

European
Commission

Towards equity and inclusion in Higher Education in Europe

Eurydice report

Sports
Jean Monnet
Youth
School education
Vocational education and training
Adult education

Erasmus+
Enriching lives, opening minds.

Higher education

European Education
and Culture
Executive Agency

Više informacija o Evropskoj Uniji je dostupno na internetu (<http://europa.eu>).

Luksembourg: Izdavačka kancelarija Evropske Unije, 2022

PRINT	ISBN 978-92-9484-690-7	doi:10.2797/046055	EC-06-22-068-EN-C
PDF	ISBN 978-92-9484-689-1	doi:10.2797/631280	EC-06-22-068-EN-N

© Evropska izvršna agencija za obrazovanje i kulturu, 2022

Politika ponovne upotrebe Evropske komisije se sprovodi u skladu sa Odlukom Komisije 2011/833/EU od 12. decembra 2011. godine o ponovnoj upotrebi dokumenata Komisije (OJ L 330, 14.12.2011, str. 39 –

<https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2011/833/oj>).

Ukoliko nije drugačije naznačeno, ponovna upotreba ovog dokumenta je autorizovana u skladu sa Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) licencom (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). To znači da je ponovna upotreba dozvoljena, ukoliko se obezbijede adekvatne informacije o zaslugama i indiciraju sve izmjene.

Za bilo kakvu upotrebu i reprodukciju elemenata koji nijesu posjed EU, može se tražiti dozvola direktno od relevantnih nosica prava. EU nema autorska prava u vezi sa bilo kojom fotografijom koja nema indikator autorskog prava © European Union.

ZASLUGE

Fotografija na naslovnici: © NDABCREATIVITY & Gajus, stock.adobe.com.

PREMA PRAVIČNOSTI I INKLUZIVNOSTI U VISOKOM OBRAZOVANJU U EVROPI

Eurydice izvještaj

Ovaj dokument objavljuje Evropska izvršna agencija za obrazovanje i kulturu (EACEA, Jedinica A6 – Platforme, studije i analize).

Molimo da citirate ovu publikaciju kao:

Evropska komisija/EACEA/Euridice, 2022. *Prema pravičnosti i inkluzivnosti u visokom obrazovanju u Evropi*. Eurydice Izveštaj. Luksemburg: Kancelarija za publikacije Evropske unije.

Tekst završen u martu 2022. godine.

© Evropska izvršna agencija za obrazovanje i kulturu, 2022.

Reprodukcija je dozvoljena pod uslovom da se navede izvor.

Evropska izvršna agencija za obrazovanje i kulturu
Jedinica A6 – Platforme, studije i analize
Avenija Bourget 1 (J-70 – Unit A6)
B-1049 Brisel
E-mail: eacea-eurydice@ec.europa.eu
Vebsajt: <http://ec.europa.eu/eurydice>

PREDGOVOR

Pravednost i inkluzivnost su dvije ključne vrijednosti u srcu Evropske unije i u srži naše vizije evropskog obrazovnog prostora. Njihovo obezbjeđivanje je takođe jasan prioritet Evropske strategije za univerzitete, koju smo predstavili u januaru 2022. godine.

Želimo da svi građani imaju priliku da ostvare svoje nade i snove, a evropski sistemi visokog obrazovanja treba da pruže prilike za to.

Neke od vještina, kompetencija i znanja neophodnih za napredovanje u našem društvu mogu se steći samo kroz visoko obrazovanje. Ipak, neke obrazovne strukture i politike imaju tendenciju da održavaju isključenost socijalno ugroženih i ranjivih grupa: njihovo učešće u visokom obrazovanju i dalje je nisko u svim državama članicama EU. Na primjer, migranti i studenti rođeni u inostranstvu imaju mnogo manje šanse da učestvuju u visokom obrazovanju nego njihovi kolege rođene u toj zemlji. Rodne podjele takođe rastu u mnogim disciplinama.

Uopšteno govoreći, vidimo sve veći broj mladih koji studiraju kako bi stekli diplomu visokog obrazovanja, što je ohrabrujuće. Odrasli, međutim, bez srednjoškolskog obrazovanja, ali sa dragocjenim profesionalnim iskustvom, često smatraju da je teško, ako ne i nemoguće, da se uključe u visoko obrazovanje – i to ne zato što im nedostaje motivacija!

Poruka ovog izvještaja je jasna: pred nama je dug put prije nego što naši obrazovni sistemi obezbijede istinski pravično i inkluzivno visoko obrazovanje. Ali vjerujem da je to moguće, i dodatno: to je društveni, ekonomski i moralni imperativ, neophodnost. Dobro uređeno visoko obrazovanje ima moć da snažno doprinese inkluzivnim i kohezivnim društvima, i krajnje je vreme da donesemo neophodne promene.

Mariya Gabriel

Komesarka odgovorna za
invocaije, istraživanje, kulturu, obrazovanje i mlade

SADRŽAJ

Uvod	Error! Bookmark not defined.
Tabela sa pregledom slika	Error! Bookmark not defined.
Kodovi i skraćenice	Error! Bookmark not defined.
Kodovi država	Error! Bookmark not defined.
Statistika	Error! Bookmark not defined.
Skraćenice i akronimi	Error! Bookmark not defined.
Uvod	Error! Bookmark not defined.
Pregled politika	Error! Bookmark not defined.
Socijalna dimenzija u visokom obrazovanju	Error! Bookmark not defined.
Principi jačanja socijalne dimenzije visokog obrazovanja	16
Ciljevi, obim i struktura izveštaja	Error! Bookmark not defined.
Princip i smjernice 1: Strategije visokog obrazovanja sa socijalnom dimenzijom	19
1.1. Uvod	19
<i>Princip i smjernice 1</i> i pravičnost	19
Metodološki izazovi	20
1.2. Indikatori za Princip i smjernice 1	20
Strategije visokog obrazovanja sa socijalnom dimenzijom	Error! Bookmark not defined.
Ciljevi strategije	Error! Bookmark not defined.
Socijalni dijalog	23
Agencije za obezbjeđenje kvaliteta koje prate pravičnost u visokom obrazovanju	Error! Bookmark not defined.
Semafor indikator 1: Socijalna dimenzija u visokom obrazovanju kao politički prioritet	26
Princip i smjernice 2: Fleksibilnost	29
2.1. Uvod	29
<i>Princip i smjernice 2</i> i pravičnost	29
Metodološki izazovi	Error! Bookmark not defined.
2.2. Indikatori za Princip i smjernice 2	30
Fleksibilni studijski programi	Error! Bookmark not defined.
Priznavanje prethodnog učenja kao alternativna putanja pristupa visokom obrazovanju	32
Ispunjenje uslova studijskog programa i PPU	Error! Bookmark not defined.
Agencije za obezbjeđenje kvaliteta i PPU	34
Semafor indikator 2: Fleksibilnost u visokom obrazovanju	35
Princip i smjernice 3: Cjeloživotno učenje	37
3.1. Uvod	37
<i>Princip i smjernice 3</i> i pravičnost	37
Metodološki izazovi	Error! Bookmark not defined.
3.2. Indikatori za Princip i smjernice 3	39
Mehanizmi koordinacije između nivoa	Error! Bookmark not defined.
Zadaci pravičnosti i inkluzivnosti za mehanizme koordinacije	41
Mehanizmi koordinacije između politika o pravičnosti i inkluzivnosti	42
Mjere podrške odraslim polaznicima da pristupe visokom obrazovanju	43
Pravičnost, različitost i inkluzivnost u programima obuke nastavnika	44
Semafor indikator 3: Cjeloživotno učenje	45

Princip i smjernice 4: Podaci	47
4.1. Uvod	47
<i>Princip i smjernice 4 i pravičnost</i>	47
Metodološki izazovi	Error! Bookmark not defined.
4.2. Indikatori za Princip i smjernice 4	49
Administrativni podaci o karakteristikama studenata	Error! Bookmark not defined.
Stope završetka i karakteristike studenata	Error! Bookmark not defined.
Stope završetka na kraju prve godine prvog ciklusa	52
Učešće u anketi Eurostudent	Error! Bookmark not defined.
Semafor indikator 4: Podaci 2020/2021	54
Princip i smjernice 5: Vođenje i savjetovanje	Error! Bookmark not defined.
5.1. Uvod	55
<i>Princip i smjernice 5 i pravičnost</i>	Error! Bookmark not defined.
Metodološki izazovi	Error! Bookmark not defined.
5.2. Indikatori za Princip i smjernice 5	56
Najviša zakonska obaveza	Error! Bookmark not defined.
Pružaoči usluga	Error! Bookmark not defined.
Usluge psihološkog savjetovanja zasnovane na potrebama	Error! Bookmark not defined.
Obezbjedenje kvaliteta	60
Posredovanje i rješavanje sukoba	61
Semafor indikator 5: Pristupačnost usluga psihološkog savjetovanja	62
Princip i smjernice 6: Finansiranje	65
6.1. Uvod	65
<i>Princip i smjernice 6 i pravičnost</i>	65
Metodološki izazovi	66
6.2. Indikatori za Princip i smjernice 6	66
Javna potrošnja za tercijarno obrazovanje	Error! Bookmark not defined.
Javno finansiranje na osnovu ciljeva pravičnosti	68
Univerzalna ili bespovratna pomoć zasnovana na potrebama	69
Podrška na najvišem nivou za studentski smještaj, prevoz i ishranu	71
Semafor indikator 6: Finansiranje za podršku pravičnosti i inkluzivnosti	72
Princip i smjernice 7: Obuka osoblja i institucionalna misija	73
7.1. Uvod	73
<i>Princip i smjernice 7 i pravičnost</i>	73
Metodološki izazovi	74
7.2. Indikatori za Princip i smjernice 7	74
Obuka za akademsko i administrativno osoblje o različitosti ili inkluzivnosti	75
Podrška za obuku o različitosti i inkluzivnosti	76
Eksterno obezbjeđenje kvaliteta	Error! Bookmark not defined.
Eksterno obezbjeđenje kvaliteta sa fokusom na socijalnu dimenziju	Error! Bookmark not defined.
Semafor indikator 7: Obuka o pravičnosti i inkluzivnosti	79
Princip i smjernice 8: Mobilnost	81
8.1. Uvod	81
<i>Princip i smjernice 8 i pravičnost</i>	Error! Bookmark not defined.
Metodološki izazovi	82
8.2. Indikatori za Princip i smjernice 8	83
Politika mobilnosti najvišeg nivoa	Error! Bookmark not defined.
Praćenje najvišeg nivoa specifičnih karakteristika	84
Prenosivost bespovratne pomoći	Error! Bookmark not defined.
Mjere za podršku ranjivim, ugroženim ili nedovoljno zastupljenim studentima u mobilnosti za učenje	Error! Bookmark not defined.

Dostupnost i implementacija nove tehnologije	Error! Bookmark not defined.
Semafor indikator 8: Pravičnost i inkluzivnost u programima mobilnosti	88
Princip i smjernice 9: Angažovanje zajednice	90
9.1. Uvod	90
<i>Princip i smjernice 9 i pravičnost</i>	90
Metodološki izazovi	90
9.2. Indikatori za Princip i smjernice 9	91
Podrška u razvoju aktivnosti angažovanja zajednice	91
Eksterno obezbjeđenje kvaliteta	92
Semafor indikator 9: Podrška javne vlasti visokoškolskim institucijama za angažovanje zajednice	Error! Bookmark not defined.
Princip i smjernice 10: Politički dijalog	94
10.1. Uvod	94
<i>Princip i smjernice 10 i pravičnost</i>	94
Metodološki izazovi	94
10.2. Indikatori za Princip i smjernice 10	94
Politički dijalog o implementaciji principa i smjernica	95
Semafor indikator 10: Politički dijalog	96
Zaključci	Error! Bookmark not defined.
Reference	101
Rječnik termina	Error! Bookmark not defined.
Zahvalnice	Error! Bookmark not defined.

TABELA SA PREGLEDOM SLIKA

Princip i smjernice 1: Strategije visokog obrazovanja sa socijalnom dimenzijom	19
Slika 1.1: Postojanje strategije (ili druge važne politike) o jednakosti na najvišem nivou, 2020/2021	21
Slika 1.2: Strategija (ili druge važne politike) o jednakosti sa specifičnim i mjerljivim ciljevima, 2020/2021	22
Slika 1.3: Strategija o pravičnosti i socijalni dijalog, 2020/2021	24
Slika 1.4: Agencijama za obezbjeđenje kvaliteta se traži da prate visokoškolske institucije po pitanju politika pravičnosti, 2020/2021	25
Slika 1.5: Semafor indikator 1: Socijalna dimenzija u visokom obrazovanju kao politički prioritet, 2020/2021	27
Princip i smjernice 2: Fleksibilnost	29
Slika 2.1: Obrazovni sistemi u kojima su dozvoljeni fleksibilni studijski programi visokog obrazovanja, prvi ciklus, 2020/2021	31
Slika 2.2: Pristup visokom obrazovanju uz neformalno i/ili informalno učenje, 2020/2021	32
Slika 2.3: Prethodno neformalno i/ili informalno učenje PPU koje se uvažava u smislu ispunjenja studijskog programa visokog obrazovanja, 2020/2021	33
Slika 2.4: Agencije za obezbjeđenje kvaliteta koje se bave priznavanjem prethodno stečenog neformalnog i/ili informalnog učenja PPU), 2020/2021	34
Slika 2.5: Semafor indikator 2: Fleksibilnost u visokom obrazovanju, 2020/2021	35
Princip i smjernice 3: Cjeloživotno učenje	37
Slika 3.1: Mehanizmi koordinacije najvišeg nivoa između različitih nivoa obrazovanja, 2020/2021	40
Slika 3.2: Mehanizmi koordinacije na najvišem nivou koji se bave pravičnošću i inkluzivnošću, 2020/2021	41
Slika 3.3: Mehanizmi koordinacije na najvišem nivou u visokom obrazovanju koji uključuju relevantne sektore politika u diskusije o pravičnosti i inkluzivnosti, 2020/2021	42
Slika 3.4: Mjere podrške odraslim polaznicima da pristupe visokom obrazovanju, 2020/2021	43
Slika 3.5: Kompetencije pravičnosti, različitosti i inkluzivnosti u programima inicijalne i kontinuirane (KPR) obuke nastavnika, 2020/2021	44
Slika 3.6: Semafor indikator 3: Cjeloživotno učenje, 2020/2021	45
Princip i smjernice 4: Podaci	47
Slika 4.1: Administrativni podaci o karakteristikama studenata, 2020/2021	49
Slika 4.2: Administrativni podaci o stopama završetka i karakteristikama studenata na kraju prvog ciklusa, 2020/2021	51
Slika 4.3: Prikupljanje podataka o stopi završetka prve godine, 2020/2021	52
Slika 4.4: Zemlje koje su učestvovala u projektu Eurostudent VII, 2018-2021	53
Slika 4.5: Semafor indikator 4: Podaci 2020/2021	54
Princip i smjernice 5: Vođenje i savjetovanje	Error! Bookmark not defined.
Slika 5.1: Obrazovni sistemi koji imaju najviše zakonske obaveze da obezbijede usluge psihološkog savjetovanja, 2020/2021	57
Slika 5.2: Pružaoci usluga psihološkog savjetovanja, 2020/2021	58
Slika 5.3: Usluge psihološkog savjetovanja usmjerene na studente sa specifičnim karakteristikama, 2020/2021	59
Slika 5.4: Uslov da usluge psihološkog savjetovanja budu predmet obezbjeđenja kvaliteta, 2020/2021	60
Slika 5.5: Javne institucije koje imaju formalnu ulogu u posredovanju u sukobima vezanim za jednakost u visokom obrazovanju, 2020/2021	61
Slika 5.6: Semafor indikator 5: Sistemi psihološkog savjetovanja za podršku i potencijalnim i upisanim studentima, 2020/2021	63
Princip i smjernice 6: Finansiranje	65
Slika 6.1: Trendovi u javnoj potrošnji za tercijalno obrazovanje kao % BDP-a, 2013-2018	67
Slika 6.2: Javno finansiranje koje se dodjeljuje na osnovu ciljeva pravičnosti, 2020/2021	68
Slika 6.3: Procenat redovnih studenata prvog ciklusa koji primaju univerzalnu ili bespovratnu pomoć zasnovanu na potrebama, 2019/2020	69
Slika 6.4: Podrška na najvišem nivou za studentski smještaj, prevoz i ishranu u toku prvog ciklusa, 2020/2021	71
Slika 6.5: Semafor indikator 6: Finansiranje za podršku pravičnosti i inkluzivnosti, 2020/2021	72

Princip i smjernice 7: Obuka osoblja i institucionalna misija	73
Slika 7.1: Najviši zahtjevi/preporuke za visokoškolske institucije da ponude obuku o različitosti ili inkluzivnosti akademskom i administrativnom osoblju, 2020/2021	75
Slika 7.2: Podrška koju nude najviši državni organi visokoškolskim ustanovama kako bi akademskom i administrativnom osoblju ponudile obuku o raznolikosti ili inkluzivnosti, 2020/2021	76
Slika 7.3: Fokus eksternih agencija za obezbjeđenje kvaliteta, 2020/2021	77
Slika 7.4: Fokus na socijalnu dimenziju u procesima eksternog obezbjeđenja kvaliteta, 2020/2021	78
Slika 7.5: Semafor indikator 7: Obuka o pravičnosti i inkluzivnosti, 2020/2021	80
Princip i smjernice 8: Mobilnost	81
Slika 8.1: Politika mobilnosti najvišeg nivoa fokusirana na studente sa specifičnim karakteristikama, 2020/2021	83
Slika 8.2: Praćenje na najvišem nivou specifičnih karakteristika studenata koji učestvuju u fizičkoj mobilnosti za učenje, 2020/2021	84
Slika 8.3: Prenosivost bespovratne pomoći za mobilnost diploma i kreditnu mobilnost, 2020/2021	85
Slika 8.4: Uvedene mjere za podršku ranjivim, ugroženim ili nedovoljno zastupljenim studentima u mobilnosti za učenje, 2020/2021	86
Slika 8.5: Najviši organi vlasti koji savjetuju visokoškolske ustanove o upotrebi novih tehnologija u nastavi i učenju, 2020/2021	87
Slika 8.6: Semafor indikator 8: Nacionalna politika mobilnosti i pravičnost, 2020/2021	88
Princip i smjernice 9: Angažovanje zajednice	90
Slika 9.1: Pruža se podrška institucijama visokog obrazovanja da razviju aktivnosti angažovanja zajednice fokusiranih na pravičnost i inkluzivnost, 2020/2021	91
Slika 9.2: Eksterne agencije za obezbjeđenje kvaliteta su obavezne da procijene aktivnosti angažovanja zajednice usmjerene na pravičnost i inkluzivnost 2020/2021	92
Slika 9.3: Semafor indikator 9: Podrška javne vlasti visokoškolskim institucijama za angažovanju zajednice, 2020/2021	93
Princip i smjernice 10: Politički dijalog	94
Slika 10.1: Politički dijalog o implementaciji principa i smjernica, 2020/2021	95
Slika 10.2: Semafor indikator 10: Politički dijalog, 2020/2021	96
Zaključci	Error! Bookmark not defined.
Slika 11.1: Rezultati 10 semafor indikatora o principima i smjericama, 2020/2021	98

KODOVI I SKRAĆENICE

Kodovi država

EU	Evropska unija				EEA and candidate countries
BE	Belgija	CY	Kipar	AL	Albanija
BE fr	Belgija – Francuska zajednica	LV	Letonija	BA	Bosna i Hercegovina
BE de	Belgija – Zajednica koja govori njemački	LT	Litvanija	CH	Švajcarska
BE nl	Belgija – Flamanska zajednica	LU	Luksemburg	IS	Island
BG	Bugarska	HU	Mađarska	LI	Lihtenštaj
CZ	Češka	MT	Malta	ME	Crna Gora
DK	Danska	NL	Nizozemska	MK	Sjeverna Makedonija
DE	Njemačka	AT	Austrija	NO	Norveška
EE	Estonija	PL	Poljska	RS	Srbija
IE	Irska	PT	Portugal	TR	Turska
EL	Grčka	RO	Rumunija		
ES	Španija	SI	Slovenija		
FR	Francuska	SK	Slovačka		
HR	Hrvatska	FI	Finska		
IT	Italija	SE	Švedska		

Statistika

- (:) Podaci nijesu dostupni
(–) Nije primjenjivo ili nula

Skraćenice i akronimi

BFUG	Grupa za praćenje primjene Bolonje
EEA	Evropski ekonomski prostor
EHEA	Evropski prostor visokog obrazovanja
EU	Evropska unija
BDP	Bruto domaći proizvod
UVO	Ustanova visokog obrazovanja
ISCED	Međunarodna standardna klasifikacija obrazovanja
NVO	Nevladina organizacija
OEBS	Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju
SEN	Posebne obrazovne potrebe
UNICEF	Međunarodni dječji fond UN za hitne slučajeve
USAID	Američka agencija za međunarodni razvoj

Pregled politika

Početak 21. vijeka ponovo se javlja politički, naučni i javni interes za pitanja socijalne i ekonomske jednakosti, uopšte ⁽¹⁾, a posebno za odnos obrazovanja i jednakosti ⁽²⁾. Široko je prihvaćeno da je nejednakost u visokom obrazovanju u Evropi važan i složen problem (Piketty, 2021).

Ovo je predstavljeno u prethodnim Eurydice izvještajima uključujući niz Izvještaja o realizaciji Bolonja procesa, (Evropska komisija/EACEA/Eurydice, 2020a, Evropska komisija /EACEA/Eurydice, 2018, Evropska komisija /EACEA/Eurydice, 2015, Evropska komisija /EACEA/Eurydice, 2012). Eurydice izvještaj o jednakosti u školskom obrazovanju u Evropi (Evropska komisija /EACEA/Eurydice, 2020b) takođe pruža jasne dokaze da se pitanja pravičnosti ne izbijaju na nivou visokog obrazovanja, već su duboko ukorijenjena u ranijem obrazovanju ⁽³⁾.

Kreatori politika nijesu mogli ostati ravnodušni prema izazovu koji nejednakost postavlja našim obrazovnim sistemima i društvima. Nakon samita u Geteborgu u novembru 2017. godine, gdje su evropski lideri razgovarali o važnosti obrazovanja za budućnost Evrope, u zaključcima Evropskog savjeta od 14. decembra 2017. godine ⁽⁴⁾ je navedeno da je obrazovanje jedan od ključeva za izgradnju inkluzivnih i kohezivnih društava. Kao nastavak, Komunikacija Evropske komisije od 30. septembra 2020. godine o postizanju Evropskog obrazovnog prostora do 2025. godine ⁽⁵⁾ definiše inkluzivnost kao jedan od svojih ključnih ciljeva – da obezbijedi da visoko obrazovanje bude dostupno raznovrsnoj studentskoj populaciji. Ovo je naknadno praćeno zahtjevima za rješavanje pitanja pravičnosti i inkluzivnosti u svim glavnim pozivima za EU projekte.

Sa osjećajem hitnosti, Grupa za praćenje primjene Bolonje (BFUG) je takođe odgovorila tako što je pripremila dokument „Principi i smjernice za jačanje društvene dimenzije visokog obrazovanja u EHEA“ – u daljem tekstu Principi i smjernice (P&G) – da se bavi socijalnom dimenzijom. Ovaj dokument usvojili su ministri visokog obrazovanja na Ministarskoj konferenciji u Rimu, novembra 2020. godine ⁽⁶⁾.

U Evropskom prostoru visokog obrazovanja, definicija socijalne dimenzije data u Londonskom komuniqueu iz 2007. godine ostaje relevantna. U njemu se navodi da *sastav studentskog tijela koje upisuje, učestvuje i završava visoko obrazovanje na svim nivoima treba da odražava raznovrsnost naše populacije*. 2020. godine, BFUG savjetodavna grupa 1 za socijalnu dimenziju je proširila definiciju, naglašavajući da *socijalna dimenzija takođe obuhvata stvaranje inkluzivnog okruženja u visokom obrazovanju koje njeguje pravičnost, raznovrsnost i odgovara potrebama lokalnih zajednica* ⁽⁷⁾.

⁽¹⁾ Pogledati, na primjer, Piketty, 2021; Savage, 2021; Atkinson, 2015; Pikety, 2014.

⁽²⁾ Pogledati, na primjer, Piketty, 2021; Savage, 2021; Atkinson, 2015; Pikety, 2014.

⁽³⁾ Pogledati takođe Laval i Vergne, 2021; Barone, Fougère and van Zanten, 2019.

⁽⁴⁾ <https://www.consilium.europa.eu/media/32204/14-final-conclusions-rev1-en.pdf>

⁽⁵⁾ Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Savjetu, Evropskom ekonomskom i socijalnom komitetu i Komitetu regiona o postizanju Evropskog obrazovnog prostora do 2025. Brisel, COM(2020) 625 final.

⁽⁶⁾ Dokument dostupan na: http://www.ehea.info/Upload/Rome_Ministerial_Communique_Annex_II.pdf

⁽⁷⁾ http://www.ehea.info/Upload/AG1_Social_Dimension_Final_Report.pdf, str. 23.

Socijalna dimenzija u visokom obrazovanju

Inkluzivnost, pravičnost i različitost su koncepti koji se odnose na socijalnu pravdu i pravednu raspodjelu prava, resursa i konačno moći u društvu. Obrazovanje, a posebno visoko obrazovanje, često se posmatra kao sredstvo za rješavanje, bar djelimično, društveno-ekonomskih nejednakosti ⁽⁸⁾. Obrazovani ljudi obično imaju pristup bolje plaćenim poslovima i što je viši nivo obrazovanja, to su bolji izgledi za visoko plaćen posao. Prema najnovijem izvještaju OECD-a Obrazovanje na prvi pogled (OECD, 2021), mladi odrasli (25 do 34 godine) sa diplomom visokog obrazovanja mogu da zarade u prosjeku 38% više od svojih vršnjaka koji su završili samo srednje obrazovanje ⁽⁹⁾.

Dok visoko obrazovanje obećava društvenu mobilnost (Piketty, 2021, str. 254), „još uvijek ima previše sposobnih studenata koji su isključeni iz sistema visokog obrazovanja zbog svoje socio-ekonomske situacije, obrazovnog porijekla, nedovoljnih sistema podrške i usmjerenja i drugih prepreka“, kao što se priznaje u Strategiji EHEA iz 2015. godine. Znamo da je, na primjer, za migrante u Evropi duplo veća vjerovatnoća da će imati nizak nivo obrazovanja u poređenju sa državljanima zemlje domaćina i da je duplo veća vjerovatnoća da će mladi migranti napustiti školu ⁽¹⁰⁾. Stoga je manja vjerovatnoća da će mladi ljudi sa migrantskim porijeklom nastaviti visoko obrazovanje. Slično tome, veća je vjerovatnoća da će se studenti sa invaliditetom povući sa univerziteta ili da će imati niži ishod (Shav, 2021; Morina, 2017), samo 5% izbjeglica ima pristup visokom obrazovanju u poređenju sa globalnim prosjekom od 39% među ne-izbeglicama ⁽¹¹⁾ i dobro je poznata činjenica da su žene nedovoljno zastupljene u STEM predmetima (McNalli, 2020), da spomenemo samo nekoliko problema. Konačno, ograničenja učenja na licu mjesta koja su rezultat mjera povezanih sa pandemijom COVID-19 imala su nesrazmeran efekat na socijalno-ekonomski ugrožene učenike ⁽¹²⁾.

Nedovoljna zastupljenost određenih društvenih grupa, čak i ako je nenamjerna, predstavlja probleme kako na individualnom tako i na kolektivnom nivou. Da se vratimo na primjer mladih ljudi sa migrantskim porijeklom, ograničene šanse za upis i završetak visokog obrazovanja impliciraju da je veća vjerovatnoća da će se susresti sa problemima nezaposlenosti ili će se zaposliti samo na niskokvalifikovanim i nisko plaćenim poslovima. To rezultira ne samo ekonomskom nesigurnošću, već i društvenom marginalizacijom i otuđenjem. Efikasno isključenje iz visokog obrazovanja utiče na nečiji lični razvoj i izgled za karijeru, ali takođe utiče na ekonomsku produktivnost i ekonomski rast. Kako se objašnjava u tekstu P&G, „povećano učešće ranjivih, ugroženih i nedovoljno zastupljenih grupa u visokom obrazovanju proizvodi veće koristi u pogledu smanjenja pružanja socijalne pomoći, poboljšanih zdravstvenih ishoda i većeg uključivanja zajednice. Zajedno, ove šire koristi održavaju kohezivna, demokratska društva u kojima preovladavaju socijalna pravda, javno dobro, javna odgovornost i društvena mobilnost“.

Jasno je, dakle, ne samo da postoje nejednakosti u pristupu i završetku visokog obrazovanja, već da postoje i individualne i kolektivne koristi koje se mogu ostvariti rješavanjem ovih nejednakosti. U tom cilju, Strategija EHEA propisuje da „studentsko tijelo koje upisuje, učestvuje i završava visoko obrazovanje na svim nivoima treba da odražava raznovrsnost evropske populacije“. Slično tome,

---

⁽⁸⁾ Za različite perspektive na temu pogledati Barone, 2019; Allen and Goddard, 2017; Low, 2005; Simon, 2005.

⁽⁹⁾ Ova brojka raste na 70% za starosnu grupu od 45 do 54 godine.

⁽¹⁰⁾ Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Savjetu, Evropskom socijalnom i ekonomskom komitetu i Komitetu regiona, Akcioni plan za integraciju i inkluziju 2021-2027, COM(2020) 758 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=COM:2020:758:FIN>.

⁽¹¹⁾ <https://www.unhcr.org/en-us/tertiary-education.html>.

⁽¹²⁾ Prema nalazima nedavnog istraživanja Evropskog saveza studenata (Doolan et al., 2021, str. 5), „mladi studenti, studenti koji nemaju mirno mjesto za učenje, dobru internet vezu i materijal za učenje na raspolaganju, kao i studenti sa nižim nivoima digitalnog kapitala i društvenog vezivanja, dosljedno su prijavljivali niže prilagođavanje tokom zatvaranja u vrijeme pandemije COVID-19. Pored toga, učenici koji su prijavili da imaju probleme sa mentalnim zdravljem konstantno su imali niže rezultate po svim pokazateljima prilagođavanja“.

Komunikacija Komisije iz 2020. godine (str. 15) navodi da „sistemi visokog obrazovanja i stručno obrazovanje i obuka moraju da se prilagode kako bi ojačali svoju ključnu ulogu u podršci cjeloživotnom učenju i dosezanju do raznovrsnijeg studentskog tijela“.

P&G nastoje da pomognu nacionalnim obrazovnim vlastima da poboljšaju socijalnu dimenziju visokog obrazovanja „prelazeći dalje od proširenih klauzula o pristupačnosti i umesto toga fokusirajući se na koncept 'ne ostavljajući nikoga iza'". Ovako ambiciozan cilj zahtjeva intervencije na više nivoa, unutar obrazovnog sistema i šire (Laval i Vergne, 2021; Barone, Fougere i van Zanten, 2019). P&G se fokusiraju na moguće intervencije u visokom obrazovanju sugerišući da se postojeće strukture i politike visokog obrazovanja mogu prilagoditi tako da favorizuju diversifikaciju studentskog tijela visokog obrazovanja.

Da bismo napredovali u smislu inkluzivnosti i raznovrsnosti u visokom obrazovanju, neophodno je da se stvari rade drugačije. Nominalna ili formalna pravičnosti u visokom obrazovanju, što znači ista prava i obaveze za sve, nije uvijek garancija stvarne pravičnosti ili pravičnosti u praksi. Kao što je istraživanje pokazalo, djeca iz socijalno-ekonomski ugroženih sredina suočavaju se sa relativno većim poteškoćama u školi i stoga nemaju iste šanse da pristupe visokom obrazovanju kao studenti iz privilegovanih sredina (npr. Evropska komisija/EACEA/Euridice, 2020; Piketty, 2021). Čak i ako ne postoje školarine ili upisnine za visoko obrazovanje, manje je vjerovatno da će studenti sa niskim socio-ekonomskim statusom upisati prestižnije ili traženije visokoškolske ustanove (Piketty, 2021, str. 254-259). Na kraju, uporedno više javnog novca se ulaže u mlade ljude iz bogatijeg socio-ekonomskog porekla, jer imaju tendenciju da ostanu duže u obrazovanju i zato što je relativno veća vjerovatnoća da će studirati na skupljim fakultetima kao što je medicina (isti izvor.). Dakle, bezuslovna jednakost šansi ne samo da je nedovoljna za postizanje stvarne jednakosti, a samim tim i pravde, u visokom obrazovanju, već postoji jak argument da može biti i štetna po njega.

Da bi se osiguralo da šanse za pristup visokom obrazovanju, napredovanje i završetak studija budu nezavisni od socio-ekonomskog porekla studenata, pola, seksualne orijentacije i tako dalje, potrebno je, prije svega, napraviti razliku između nominalne i efektivne jednakosti ili, drugačije rečeno, između formalne jednakosti i pravičnosti. Poslednji koncept, koji je usvojen u P&G, stavlja u centar interes i dobrobit ugroženih, ranjivih i nedovoljno zastupljenih. On favorizuje uklanjanje bilo koje vidljive ili nevidljive diskriminatorne prakse koja je štetna za ove grupe, dok u isto vrijeme dozvoljava nejednak tretman nejednakih grupa ako pomaže u ispravljanju prethodnih grešaka ili nepravdi.

Principi jačanja socijalne dimenzije visokog obrazovanja

Deset principa koje je usaglasila EHEA ne preciziraju da li i kada treba preduzeti mjere pozitivne akcije, ali sugerišu da treba preduzeti korake za poboljšanje socijalne dimenzije u visokom obrazovanju, čineći ga tako pravednijim. U stvari, većina P&G ukazuje na mjere koje okružuju uslove u visokom obrazovanju. Univerzalne promjene u zahtjevima za pristup, napredovanje ili završetak visokog obrazovanja, pored drugih promjena na nivou sistema, mogu učiniti uslove povoljnijim za privlačenje većeg broja studenata, uopšte, a posebno studenata iz ranjivih, nepovoljnih ili nedovoljno zastupljenih sredina.

1. Socijalna dimenzija treba da bude centralna u strategijama visokog obrazovanja na sistemskom i institucionalnom nivou, kao i na nivou EHEA i EU ⁽¹³⁾.
2. Pravni propisi ili dokumenti politike treba da dozvole i omoguće visokoškolskim ustanovama da razviju sopstvene strategije kako bi ispunile svoju javnu odgovornost prema širenju pristupa, učešća i završetka studija visokog obrazovanja.
3. Inkluzivnost cjelokupnog obrazovnog sistema treba da se poboljša razvojem koherentnih politika od obrazovanja u ranom djetinjstvu, preko školovanja do visokog obrazovanja i tokom cjeloživotnog učenja.
4. Pouzdani podaci su neophodan preduslov za poboljšanje socijalne dimenzije visokog obrazovanja zasnovanog na dokazima.
5. Javni organi vlasti treba da imaju politike koje omogućavaju visokoškolskim ustanovama da obezbijede efikasno savjetovanje i usmjeravanje potencijalnih i upisanih studenata kako bi proširili njihov pristup, učešće i završetak studija visokog obrazovanja.
6. Javni organi vlasti treba da obezbijede dovoljno i održivo finansiranje i finansijsku autonomiju visokoškolskim ustanovama, omogućavajući im na taj način da izgrade adekvatne kapacitete za prihvatanje različitosti i doprinose jednakosti i inkluzivnosti u visokom obrazovanju.
7. Javni organi vlasti treba da pomognu visokoškolskim ustanovama da ojačaju svoje kapacitete u odgovoru na potrebe raznovrsnijeg tijela studenata i osoblja i da stvore okruženje za inkluzivno učenje i inkluzivne institucionalne kulture.
8. Programi međunarodne mobilnosti u visokom obrazovanju treba da budu strukturirani i realizovani na način koji njeguje raznolikost, pravičnost i inkluzivnost, a posebno treba da podstiče učešće studenata i osoblja iz ranjivih, u nepovoljnom položaju ili nedovoljno zastupljenih sredina.
9. Visokoškolske institucije treba da obezbijede da angažovanje zajednice u visokom obrazovanju promoviše različitost, pravičnost i inkluzivnost.
10. Javni organi vlasti treba da se uključe u politički dijalog sa institucijama visokog obrazovanja i drugim relevantnim akterima o tome kako se gore navedeni principi i smjernice mogu prevesti i primeniti kako na nacionalnom sistemu tako i na institucionalnom nivou.

⁽¹³⁾ Samo djelovi deset principa istaknutih u zvaničnom dokumentu (http://www.ehea.info/Upload/Rome_Ministerial_Communique_Annex_II.pdf) su citirani ovdje. Potpuni opis svakog principa i smernica može se naći na početku poglavlja koja slijede.

Ciljevi, obim i struktura izveštaja

BFUG savjetodavna grupa je pojasnila da principe „treba shvatiti kao izjave na visokom nivou koje služe kao osnova za konceptualizaciju različitih politika za unapređenje socijalne dimenzije. Smjernice su preporuke namijenjene da savjetuju kreatore politike o tome kako principe treba primijeniti u praksi”. Drugim riječima, P&G ne diktiraju šta nacionalne obrazovne vlasti treba da rade, već nude temelje na kojima nacionalne vlasti mogu da nadograđuju.

Ovaj izvještaj je rezultat projekta izvodljivosti za razvoj indikatora koji se odnose na socijalnu dimenziju u visokom obrazovanju kao što je prikazano u P&G. Njegov cilj je da pomogne nadležnim organima da unaprijede pravičnost u visokom obrazovanju, predlažući niz jednostavnih i kompozitnih indikatora (semafora), prikupljajući i prezentujući relevantne podatke. Jednostavno, da bismo ojačali društvenu dimenziju u visokom obrazovanju i poboljšali pravičnost, prvo moramo da znamo gdje smo sada u ovom pogledu. Ukratko, izveštaj nastoji da utvrdi koliko su evropski sistemi visokog obrazovanja usklađeni sa P&G-ima u rješavanju socijalne dimenzije. Nadamo se da će rezultirajuće mapiranje politika informisati kreatore politike, relevantne aktere i analitičare o već postignutom napretku, kao i oblastima koje ostaju poseban izazov.

Stoga, struktura izveštaja blisko prati teme P&G. Postoji deset poglavlja, koliko i Principa, a svako poglavlje se otvara potpunim izlaganjem relevantnog Principa i pratećih Smjernica. Nakon toga, kratko objašnjavamo kako se pojedini P&G odnose na pravičnost, predstavljamo bilo kakve metodološke izazove, objašnjavamo izbor indikatora i, na kraju, predstavljamo prikupljene podatke, uglavnom u obliku mapa. Indikator semafor na kraju poglavlja rezimira kako napreduju različite evropske zemlje u smislu toga koliko se konkretnih smjernica trenutno primjenjuje. Konačno, kratko završno poglavlje sa ukupnim semaforom (Slika 11.1) rezimira glavne nalaze izveštaja

Referentna godina za informacije o propisima i politikama najvišeg nivoa je akademska 2020/2021. Pokriveno je svih 27 država članica EU, kao i Albanija, Bosna i Hercegovina, Švajcarska, Lihtenštajn, Crna Gora, Sjeverna Makedonija, Norveška, Srbija i Turska. Island je takođe član Eurydice mreže, ali nije učestvovao u ovom projektu.

PRINCIP I SMJERNICE 1: STRATEGIJE VISOKOG OBRAZOVANJA SA SOCIJALNOM DIMENZIJOM

Princip:

Socijalna dimenzija treba da bude centralna u strategijama visokog obrazovanja na sistemskom i institucionalnom nivou, kao i na nivou EHEA i EU. Jačanje društvene dimenzije visokog obrazovanja i podsticanje pravičnosti i inkluzivnosti kako bi se odrazila raznolikost društva odgovornost je sistema visokog obrazovanja u cjelini i treba ga smatrati kontinuiranom posvećenošću.

Smjernice:

a. Strateška posvećenost socijalnoj dimenziji visokog obrazovanja treba da bude usklađena sa konkretnim ciljevima koji se mogu ili integrisati u postojeće politike visokog obrazovanja ili razvijati paralelno. Ovi ciljevi treba da imaju za cilj proširenje pristupa, podršku učešću i završetku studija za sve sadašnje i buduće studente.

b. U procesu kreiranja strategija treba da postoji širok dijalog između javnih organa vlasti, institucija visokog obrazovanja, predstavnika studenata i osoblja i drugih ključnih aktera, uključujući socijalne partnere, nevladine organizacije i ljude iz ranjivih, ugroženih i nedovoljno zastupljenih grupa. Ovaj široki dijalog ima za cilj da obezbijedi stvaranje inkluzivnih strategija visokog obrazovanja koje njeguju pravičnosti i raznovrsnost i koje odgovaraju na potrebe šire zajednice.

1.1. Uvod

Princip i smjernice 1 i pravičnost

Princip 1 je direktno povezan sa socijalnom dimenzijom u visokom obrazovanju. Princip naglašava da posvećenost socijalnoj dimenziji treba da bude kontinuirana i da se odražava na svim nivoima: EU, EHEA, obrazovni sistem i institucije visokog obrazovanja. Ovde ispitujemo posvećenost uglavnom na nivou obrazovnog sistema (nacionalnog ili regionalnog, prema nivou nadležnih obrazovnih vlasti). Posvećenost visokoškolskih ustanova se meri indirektno pitanjem da li agencije za obezbjeđenje kvaliteta treba da prate šta rade visokoškolske ustanove (vidjeti odeljak 1.2)

Jasno je da postojanje strategije ne garantuje da će se socijalna dimenzija u visokom obrazovanju u potpunosti adresirati ili da su svi problemi pravičnosti riješeni. Slično, to ne znači da su zemlje koje nemaju nedavnu strategiju ravnodušne prema pravičnosti u visokom obrazovanju ili neaktivne. Međutim, postojanje strategije implicira da su obrazovne vlasti najvišeg nivoa izdvojile pravičnost kao prioritet politike na koji su spremne da deluju

Strategija može ostati prazna ili jednostavno lista želja osim ako nisu postavljeni specifični ciljevi. Zbog toga prva Smjernica sugerše da sve strategije treba da imaju za cilj postizanje konkretnih ciljeva. Štaviše, ovi ciljevi treba da se odnose posebno na otvaranje visokog obrazovanja što je više moguće. To znači ne samo proširenje pristupa visokoškolskim ustanovama, već i podršku studentima tokom studija i omogućavanje da ih uspješno završe.

Da bi se osiguralo da bilo koja strategija o pravičnosti u visokom obrazovanju bude zaista inkluzivna, da odgovara stvarnim potrebama relevantnih zajednica, a ne da se nameće odozgo prema dolje institucijama visokog obrazovanja, druga smjernica preporučuje široko zasnovani socijalni dijalog koji bi se uključio u strategiju.

Pokazatelji predloženi u nastavku imaju za cilj da obuhvate sve ove aspekte strategije koji su pomenuti, kako bi, s jedne strane, empirijski procijenili koliko su evropski obrazovni sistemi bliski posjedovanju najmanje jedne strategije visokog obrazovanja sa jasnom posvećenošću društvenoj dimenziji, a sa druge strane, da bi se utvrdilo da li je pravičnost u visokom obrazovanju trenutni prioritet politike.

Metodološki izazovi

Prevođenje političkih izjava u mjerljive pokazatelje dolazi sa određenim izazovima. Bez obzira na to koliko su detaljni ili eksplicitni principi i smjernice, oni ne predlažu specifične indikatore. Dakle, uključen je element prosuđivanja, a presude su nesavršene. Bez obzira koliko indikator može biti opravdan, čvrst ili koristan, on je samo aproksimacija aspekta koji se razmatra. Po definiciji, indikator ukazuje, ali ne zamenjuje stvarnost. Ipak, dobar indikator je merljiva veličina koja se može identifikovati i analizirati i posljedično koristiti u kreiranju politike. Drugim riječima, prednosti su veće od mana. Ovdje, kao i u svim narednim poglavljima, uloženi su svi napori da se definišu indikatori koji, s jedne strane, odražavaju obaveze sadržane u principima i smjernicama što je bliže moguće, a sa druge strane, mogu da odražavaju trenutnu stvarnost evropskih obrazovnih sistema.

Krajnji cilj svakog poglavlja je da sumira složenu sliku, tako da svaki čitalac može da razumije gdje se trenutno nalazimo u pogledu konkretnih P&G koji se razmatraju. Dakle, kompozitni indikator, u obliku tabele, zatvara svako poglavlje. Sažetak bi, međutim, izgubio svoju svrhu ako bi sadržao previše informacija. Stoga je napravljen strateški izbor da se svaki indikator na tabeli ne sastoji od više od četiri jednostavna indikatora ili elementa

1.2. Indikatori za Principe i smjernice 1

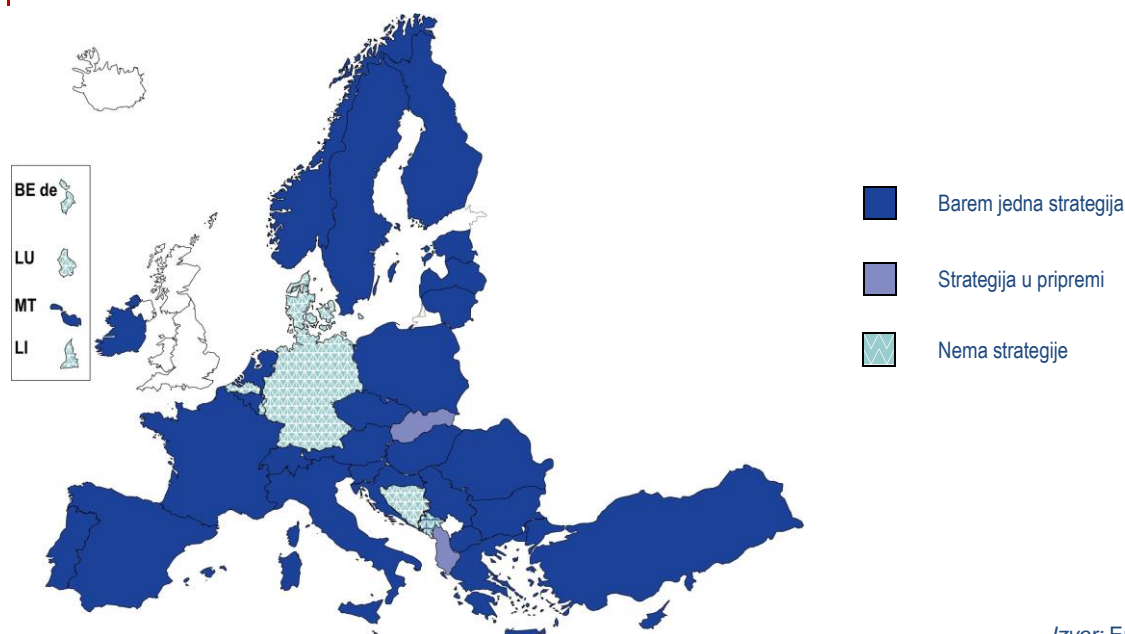
Prvo poglavlje predlaže indikatore koji nude odgovore na sljedeća pitanja:

1. Da li trenutno (tj. tokom 2020/2021) postoji strategija ili sličan važan plan politike na temu visokog obrazovanja sa socijalnom dimenzijom koja promovise pravičnost, inkluzivnost ili različitost u fazi realizacije ili pripreme? (Slika 1.1)
2. Da li takva strategija ima specifične i mjerljive ciljeve? (Slika 1.2)
3. Da li je takva strategija ishod socijalnog dijaloga? (Slika 1.3)
4. Da li su agencije za obezbjeđenje kvaliteta obavezne da prate da li visokoškolske institucije imaju politiku koja promovise socijalnu dimenziju, pravičnost, inkluzivnost ili različitost? (Slika 1.4)

Strategije visokog obrazovanja sa socijalnom dimenzijom

Prvi indikator razmatra da li sistemi visokog obrazovanja imaju uspostavljenu strategiju o pravičnosti na najvišem nivou. Razlikuje sisteme u kojima se trenutno primenjuje najmanje jedna strategija, prikazana tamno plavom bojom, i one u kojima se priprema strategija, označene svetlo plavom bojom. Zemlje u kojima ne postoji strategija o kapitalu prikazane su šarenom i veoma svijetlo plavom bojom.

Slika 1.1: Postojanje strategije (ili druge važne politike) o jednakosti na najvišem nivou, 2020/2021

Izvor: Eurydice.

Objašnjenje

Slika prikazuje obrazovne sisteme u kojima se trenutno sprovodi ili priprema za usvajanje najmanje jedna strategija (ili sličan plan politike) o jednakosti u visokom obrazovanju.

Slika 1.1 pokazuje da skoro sve evropske zemlje imaju najmanje jednu strategiju ili važan plan politike koji se odnosi na pravičnost u visokom obrazovanju, dok su Slovačka i Albanija u procesu pripreme takve strategije. Trenutno, jedini obrazovni sistemi bez strategije o pravičnosti u visokom obrazovanju su flamanska i zajednica njemačkog govornog područja Belgije, Danske, Njemačke, Luksemburga, Bosne i Hercegovine, Lihtenštajna i Crne Gore.

Treba napomenuti da postoje mnogi razlozi za nepostojanje strategije visokog obrazovanja. Jedan od njih je da je možda takva strategija postojala u bliskoj prošlosti. Drugi mogući razlog je taj što kreatori politike vjeruju da se trenutni sistem u dovoljnoj mjeri bavi socijalnom dimenzijom ⁽¹⁴⁾.

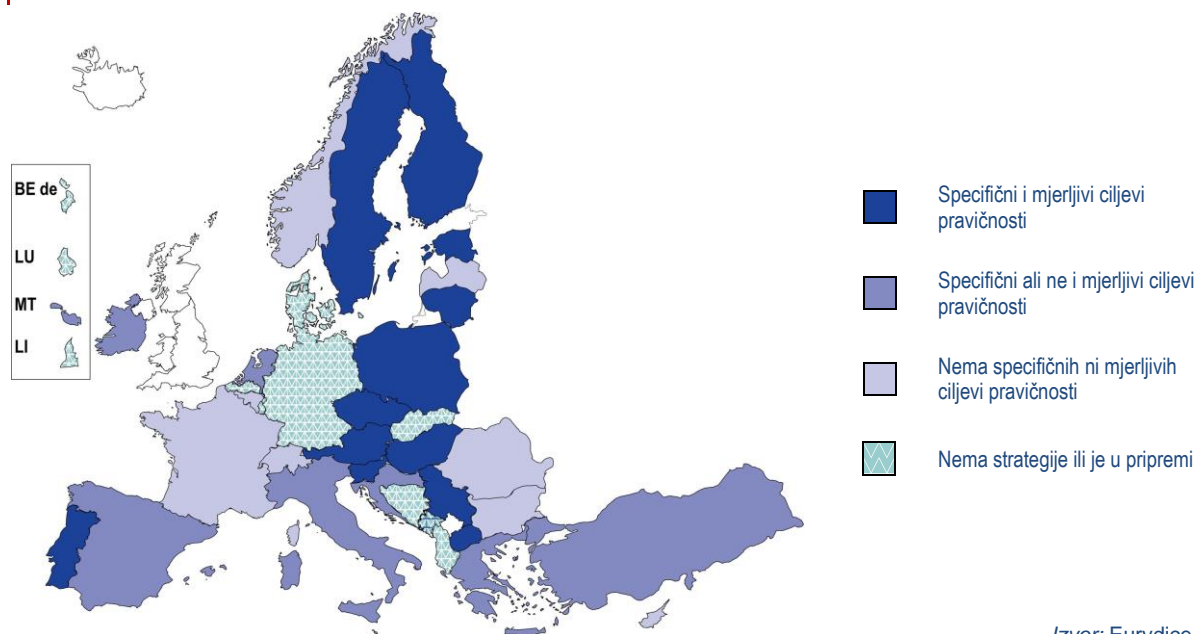
Činjenica da sve ostale zemlje koje su ovdje ispitane navode da imaju strategiju ili sličnu inicijativu politike, koja se odnosi na socijalnu dimenziju, sugeriše da je pravičnost u visokom obrazovanju od značaja za većinu najviših obrazovnih vlasti u Evropi. Međutim, u većini zemalja socijalna dimenzija je samo jedan aspekt strategije, a ne njen isključivi ili čak glavni fokus. Samo su Hrvatska, Kipar, Nizozemska, Austrija, Finska i Švajcarska prijavile da imaju strategiju visokog obrazovanja koja se fokusira isključivo na socijalnu dimenziju, pravičnost, inkluziju ili različitost.

⁽¹⁴⁾ Na primjer, u Danskoj se trenutna struktura politike smatra da pokazuje duboko ukorijenjenu posvećenost pravičnosti i inkluzivnosti. Konsenzus među političkim partijama da je pravičnost u visokom obrazovanju važna, činjenica da nema školarine u redovnom visokom obrazovanju, da postoji potpuno razvijen sistem javnih grantova i zajmova za podršku studentima (92% prvog ciklusa i 77 % studenata drugog ciklusa dobija stipendije), pored raznih drugih mjera, sve se svodi na percepciju da posebna ili samostalna strategija nije neophodna.

Ciljevi strategije

Strategija bez specifičnih i mjerljivih ciljeva onemogućava merenje napretka i procenu njegove efikasnosti. Stoga je malo verovatno da će strategija bez takvih ciljeva delovati kao katalizator za postizanje opipljivih rezultata. Zbog toga je od nacionalnih jedinica zatraženo da prijave da li bilo koja strategija visokog obrazovanja (ili šira strategija koja pokriva i visoko obrazovanje) sadrži konkretne i kvantitativne ciljeve vezane za socijalnu dimenziju.

Slika 1.2: Strategija (ili druge važne politike) o jednakost sa specifičnim i mjerljivim ciljevima, 2020/2021

Objašnjenje

Slika pokazuje obrazovni sistem koji ima strategiju (ili sličan plan politike) u kojoj se pominju specifični ili mjerljivi ciljevi. Ciljevi koje su visokoškolske institucije postavile samostalno nijesu ovdje naznačeni.

Napomene za pojedine države

Nizozemska: Visokoškolske institucije postavljaju sopstvene ciljeve za zapošljavanje ženskih profesora, ali zajedno to dovodi do cilja na nacionalnom nivou (do 2025. godine 30% svih novozaposlenih profesora trebalo bi da budu žene). Dalji mjerljivi ciljevi su trenutno u razvoju.

Slovačka: Strategija je trenutno u pripremi.

Albanija: Strategija je trenutno u pripremi.

Kao što slika 1.2 ilustruje, nemaju sve strategije specifične i/ili mjerljive ciljeve koje treba ispuniti. Neke strategije čak i ne pominju nikakve specifične ciljeve u vezi sa socijalnom dimenzijom, pravičnošću itd. U ovu kategoriju posebno spadaju strategije Francuske zajednice Belgije, Bugarske, Francuske, Rumunije, Švajcarske i Norveške. Preostale zemlje koje su prijavile da imaju relevantnu strategiju podijeljene su na one koje pominju specifične, ali ne mjerljive ciljeve (Irska, Grčka, Španija, Hrvatska, Italija, Malta, Nizozemska i Turska) i one koje pominju ciljeve koji su i specifični i mjerljivi (Češka, Estonija, Litvanija, Mađarska, Austrija, Poljska, Portugal, Slovenija, Finska, Švedska, Sjeverna Makedonija i Srbija). Nekoliko primjera će učiniti razliku jasnijom

Austrija je 2017. usvojila „Nacionalnu strategiju o socijalnoj dimenziji u visokom obrazovanju: ka inkluzivnijem pristupu i širem učešću“. Strategija koja traje do 2025. godine ima za cilj da pristup visokom obrazovanju učini inkluzivnijim, poboljša akademski uspeh, ograniči napuštanje studenata i optimizuje regulaciju visokog obrazovanja uopšte. Postavljanjem jasnih i mjerljivih ciljeva, nadamo se da će Austrija ispuniti opšte ciljeve strategije. Na primjer, jedan specifičan i mjerljiv cilj koji se odnosi na proširenje pristupa je smanjenje odnosa „kvote za zapošljavanje“ i „vjerovatnoće upisa u visoko

obrazovanje“ sa 2,25 u 2010. na 2,10 do 2025. Drugi mjerljivi cilj je povećanje broja „netradicionalnih ” upisanih u visoko obrazovanje na 5300. Na kraju, ali ne i najmanje važno, još jedan cilj se bavi ravnotežom polova u oblastima studiranja. Strategija posebno predviđa da u svim oblastima studija na svim visokoškolskim ustanovama treba da bude najmanje 10% predstavnika oba pola.

Austrija nije jedina zemlja koja trenutno pokušava da proširi pristup visokom obrazovanju. Na primjer, Finska, Portugal i Slovenija takođe imaju slične ciljeve koji su specifični i mjerljivi. Konkretno, strategija Finske (usvojena 2021. godine) navodi da bi do 2030. godine 50% mladih odraslih trebalo da ima diplomu visokog obrazovanja. Isto tako, portugalska strategija (usvojena 2020. godine) navodi da bi do 2030. godine 60% dvadesetogodišnjaka trebalo da studira u visokom obrazovanju. Konačno, slovenačka strategija (usvojena 2011. godine) navodi da bi do 2020. godine 40% starosne grupe od 30 do 34 godine trebalo da ima kvalifikaciju terciarnog obrazovanja

Ponekad, međutim, ciljevi strategije nijesu operacionalizovani ili otvoreni. Na primjer, irska strategija (usvojena 2015. godine) ima za cilj povećanje učešća u visokom obrazovanju ljudi iz siromašnih sredina, sa invaliditetom ili zrelih studenata, ali nijesu postavljeni brojčani ciljevi. Isto tako, hrvatska strategija (2019. godina) ima za cilj da podstakne interesovanje za upis u visoko obrazovanje među ljudima u nedovoljno zastupljenim ili ranjivim grupama, ali nijesu postavljeni mjerljivi ciljevi. Umjesto toga, uspjeh strategije se mjeri uz pomoć različitih indikatora učinka, kao što su broj određenih programa, broj učesnika i broj zadovoljnih učesnika.

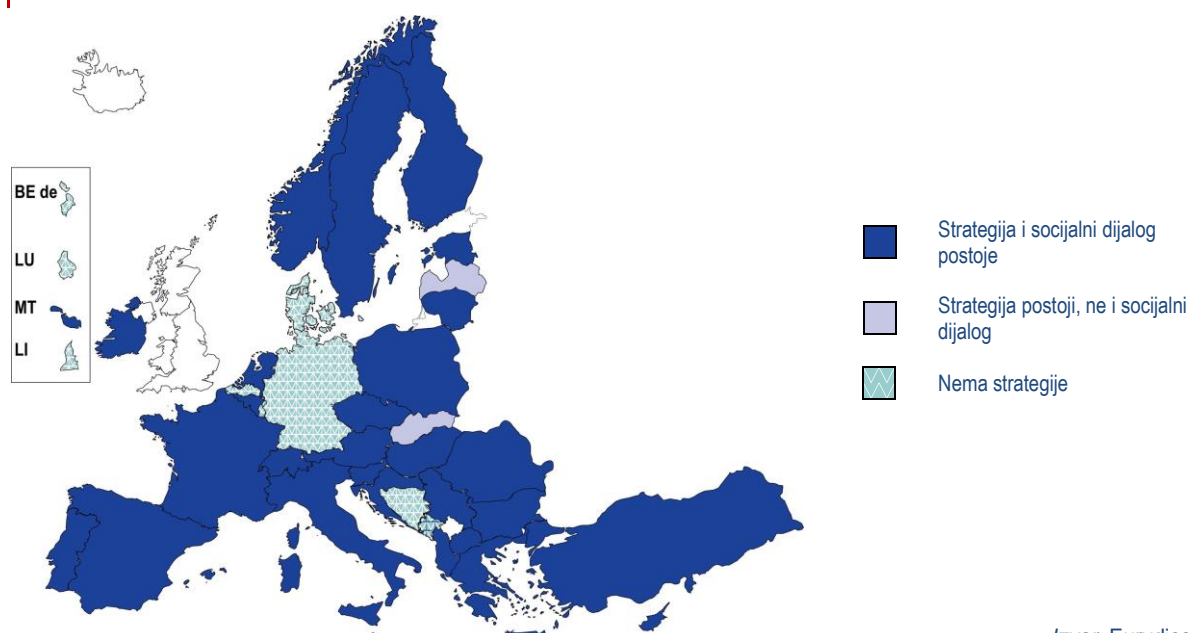
Socijalni dijalog

Možda nije neuobičajeno da državni organi pokušavaju da donesu odluke i sprovode mjere bez obaveznog konsultovanja svih zainteresovanih strana. Zaista se može tvrditi da donošenje odluka i konačno kreiranje politike mogu biti dovedeni do zastoja, ako je uključeno previše aktera. Međutim, takođe je tačno da potpuno odozgo prema dolje pristup, gdje odluke donose same vlasti na najvišem nivou bez konsultacija sa bilo kojim drugim zainteresovanim stranama, takođe može biti kontraproduktivan. Ne samo da će organi vlasti na najvišem nivou vjerovatno propustiti važne uvide u kreiranje svojih politika, već je i veća vjerovatnoća da neće uspjeti da obezbijede punu saradnju zainteresovanih strana tokom sprovođenja politike.

Proces saradnje i konsultacija postaje još važniji kada se radi o pitanjima pravičnosti u visokom obrazovanju i nedovoljnoj zastupljenosti određenih društvenih grupa. Imajući u vidu da će nejednakost ili nedovoljna zastupljenost vjerovatno biti ukorijenjeni u obrazovnom sistemu, i imajući u vidu da će svi problemi nejednakosti vjerovatno biti dugotrajni, važno je da strategija visokog obrazovanja o pravičnosti uzme u obzir stavove relevantnih zainteresovanih strana. Drugim riječima, veća je vjerovatnoća da će strategija visokog obrazovanja sa socijalnom dimenzijom biti efikasna ako se vodi socijalni dijalog.

Pošto socijalni dijalog može imati više oblika i zbog toga ga je teško uporediti među zemljama, odlučili smo se za indikator koji obuhvata najbitniji aspekt svakog socijalnog dijaloga, naime, da li se on odvijao, ili se trenutno odvija, ako je strategija još uvek u pripremi.

Slika 1.3: Strategija o pravičnosti i socijalni dijalog, 2020/2021

Izvor: Eurydice.

Objašnjenje

Slika ukazuje na obrazovne sisteme u kojima trenutno postoji ili su u pripremi strategije (ili sličan plan politike) koje se odnosi na pravičnost u visokom obrazovanju, u kombinaciji sa relevantnim socijalnim dijalogom koji se trenutno odvija ili je održan prije nego što je strategija usvojena.

Napomene za pojedine države

Slovakia: Strategija je trenutno u pripremi, ali nije povezana sa socijalnim dijalogom.

Albania: Strategija je u pripremi i povezana je sa socijalnim dijalogom koji se trenutno vodi.

Slika 1.3 sugeriše da je socijalni dijalog uobičajena praksa u Evropi, barem što se tiče usvajanja strategije visokog obrazovanja sa socijalnom dimenzijom. Skoro sve zemlje sa takvom strategijom su vodile (ili vode) socijalni dijalog. Jedini izuzetak je Letonija.

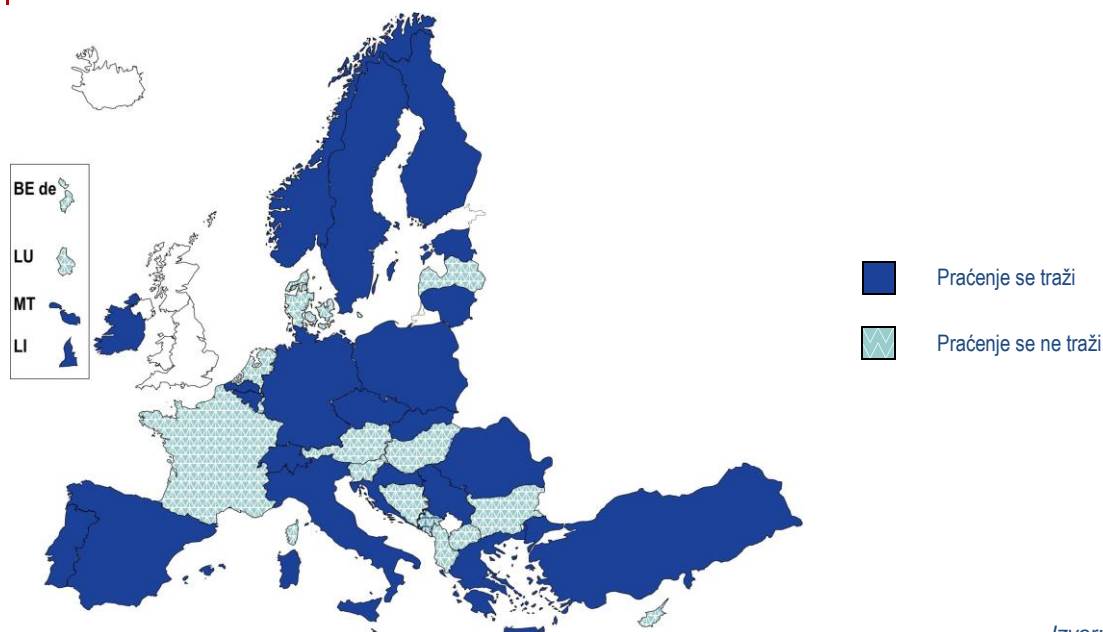
Socijalni dijalog obično uključuje obrazovne organe najvišeg nivoa, organe upravljanja visokoškolskim ustanovama (npr. rektorske konferencije), studentske sindikate, druge javne organe i regionalne (i/ili lokalne) obrazovne vlasti. Ostale zainteresovane strane prijavilo je manje od polovine zemalja u kojima se vodio (ili se vodi) socijalni dijalog. Tako je od 29 obrazovnih sistema sa strategijom povezanom za socijalni dijalog, samo 14 zemalja uključilo sindikate zaposlenih u socijalni dijalog, 13 nevladinih organizacija i predstavnika drugih nivoa obrazovanja, 4 studentske političke stranke i 4 međunarodne organizacije, kao što su Evropska komisija, Svjetska banka, UNICEF, USAID, Savjet Evrope ili OEBS. Konačno, 15 zemalja je pomenulo druge učesnike socijalnog dijaloga koji ne spadaju ni u jednu od gore navedenih kategorija.

Činjenica da su nevladine organizacije bile pozvane u socijalni dijalog samo 13 zemalja, možda ukazuje na još jedan zanimljiv nalaz. Vrlo malo zemalja je pozvalo NVO ili druge organizacije koje predstavljaju određene društvene grupe. Tamo gdje je to bio slučaj, to se uglavnom odnosilo na organizacije koje predstavljaju osobe sa invaliditetom ili posebnim obrazovnim potrebama (Francuska zajednica Belgije, Estonije, Grčke, Austrije, Slovenije, Finske i Sjeverne Makedonije). Predstavnici drugih ranjivih ili nedovoljno zastupljenih grupa pozvani su u još manje zemalja. Na primjer, predstavnici migranata su bili pozvani samo u Finskoj; predstavnici etničkih ili rasnih grupa pozvani su samo u Litvaniji i Sjevernoj Makedoniji; a predstavnici grupa zasnovanih na polnoj ili seksualnoj orijentaciji pozvani su samo u Španiji, Austriji, Finskoj i Švedskoj.

Agencije za obezbjeđenje kvaliteta koje prate pravičnost u visokom obrazovanju

Zbog institucionalne autonomije visokog obrazovanja i velikog broja visokoškolskih ustanova u Evropi, nemoguće nam je odrediti šta pojedinačne institucije rade u pogledu razvoja i promocije politike pravičnosti. Alternativa, iako očigledno nesavršena, predstavlja da li od agencija za obezbjeđenje kvaliteta traži od strane najviših vlasti da prate šta pojedinačne visokoškolske institucije rade za promovisanje pravičnosti.

Slika 1.4: Agencijama za obezbjeđenje kvaliteta se traži da prate visokoškolske institucije po pitanju politika pravičnosti, 2020/2021

Izvor: Eurydice.

Objašnjenje

Slika ilustruje u kojim zemljama (obrazovnim sistemima) agencije za obezbjeđenje kvaliteta moraju pratiti da li visokoškolske institucije imaju politike za poboljšanje socijalne dimenzije, pravičnosti, inkluzije ili različitosti u visokom obrazovanju.

Slika 1.4 prikazuje da u mnogim obrazovnim sistemima postoji zahtjev za praćenjem agencija za obezbjeđenje kvaliteta, ali ih ima i tamo gdje nema zahtjeva. Da budemo precizni, u 23 obrazovna sistema propisi najvišeg nivoa zahtjevaju od agencija za obezbjeđenje kvaliteta da prate da li visokoškolske institucije imaju politiku za unapređenje socijalne dimenzije, pravičnosti, inkluzivnosti ili različitosti, a u 15 obrazovnih sistema ne postoji takav zahtjev najvišeg nivoa. To znači da u većini evropskih zemalja možemo biti prilično sigurni da visokoškolske institucije rade nešto na promovisanju pravičnosti u visokom obrazovanju, a preciznije informacije treba da budu dostupne u izvještajima agencija za obezbjeđenje kvaliteta. Čak možemo biti oprezni optimisti da je broj visokoškolskih ustanova koje imaju neku politiku pravičnosti veći od onoga što sugerise slika 1.4. Moguće je da neke visokoškolske institucije samoinicijativno preduzmu korake da promovišu pravičnost u svojoj sredini, čak i ako agencija za obezbjeđenje kvaliteta ili najviši organi vlasti ne očekuju da to učine.

Indikator semafora 1: Socijalna dimenzija u visokom obrazovanju kao politički prioritet

Indikator semafora 1 ima za cilj da sumira ono što je do sada pokazano, da vizuelno ilustruje da li je pravičnost u visokom obrazovanju trenutni politički prioritet u zemljama obuhvaćenim ovim izveštajem. Osnovna pretpostavka je da postojanje strategije visokog obrazovanja (glavnog plana politike) o pravičnosti ili šire strategije o pravičnosti sa komponentom visokog obrazovanja implicira politički interes. Da bi prilike da je takva strategija povezana sa konkretnim akcijama bile maksimalne, ispitali smo da li strategije pominju i specifične i mjerljive ciljeve. Pored toga, pretpostavili smo da je veća vjerovatnoća da će strategija uticati na pravičnost ako počiva na procesu socijalnog dijaloga. Konačno, zahtjev da agencije za obezbjeđenje kvaliteta prate da li visokoškolske institucije imaju bilo kakvu politiku u vezi sa jednakošću predstavlja zamjenu za mjerenje učešća visokoškolskih ustanova u promociji pravičnosti.

Sve u svemu, obrazovni sistem dobija 4 boda ako postoje sva četiri sljedeća elementa ⁽¹⁵⁾:

1. Najmanje jedna strategija (ili drugi važan plan politike) koji se odnosi na pravičnost u visokom obrazovanju se trenutno sprovodi.
2. Strategija ima specifične i mjerljive ciljeve.
3. Socijalni dijalog u vezi sa strategijom je realizovan ili se sprovodi trenutno.
4. Od agencija za obezbjeđenje kvaliteta se traži da prate da li visokoškolske ustanove imaju politike sa socijalnom dimenzijom (pravičnost, inkluzivnost, različitost).

Ako su bilo koja tri od četiri elementa na mestu, onda je rezultat 3 ⁽¹⁶⁾. Slično, za dva elementa rezultat pada na 2, za jedan element rezultat je 1 i nula poena se dodjeljuju ako nijedan od gore navedenih elemenata ne postoji.

Ostavljajući po strani obrazovne sisteme za koje su podaci nekompletni ili nedostaju, možemo izračunati zbir pojedinačnih rezultata obrazovnog sistema. Formula je vrlo jednostavna:

$$\sum_{i=1}^n \text{Rezultat obrazovnog sistema } i$$

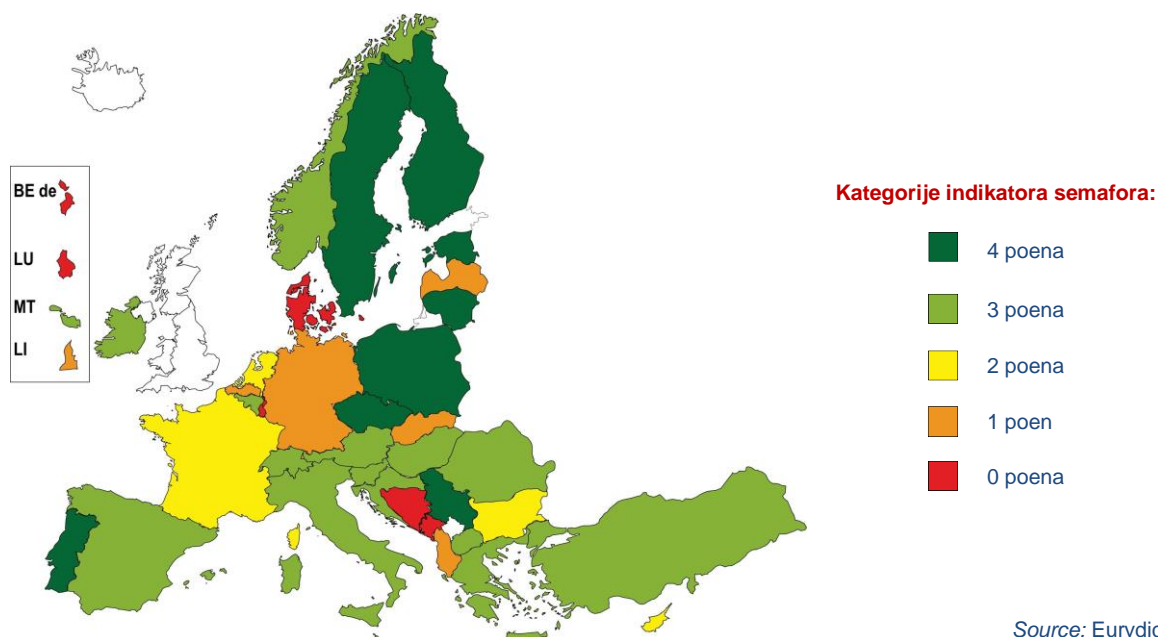
Gdje je n broj obrazovnih sistema sa potpunim podacima, pa je $1 \leq n \leq 38$.

Ukupan stvarni rezultat se može uporediti sa maksimalnim mogućim rezultatom. Očigledno, maksimalni rezultat je teorijska vrednost, referentna tačka koja nam može pomoći da procijenimo koliko je Evropa još daleko od potpune primjene Principa i smjernica. Teorijski maksimum se može izračunati množenjem najviše moguće ocjene (4) sa brojem obrazovnih sistema koji su postigli ovaj rezultat. Iz toga slijedi, ako nema vrijednosti koje nedostaju (tj. postoje podaci za sve elemente indikatora semafora svih obrazovnih sistema), onda je teorijski maksimum $4 \times 38 = 152$ poena.

⁽¹⁵⁾ Indikator semafora daje jednaku vrijednost svim elementima jer je njegov cilj da iskaže koliko elemenata Principa i smjernica se trenutno primjenjuje.

⁽¹⁶⁾ Iako su pojedinačni elementi formalno nezavisni (tj. ocjena zavisi od broja elemenata, a ne od toga koji elementi su na mjestu), u slučaju indikatora semafora 1, elementi dva i tri zavise od elementa jedan. Jednostavno, ne može biti ciljeva strategije ili povezanog socijalnog dijaloga bez strategije u pripremi ili implementaciji.

Slika 1.5: Indikator semafora 1: Socijalna dimenzija u visokom obrazovanju kao politički prioritet, 2020/2021

Prvi pogled na sliku 1.5 govori da je visoko obrazovanje sa socijalnom dimenzijom trenutni prioritet politike u većini evropskih zemalja, barem u izvjesnoj meri. Osam obrazovnih sistema (Češka, Estonija, Litvanija, Poljska, Portugal, Finska, Švedska i Srbija) dostižu maksimalan rezultat (4 boda), što znači da sprovode strategiju o pravičnosti u visokom obrazovanju koja ima specifične i mjerljive ciljeve i povezana je sa socijalnog dijaloga, i da imaju agenciju za obezbjeđenje kvaliteta koja prati politike koje se odnose na pravičnost. Čak 15 obrazovnih sistema ima drugi najbolji rezultat (3 boda). Samo pet obrazovnih sistema (zajednica njemačkog govornog područja Belgije, Danska ⁽¹⁷⁾, Luksemburg, Bosna i Hercegovina i Crna Gora) su trenutno u minusu (0 bodova), dok šest dobija ocjenu 1 (Flamanska zajednica Belgije, Njemačka, Letonija, Slovačka, Albanija i Lihtenštajn) i četiri ocjenu 2 (Bugarska, Francuska, Kipar i Nizozemska). Dakle, ukupna ocjena je 91 poen. S obzirom na to da je maksimalni rezultat 152 boda, to znači da je nivo implementacije Principa i smjernica 1, u smislu politika na najvišem nivou koje su trenutno na snazi, 60%.

Slika 1.5 sugerše da postoji prostor za poboljšanje, iako u praksi prostor može biti ograničen. Ograničenje dijelom proizilazi iz činjenice da se već relativno veliki broj obrazovnih sistema nalazi u višim kategorijama (tamno i svijetlo zeleno), a dijelom iz komponenti samog indikatora prikazanog na tabeli. Kada je strategija u fazi implementacije, obično je već odlučeno da li sadrži specifične ili mjerljive ciljeve i bilo kakav socijalni dijalog u tom pogledu je već održan. Iz toga slijedi da ne može biti poboljšanja u ovim dimenzijama, osim ako se ne usvoje nove strategije ili akcioni planovi za realizaciju.

⁽¹⁷⁾ Ne postoji danska strategija, što znači da ne može biti ciljeva povezanih sa strategijom ili socijalnog dijaloga. Neizbježno, rezultat Danske je nizak, ali kao što je objašnjeno u fusnoti 1, nedostatak strategije takođe može da implicira uvjerenost nacionalnih vlasti da je trenutna struktura politike povoljna.

PRINCIPI I SMJERNICE 2: FLEKSIBILNOST

Princip:

Pravni propisi ili dokumenta politike treba da obezbijede i omoguće visokoškolskim ustanovama da razviju sopstvene strategije kako bi ispunile svoju javnu odgovornost prema širenju pristupa, učešću i završetku studija visokog obrazovanja.

Smjernice:

a. Pravni propisi i administrativna pravila treba da omoguće dovoljnu fleksibilnost u dizajnu, organizaciji i izvođenju studijskih programa kako bi odražavali različitost potreba studenata. Visokoškolskim ustanovama treba omogućiti da organizuju redovne i vanredne studije, fleksibilne načine studiranja, kombinovano i učenje na daljinu, kao i da priznaju prethodno učenje (PPU), kako bi se zadovoljile potrebe raznolike studentske populacije.

b. Javne vlasti treba da promovišu priznavanje prethodnog neformalnog i informalnog učenja (PPU) u visokom obrazovanju, jer ono ima pozitivan uticaj na proširenje pristupa, tranziciju i završetak, pravičnost i inkluzivnost, mobilnost i zapošljivost. PPU omogućava fleksibilne načine cjeloživotnog učenja u čitavom obrazovnom sektoru, uključujući i visoko obrazovanje. Implementacija PPU će zahtijevati efikasnu saradnju između sistema visokog obrazovanja, poslodavaca i šire zajednice, a da bi se omogućilo ovo, nacionalni okviri kvalifikacija treba da olakšaju transparentno priznavanje ishoda učenja i pouzdane procedure obezbjeđenja kvaliteta.

2.1. Uvod

Princip i smjernice 2 i pravičnost

Princip 2 razmatra jedan od uslova koji bi omogućio visokoškolskim institucijama da odigraju svoju ulogu u poboljšanju pravičnosti. Konkretno, princip 2 sugerise da treba dati dovoljnu fleksibilnost visokoškolskim ustanovama, ali i obrazovnom sistemu u cjelini, kako bi se omogućilo da više studenata pristupi visokom obrazovanju, napreduje sa studijama i uspješno ih završava..

Fleksibilnost karakteriše dostupnost alternativa i mogućnost izbora. Na primjer, jedan pristupni put visokom obrazovanju, obično preko svjedocanstva o završenoj srednjoj školi, ne nudi alternativu i stoga je naznaka nefleksibilnosti. Postoje ljudi koji su ili napustili školu bez završenog višeg srednjeg obrazovanja ili koji u mladosti nijesu uspjeli da obezbijede ocjene koje bi im omogućile da se upišu u visoko obrazovanje. Osim ako im se ne pruži druga šansa ili alternativni način pristupa, biće doživotno isključeni iz visokog obrazovanja. Neki od njih će možda zažaliti zbog toga, a neki će steći vještine i kompetencije po završetku školovanja koje će im omogućiti da uspješno studiraju za visoko obrazovanje. Međutim, ako neformalno ili informalno učenje nije zvanično priznato ili ako ne mogu da kombinuju rad sa učenjem, onda im se zapravo uskraćuje druga šansa. Iz tog razloga prva smjernica principa 2 traži da pravila treba da omoguće „fleksibilnost u dizajnu, organizaciji i izvođenju studijskih programa“.

Fleksibilnost neće koristiti samo studentima koji rade, već svima koji žele da studiraju, ali smatraju da su konvencionalni put pristupa visokom obrazovanju (preko više srednje škole) i način napredovanja (redovne studije koje zahtevaju fizičko prisustvo) neprikladni. Ograničenja bilo koje vrste (vremenska, finansijska, fizička, mentalna, itd.) mogu postati manje restriktivna ako potencijalni studenti mogu da se odluče za vanredne studije, studije na daljinu ili kombinovano učenje, ili ako mogu biti sigurni da će njihovo znanje, vještine i iskustvo biti prepoznati i, stoga, cijenjeni u praksi.

„Proširivanje pristupa, učešća i završetka studija visokog obrazovanja“ zahtijeva reformisani obrazovni sistem koji omogućava fleksibilnost u pristupu visokom obrazovanju, napredovanju i završetku. Dakle, indikatori predloženi u ovom poglavlju imaju za cilj da obuhvate ključne aspekte trenutnog stepena fleksibilnosti u visokom obrazovanju.

Metodološki izazovi

Visokoškolske institucije imaju tendenciju da uživaju autonomiju u načinu na koji vode svoje poslove, što se često proteže i na uslove oko upisa studenata, akademskog napredovanja i završetka studija. Budući da je van okvira ovog projekta prikupljanje podataka o pojedinačnim visokoškolskim ustanovama i njihovoj praksi, fokusiramo se na to da li relevantni propisi najvišeg nivoa dozvoljavaju visokoškolskim ustanovama da nude fleksibilnije oblike studiranja (vanredne studije, kombinovane programe ili programe učenja na daljinu ili slično). Ako propisi najvišeg nivoa dozvoljavaju fleksibilne studijske programe, onda je odgovornost pojedinačnih visokoškolskih ustanova da ih osmisle i vode, a na odgovarajućim agencijama za obezbjeđenje kvaliteta je da prate aktivnosti visokoškolskih ustanova u tom pogledu.

Prema tome, prvi indikator (slika 2.1) pokazuje da li visokoškolske ustanove mogu da ponude, a ne da li zaista nude, fleksibilnije oblike studiranja, a drugi indikator (slika 2.4) pokazuje da li se od agencija za obezbjeđenje kvaliteta zahtevaju da uzmu u obzir priznavanje prethodnog neformalnog i/ili informalnog učenja (ukratko PPU). Druga dva indikatora posmatraju PPU kao faktor koji omogućava pristup visokom obrazovanju (slika 2.3) i za akademsko napredovanje u okviru datog studijskog programa (slika 2.4). Konačno, indikator 2 (slika 2.5) sumira podatke predstavljene u ovom poglavlju i daje pregled potencijala fleksibilnosti evropskih obrazovnih sistema.

Granice između uslova za napredovanje i završetak studijskog programa su zamagljene, u smislu da oba konceptualno vode ka istom cilju (diplomiranju) i, stoga, empirijski mogu predstavljati istu stvar. Zbog toga smo se opredijelili za indikator koji se oslanja na koncept „ispunjenja studijskog programa“ koji na neki način pokriva i napredovanje i završetak.

Posljednja metodološka tačka je tehnički detalj. Studijski programi visokog obrazovanja obuhvataju različite nivoe obrazovanja (ISCED 5-8) i cikluse studija (kratki, prvi, drugi i treći ciklus). Iznošenje podataka o svim njima učinilo bi brojke nečitljivim i zatrpalo bi poglavlje pretjerano detaljnim informacijama. Da bismo ovo izbjegli, odlučili smo da ovdje predstavimo podatke koji se odnose samo na studijske programe prvog ciklusa (obično osnovne studije ili njihov ekvivalent), koji su takođe najveći dio studijskih programa visokog obrazovanja i nivo na koji je upisana većina studenata.

2.2. Indikatori za Princip i smjernice 2

Drugo poglavlje predlaže četiri indikatora koji nude odgovore na sljedeća pitanja:

1. Da li propisi najvišeg nivoa dozvoljavaju visokoškolskim ustanovama da nude vanredne studije, kombinovane programe ili programe učenja na daljinu? (Slika 2.1)
2. Da li je pristup visokom obrazovanju moguć bez svedočanstva o završenoj srednjoj školi, ali na osnovu priznavanja neformalnog i/ili informalnog učenja? (Slika 2.2)
3. Da li se prethodno neformalno i/ili informavno učenje uvažava u smislu ispunjenja studijskog programa visokog obrazovanja? (Slika 2.3)
4. Da li su agencije za obezbjeđenje kvaliteta obavezne da se bave priznavanjem prethodnog neformalnog i/ili informalnog učenja u visokom obrazovanju? (Slika 2.4)

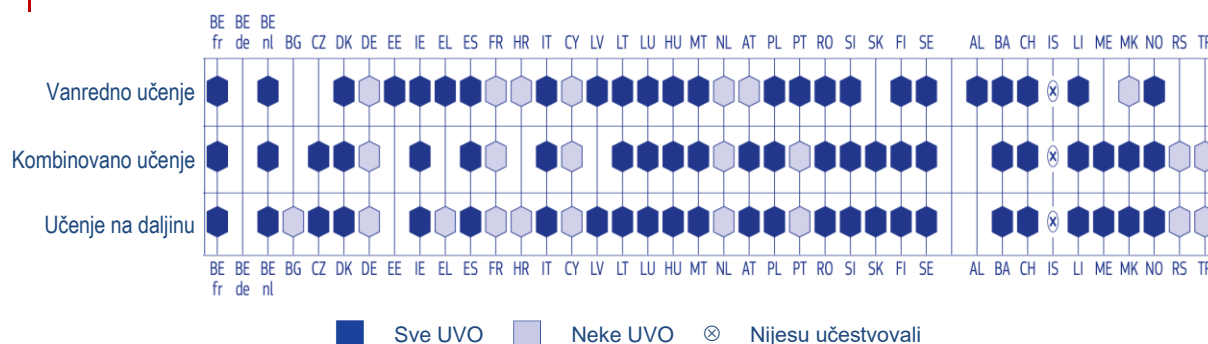

Fleksibilni studijski programi

Slika 2.1 pokazuje koje zemlje (obrazovni sistemi) obezbjeđuju zakonske uslove za fleksibilne studijske programe. Pod pravnim uslovima podrazumijevamo ne samo postojanje vrhunskih propisa koji eksplicitno dozvoljavaju vanredno, kombinovano učenje na studijskim programima učenje na daljinu, već i zakonski okvir koji ih ne zabranjuje. Naravno, izričito dozvoliti fleksibilne studijske programe nije isto što i ne zabraniti, jer prvo nudi veću sigurnost, posebno ako postoji potpuno razvijen pravni okvir. Međutim, odsustvo zabrane omogućava proaktivnim visokoškolskim ustanovama da nude fleksibilne studijske programe ako to žele. Tako se nudi mogućnost fleksibilnih studijskih programa bez obzira da li su eksplicitno ili samo implicitno dozvoljeni.

Fleksibilnost na studijama visokog obrazovanja obezbjeđuje se ponudom što više alternativnih studijskih programa. Iako lista nije konačna, glavni oblici fleksibilnih studijskih programa su vanredne studije, učenje na daljinu i kombinovano (ili hibridno) učenje. Vanredne studije se obično karakterišu tako što studentima pružaju relativno duži vremenski okvir da ih završe, bilo zato što je studentima dozvoljeno da steknu manje studijskih kredita po akademskom roku, ili zato što se od njih očekuje da pohađaju manje časova i da uče više sami. Učenje na daljinu, kao što termin sugeriše, odnosi se na studije visokog obrazovanja gde je potrebno samo ograničeno ili nikakvo fizičko prisustvo. Konačno, kombinovano ili hibridno učenje kombinuje učenje na licu mjesta ili u učionici sa učenjem na daljinu.

Slika 2.1: Obrazovni sistemi u kojima su dozvoljeni fleksibilni studijski programi visokog obrazovanja, prvi ciklus, 2020/2021

Izvor: Eurydice.

Objašnjenje

Slika pokazuje koje zemlje (obrazovni sistemi) dozvoljavaju visokoškolskim ustanovama mogućnost da ponude vanredne, kombinovane ili studijske programe učenja na daljinu. Podaci se odnose samo na diplome prvog ciklusa (npr. Bachelor).

Napomene za pojedine države

Kipar: Predstavljanje zemlje na slici 2.1 je nekako netipično u smislu da su fleksibilni studijski programi dozvoljeni u svim UVO u svim ciklusima studija osim u prvom (tj. u kratkom, drugom i trećem).

Ima razloga za optimizam što se tiče mogućnosti fleksibilnih studijskih programa visokog obrazovanja. Prema slici 2.1, većina zemalja dozvoljava visokoškolskim ustanovama da ponude vanredne studije, kombinovane programe ili programe učenja na daljinu, barem za studije prvog ciklusa. Od 38 sistema obrazovanja koji su ovde ispitani, 24 dozvoljavaju, ili bar ne zabranjuju, vanredne studije na svim visokoškolskim ustanovama, u poređenju sa 7 obrazovnih sistema gdje je to dozvoljeno samo u nekim visokoškolskim ustanovama. Slično tome, omogućavanje kombinovanog učenja je dozvoljeno u 31 obrazovnom sistemu, u 24 od njih za sve visokoškolske ustanove. Konačno, 35 obrazovnih sistema omogućava učenje na daljinu, a njih 25 daje mogućnost svim visokoškolskim ustanovama.

Sve u svemu, iako slika 2.1 ne pokazuje koji obrazovni sistemi zapravo nude fleksibilne oblike studijskih programa ili u kojoj mjeri, ona nam omogućava da ekstrapoliramo da se pravičnost u visokom obrazovanju u principu može poboljšati. U većini zemalja su dozvoljeni fleksibilni studijski

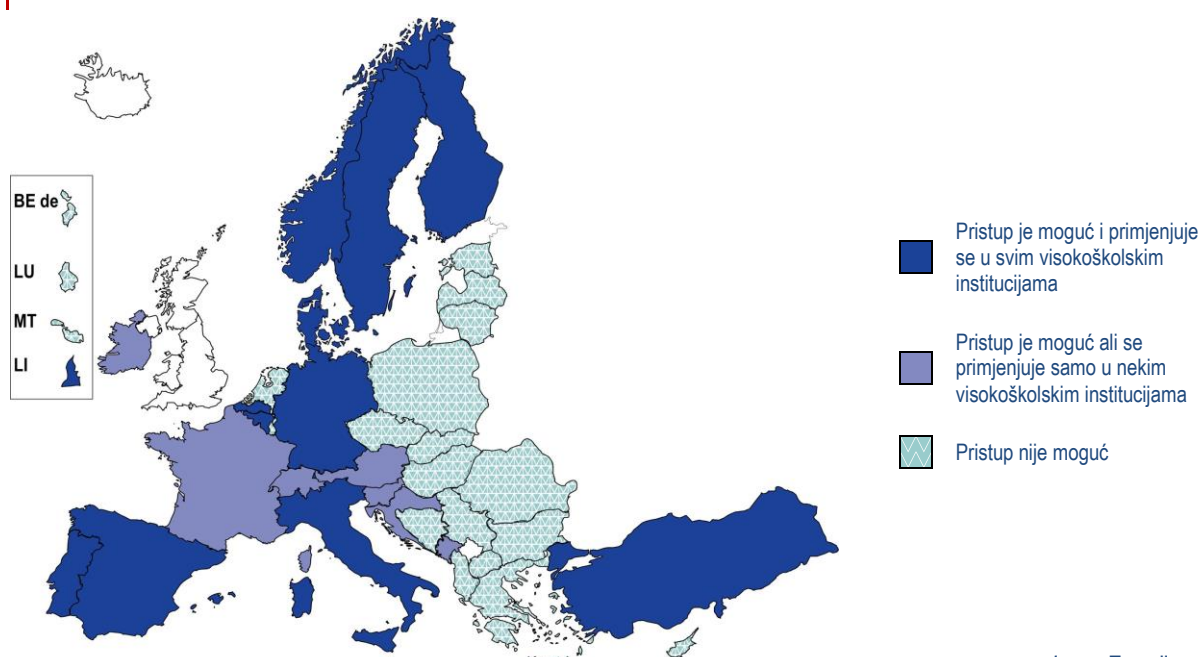
programi, što znači da su neophodni uslovi za fleksibilnost u visokom obrazovanju već uspostavljeni. Naravno, regulatorna dozvola sama po sebi nije dovoljna. Visokoškolske ustanove će tražiti i druge uslove koje treba ispuniti prije nego što ponude nove ili fleksibilnije studijske programe. Prva smjernica principa 2, međutim, odnosi se samo na zakonsku i regulatornu dozvolu. Iz ove perspektive, većina evropskih obrazovnih sistema je već na dobrom putu.

Pravičnost i inkluzivnost su se još bolje adresiraju ako se fleksibilni studijski programi kombinuju sa aktivnostima koje su posebno usmjerene na ugrožene i ranjive grupe koje su takođe nedovoljno zastupljene u visokom obrazovanju. Na primjer, u Estoniji se obično plaćaju školarine za vanredne studijske programe, ali one su ukinute za studente sa posebnim obrazovnim potrebama (SEN). Kao rezultat toga, SEN studenti u Estoniji ne moraju da brinu o takvim naknadama koje ih ohrabruju da pohađaju visoko obrazovanje na bazi skraćenog radnog vremena ako to žele.

Priznavanje prethodnog učenja kao alternativna putanja pristupa visokom obrazovanju

U velikoj većini slučajeva, ako ne i u svim, pristup visokom obrazovanju obično vodi kroz više srednje obrazovanje i njegov uspješan završetak. Shodno tome, oni koji nijesu završili viši nivo ne mogu da upišu visoko obrazovanje, osim ako ne postoji alternativni put. Jedna takva alternativa je priznavanje prethodnog informalnog i neformalnog učenja, ili ukratko PPU. Zvanično priznavanje znanja i vještina stečenih u neformalnom okruženju, kao što je obuka na poslu, ili neformalno okruženje, kao što je samoučenje, može da napravi veliku razliku u tome koliko je otvoren sistem visokog obrazovanja.

Slika 2.2: Pristup visokom obrazovanju uz neformalno i/ili informalno učenje, 2020/2021

Izvor: Eurydice.

Objašnjenje

Slika pokazuje obrazovne sisteme u kojima kandidati bez diplome o završenoj srednjoj školi mogu pristupiti visokom obrazovanju na osnovu priznavanja neformalnog i/ili informalnog učenja. Podaci se odnose samo na studije prvog ciklusa.

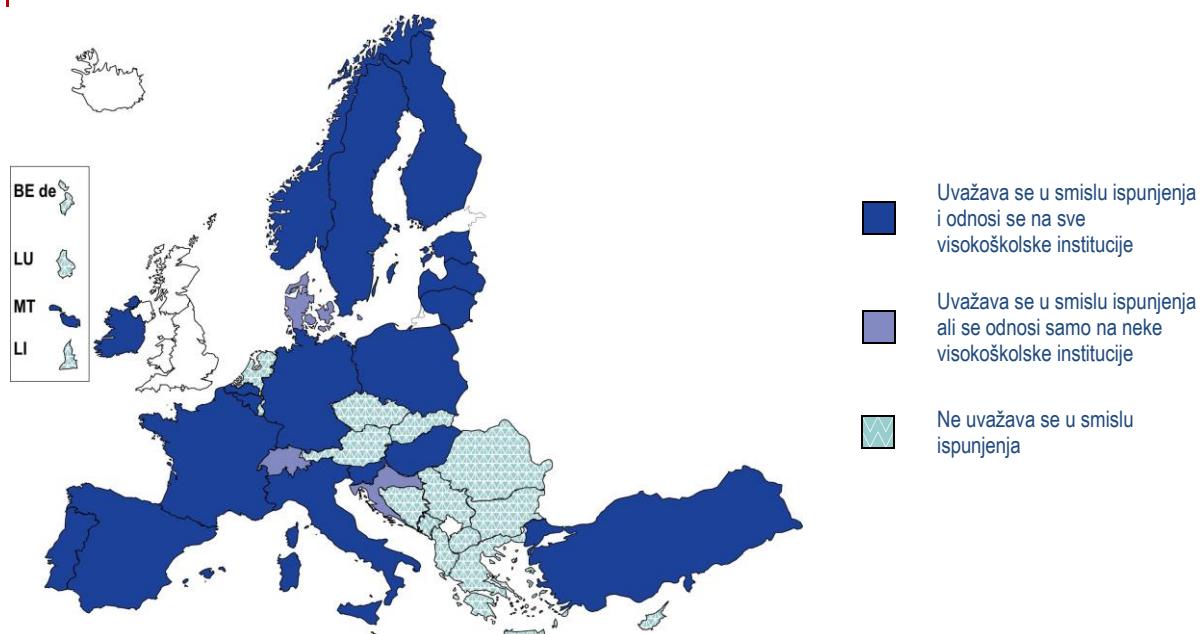
Slika 2.2 sumira nalaze ankete u vezi sa mogućnošću pristupa visokom obrazovanju samo kroz priznavanje neformalnog i/ili informalnog učenja. Nažalost, samo 19 obrazovnih sistema omogućava pristup visokom obrazovanju na osnovu PPU bez svjedočanstva o završenoj srednjoj školi. Njih sedam ograničava ovu mogućnost, dozvoljavajući pristup samo određenim visokoškolskim ustanovama. Kao što pokazuje karta na slici 2.2, postoji manje-više jasna linija razdvajanja. Za razliku

od Zapadne Evrope, u većem dijelu Centralne, Istočne i Jugoistočne Evrope, pristup visokom obrazovanju bez završenog višeg srednjeg obrazovanja uopšte nije moguć.

Ispunjenje uslova studijskog programa i PPU

Slično drugom indikatoru (slika 2.2), nalazi iz trećeg indikatora (slika 2.3) su u najboljem slučaju pomiješani. Kao što smo vidjeli gore, manje od polovine obrazovnih sistema se oslanja na PPU u prvom ciklusu da bi omogućio pristup visokom obrazovanju. Broj se blago poboljšava u pogledu akademskog napredovanja. Trenutno, samo 22 od 38 obrazovnih sistema dozvoljavaju PPU da doprinese ispunjenju uslova studijskog programa (slika 2.3). Jednostavno rečeno, informalno ili neformalno učenje se ne računa u akademski napredak u nešto više od polovine obrazovnih sistema. Ako uzmemo u obzir u koliko obrazovnih sistema se PPU primjenjuje na sve visokoškolske ustanove, onda nalazimo samo 19 takvih obrazovnih sistema.

Slika 2.3: Prethodno neformalno i/ili informalno učenje PPU koje se uvažava u smislu ispunjenja studijskog programa visokog obrazovanja, 2020/2021

Izvor: Eurydice.

Objašnjenje

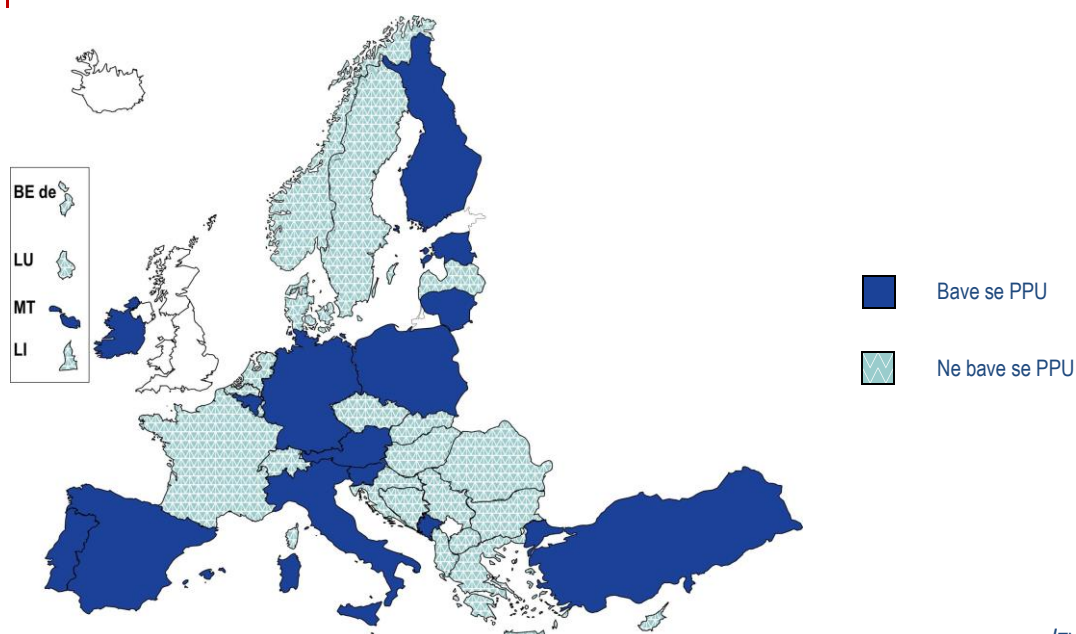
Slika pokazuje obrazovne sisteme u kojima se prethodno neformalno i/ili informalno učenje uvažava u smislu ispunjenja studijskog programa visokog obrazovanja. Podaci se odnose samo na studije prvog ciklusa.

Agencije za obezbjeđenje kvaliteta i PPU

Druga sjmernica principa 2 eksplicitno zahtijeva pouzdane procedure obezbjeđenja kvaliteta u pogledu PPU. Iako ne možemo da procijenimo koliko su uspostavljene procedure za obezbjeđenje kvaliteta pouzdane, možemo pokazati koliko zemalja traži od svojih agencija za obezbjeđenje kvaliteta da se bave PPU u visokom obrazovanju.

Kao što slika 2.4 ilustruje, samo manji broj zemalja ima svoje agencije za obezbjeđenje kvaliteta koje se bave PPU. Konkretno, samo 15 obrazovnih sistema oslanja se na agencije za obezbjeđenje kvaliteta u rješavanju bilo kakvih pitanja u vezi sa PPU u visokom obrazovanju. Jasno je da postoji mnogo potencijala za poboljšanje u ovoj oblasti, ako nacionalne obrazovne vlasti na najvišem nivou budu pratile P&G 2.

Slika 2.4: Agencije za obezbjeđenje kvaliteta koje se bave priznavanjem prethodno stečenog neformalnog i/ili informalnog učenja (PPU), 2020/2021

Izvor: Eurydice.

Objašnjenje

Slika ilustruje u kojim zemljama (obrazovni sistemi) agencije za obezbjeđenje kvaliteta moraju da se bave priznavanjem prethodnog neformalnog i/ili informalnog učenja u visokom obrazovanju.

Napomene za pojedine države

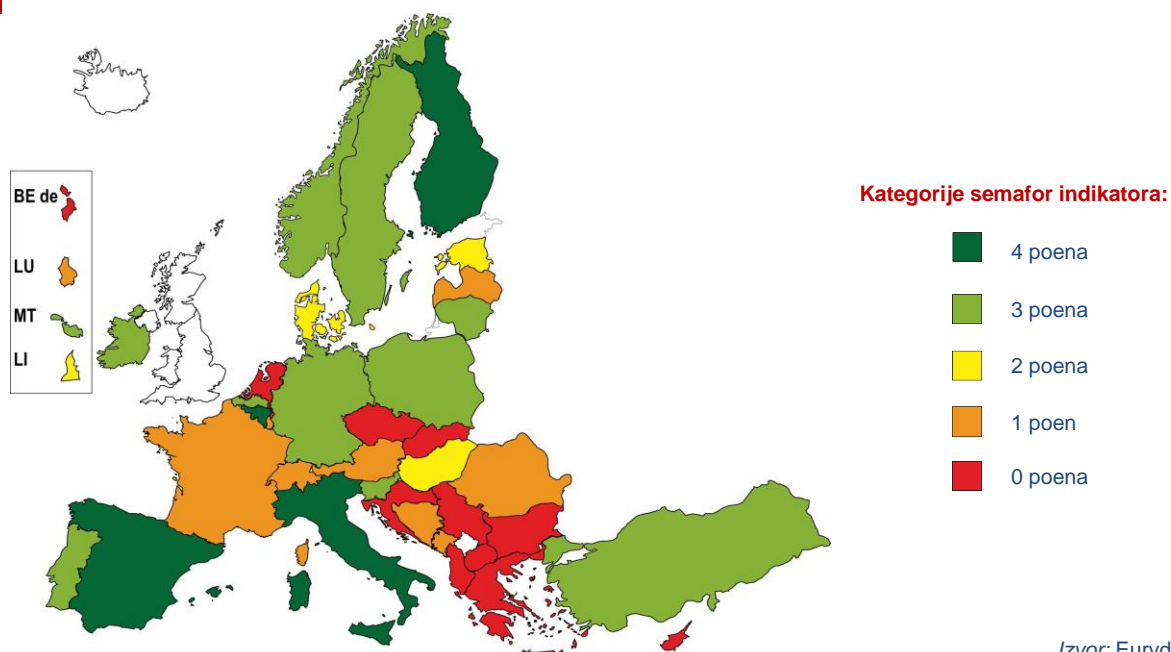
Danska: Priznavanjem prethodnog neformalnog i informalnog učenja (PPU) ne bavi se Agencija za obezbjeđenje kvaliteta (Danska akreditaciona institucija), već Danska agencija za visoko obrazovanje i nauku (DAHES). Prema ministarskim naredbama, visokoškolske ustanove su obavezne da obezbijede PPU u redovnom visokom obrazovanju i u daljem i kontinuiranom obrazovanju. U pogledu daljeg i kontinuiranog obrazovanja, DAHES takode prati broj institucionalnih odluka u vezi prijema na osnovu PPU.

Semafor indikator 2: Fleksibilnost u visokom obrazovanju

Semafor indikator 2 ima za cilj da sumira koliko dobro evropski obrazovni sistemi prolaze u primjeni P&G 2. Kao i kod semafor indikatora 1, rezultati se kreću od 0 do 4, u zavisnosti od toga koliko je uslova ispunjeno. Što je veći broj, to je veći rezultat. Dakle, rezultat 4 znači da obrazovni sistem ima sve dolje navedene elemente:

1. Vanredne studije, učenje na daljinu i kombinovani programi učenja su dozvoljeni u prvom ciklusu na svim visokoškolskim ustanovama.
2. Kandidati mogu upisati visoko obrazovanje na osnovu priznavanja neformalnog i/ili informalnog učenja i to važi za sve visokoškolske ustanove.
3. Prethodno stečeno neformalno i/ili informalno učenje uvažava se u ispunjenje studijskog programa visokog obrazovanja na svim visokoškolskim ustanovama.
4. Od agencija za oebzbjeđenje kvaliteta se traži da se bave priznavanjem prethodno stečenog neformalnog i/ili informalnog učenja u visokom obrazovanju.

Slika 2.5: Semafor indikator 2: Fleksibilnost u visokom obrazovanju, 2020/2021

Izvor: Eurydice.

Rezultati za semafor indikator 2 su izmiješani i odražavaju da evropski obrazovni sistemi u prosjeku imaju dobre rezultate po jednom indikatoru (slika 2.1), ali ne tako dobro po ostala tri (slike 2.2-2.4). Kao rezultat toga, karta na slici 2.5 je prilično šarena. Zapravo, samo četiri obrazovna sistema (Belgija – Francuska zajednica, Španija, Italija i Finska) dostižu najviši rezultat. Čak 11 ima prilično loš učinak u smislu da ne zadovoljava nijedan od indikatora P&G 2. Osam obrazovnih sistema ispunjava zahtjeve jednog indikatora, četiri od dva indikatora i jedanaest obrazovnih sistema ispunjava uslove tri indikatora. Dakle, ukupan stvarni rezultat je $(4 \times 4) + (3 \times 11) + (2 \times 4) + (1 \times 8) + (0 \times 11) = 65$. Dijeljenjem stvarne ocjene sa maksimumom (152), možemo zaključiti da je samo 43% principa i smjernica 2 zadovoljeno.

U zaključku, i mapa na slici 2.5 i zbir rezultata semafor indikatora 2 pokazuju da je Evropa još uvijek daleko od potpunog ispunjavanja regulatornih uslova za fleksibilno visoko obrazovanje. Drugim riječima, iako pojedinačne visokoškolske ustanove možda imaju neke fleksibilne studijske programe,

relevantni propisi najvišeg nivoa još uvijek ne dozvoljavaju punu fleksibilnost i njeno praćenje od strane agencija za obezbjeđenje kvaliteta.

PRINCIP I SMJERNICE 3: CJELOŽIVOTNO UČENJE

Princip:

Inkluzivnost cjelokupnog obrazovnog sistema treba da se poboljša razvojem koherentnih politika od obrazovanja u ranom djetinjstvu, preko školovanja do visokog obrazovanja i tokom cjeloživotnog učenja.

Smjernice:

Važno je stvoriti sinergiju sa svim nivoima obrazovanja i srodnim oblastima politike (kao što su finansije, zapošljavanje, zdravstvo i socijalna zaštita, stanovanje, migracije itd.) kako bi se razvile mjere politike koje stvaraju inkluzivno okruženje u čitavom obrazovnom sektoru koje njeguje pravičnost, različitost i inkluzivnost, i odgovara potrebama šire zajednice.

Politike socijalne dimenzije treba da podrže ne samo sadašnje studente, već i potencijalne studente u njihovoj pripremi i prelasku u visoko obrazovanje. Učešće u visokom obrazovanju mora biti cjeloživotna opcija, i za odrasle koji odluče da se vrate ili uđu u visoko obrazovanje u kasnijim fazama svog života. Inkluzivni pristup treba da uključi širu zajednicu, visokoškolske institucije i druge grupe zainteresovanih strana kako bi zajednički kreirali puteve do visokog obrazovanja.

Pravičnost, različitost i inkluzivnost treba da igraju ključnu ulogu u obuci nastavnika u pred-visokom obrazovanju.

3.1. Uvod

Princip i smjernice 3 i pravičnost

Ovaj princip i njegove smjernice fokusiraju se na obrazovni sistem u cjelini i na to da li se problemi socijalne dimenzije koherentno rješavaju na različitim nivoima obrazovanja. Iza principa stoji ideal stvaranja obrazovnog sistema koji teži da bude što inkluzivniji. Inkluzivno obrazovanje je usko povezano sa nedvojbeno najvažnijim ciljem svakog obrazovnog sistema, naime, poboljšanjem stanja ljudi. Osnovna uloga obrazovanja u demokratskim društvima je da vodi sve učenike ka ispunjenju njihovog potencijala. Visoko obrazovanje je sastavna komponenta većeg sistema čija je ukupna misija da obrazuje doživotno.

Inkluzija je cilj koji ima i individualnu i društvenu osnovu. Obrazovanje je ljudsko pravo, sadržano u članu 26 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima ⁽¹⁸⁾ i članu 2, protokola 1 Evropske konvencije o ljudskim pravima ⁽¹⁹⁾. Stoga je mogućnost da svaki pojedinac ima koristi od kvalitetnog obrazovanja važan aspekt našeg razumijevanja društvene odgovornosti. Štaviše, ulaganje u obrazovanje je ulaganje u lični i društveni razvoj. U tom smislu, inkluzivnost je u srcu našeg razumijevanja demokratske kulture. Ne možemo prihvatiti ograničenja prava građana na obrazovanje jer bi to bilo kontraproduktivno i za građane i za društvo

Smjernice prevode ovu viziju u djelo. One ne sagledavaju samo koordinaciju između različitih nivoa obrazovanja, već razmatraju i druge oblasti politike, kao što su finansije, zapošljavanje, zdravstvo i socijalna zaštita, stanovanje i migracije.

⁽¹⁸⁾ Pogledati <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

⁽¹⁹⁾ https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf

Smjernice naglašavaju podršku ne samo trenutnim studentima već i potencijalnim studentima, naglašavajući potrebu za fleksibilnošću u osmišljavanju sistema i da pojedinci mogu da se vrate u obrazovni sistem ili da prvi put uđu u visoko obrazovanje u bilo kom trenutku tokom svog života. Ključni aspekt inkluzivnog sistema visokog obrazovanja u perspektivi cjeloživotnog učenja je da odrasli treba da imaju prilike da uče tokom života bez obzira na njihovo iskustvo obaveznog obrazovanja.

Konačno, Smjernice naglašavaju važnu ulogu koju imaju nastavnici i posljedičnu potrebu da pravičnost, različitost i inkluzivnost igraju ključnu ulogu u obuci nastavnika.

Metodološki izazovi

Ovaj princip i njegove smjernice predstavljaju brojne izazove u pogledu procjene realizacije na nacionalnom nivou. Prije svega, šta podrazumijeva „sinergije sa svim nivoima obrazovanja“ i kako se to može procijeniti? Koliko je potrebno koordinacije između ljudi koji rade na različitim nivoima? Da bi ovaj koncept bio dovoljno specifičan i mjerljiv, fokusiramo se na postojanje mehanizama koordinacije između nivoa obrazovanja koji prevazilaze postojanje ministarstva. Drugim riječima, dok ministarstvo može imati funkciju koordinacije, ovdje se razmatraju koordinacione akcije koje često uspostavlja ministarstvo.

Procjena uključenosti „srodnih oblasti politike“ je takođe izuzetno izazovna. Koji nivo uključenosti bi bio neophodan da bi se osigurali zdravi odnosi za razvoj koherentne politike? U ovom slučaju, fokus smo stavili na aktere uključene u konsultacije kada se raspravlja o pitanjima pravičnosti u kreiranju politike visokog obrazovanja.

Što se tiče mogućnosti za potencijalne studente (druga smjernica), važno je razmotriti mnogo različitih mogućih opcija za obrazovni sistem za podršku pojedinačnim učenicima. Prelazne tačke unutar obrazovnog sistema su kritične za inkluzivan pristup. Ipak, postoji mnogo različitih aspekata koji se potencijalno mogu razmotriti, a izbori koji se donose zavise od toga kako se shvata koncept cjeloživotnog učenja. Dakle, da bi se mogli konstruisati uporedni indikatori, najznačajnije i relevantne aspekte sistema treba razmotriti iz perspektive cjeloživotnog učenja. Ovo je razlog za izbor napravljen u ovom izvještaju da se fokusira na podršku odraslim učenicima da se vrate u visoko obrazovanje ili da prvi put uđu u visoko obrazovanje.

Treća smjernica je vjerovatno najjednostavnija za procjenu. U suštini to zahtijeva da se uzmu u obzir sistemi obuke nastavnika i da se artikuliše uloga pravičnosti, različitosti i inkluzivnosti.

3.2. Indikatori za Princip i smjernice 3

Treće poglavlje predlaže indikatore koji nude odgovore na sljedeća pitanja:

1. Postoje li mehanizmi koordinacije najvišeg nivoa između različitih nivoa obrazovanja? (Slika 3.1)
2. Da li su pravičnost i inkluzivnost integrisani u mandat mehanizama koordinacije na najvišem nivou? (Slika 3.2)
3. Da li mehanizmi koordinacije na najvišem nivou uključuju srodne oblasti politike, kao što su finansije, zapošljavanje, stanovanje ili druge socijalne usluge? (Slika 3.3)
4. Da li državni organi najvišeg nivoa pružaju podršku odraslima koji imaju pristup visokom obrazovanju? (Slika 3.4)
5. Da li su pravičnost, različitost i inkluzivnost uključeni u programe obuke nastavnika? (Slika 3.5)

S obzirom na poteškoće da se prilično široki ciljevi ovog principa prevedu u konkretne indikatore relevantnosti za nacionalne sisteme, ovaj projekat je odlučio da razbije koncepte na jasne elemente. Za prvu Smjernicu, pojam sinergije je razmatran u smislu mehanizama koordinacije (Slika 3.1). Zemlje su izvjestile o tome da li postoje mehanizmi koordinacije između svih nivoa obrazovanja. Kada to urade, pitanja su bila fokusirana na to da li i kako se bave pitanjima pravičnosti (Slika 3.2).

Sljedeća slika (slika 3.3) bavi se aspektom koordinacije politike visokog obrazovanja sa srodnim i relevantnim oblastima politike. Ovdje su nacionalne jedinice izvjestile o tome da li postoje sistemske konsultacije tokom procesa razvoja politike visokog obrazovanja sa predstavnicima javnog sektora odgovornim za pitanja kao što su finansije, zapošljavanje, stanovanje ili druge socijalne usluge.

Slika 3.4 pokazuje da li najviši organi vlasti preduzimaju mjere da podrže odrasle koji žele da uđu u visoko obrazovanje u odraslom dobu.

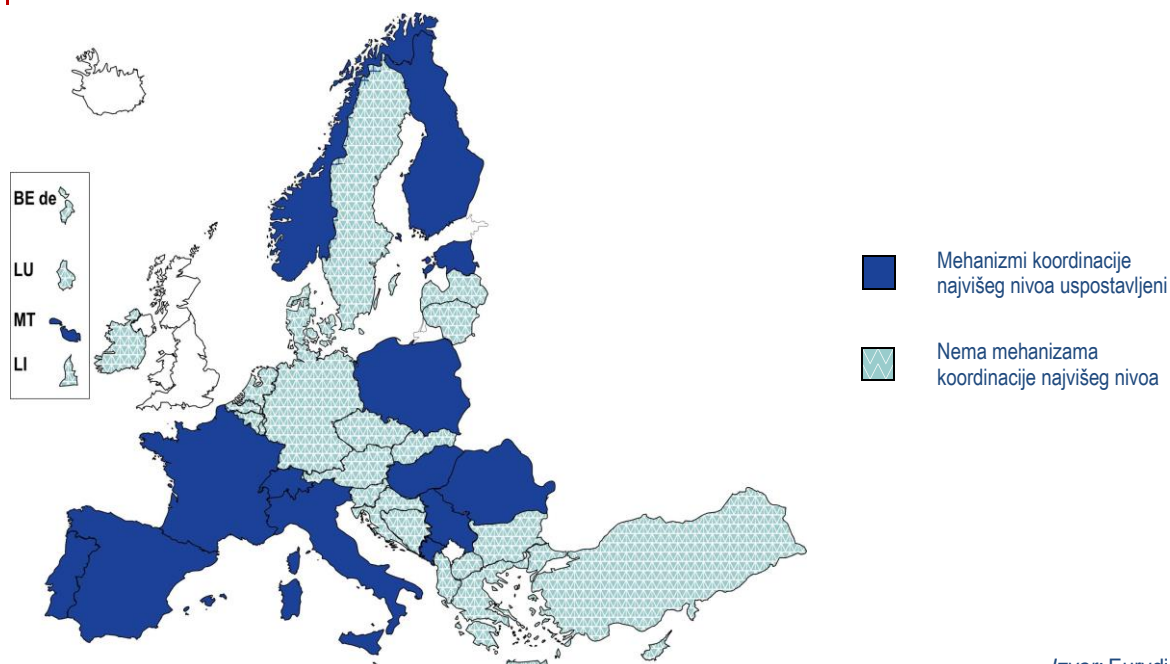
Slika 3.5 prikazuje da li su kompetencije pravičnosti, različitosti i inkluzivnosti integrisane u programe početne obuke nastavnika i kontinuiranog profesionalnog razvoja (KPR).

Mehanizmi koordinacije između nivoa

Slika 3.1 daje pregled obrazovnih sistema koji imaju mehanizme koordinacije najvišeg nivoa. Zemlje su upitane da li postoji mehanizam koordinacije najvišeg nivoa između svih nivoa obrazovanja – obrazovanja i staranja u ranom djetinjstvu, školskog obrazovanja (ISCED 1-3), početnog stručnog obrazovanja i obuke, kontinuiranog stručnog obrazovanja i obuke i obrazovanja odraslih i visokog obrazovanja.

Samo zemlje u kojima mehanizam koordinacije pokriva sve ove nivoe uključene su u kategoriju „uspostavljeni mehanizmi koordinacije“.

Slika 3.1: Mehanizmi koordinacije najvišeg nivoa između različitih nivoa obrazovanja, 2020/2021

Izvor: Eurydice.

Četrnaest zemalja ima uspostavljene mehanizme koordinacije. Obično su to tijela koja je uspostavilo ministarstvo sa širokim ovlaštenjima. Norveška je uključena u ovu grupu, iako zapravo ima dva najviša organa u okviru Ministarstva obrazovanja: jedan koji pokriva obrazovanje u ranom djetinjstvu, školsko obrazovanje i početno stručno obrazovanje, a drugi odgovoran za kontinuirano stručno obrazovanje i obrazovanje odraslih i visoko obrazovanje.

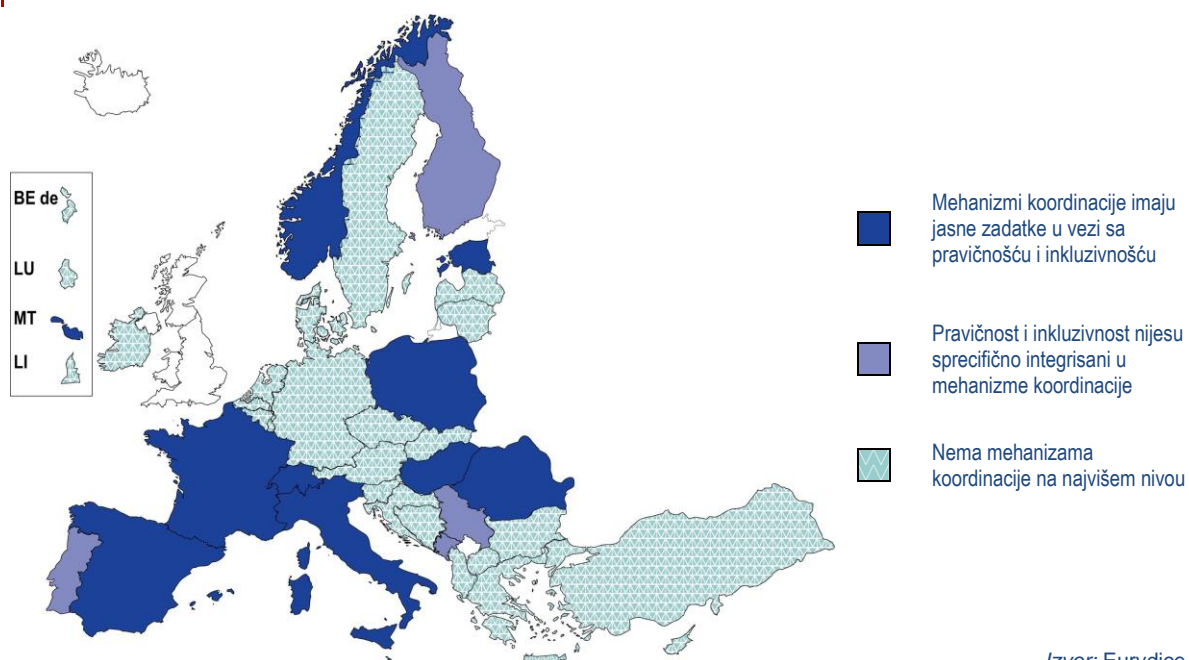
Mađarska je zanimljiv primer, gdje je razvijena koordinacija za sprovođenje Mađarske nacionalne strategije socijalnog uključivanja (HNSIS), koja pokriva cio obrazovni spektar i ima niz akcionih linija usmjerenih na promociju socijalne inkluzije i podršku Romima i drugim ugroženim grupama.

Sistemi visokog obrazovanja sa uspostavljenim mehanizmom koordinacije brojčano su nadjačani od 24 sistema u kojima takav mehanizam koordinacije ne postoji.

Zadaci pravičnosti i inkluzivnosti za mehanizme koordinacije

Slika 3.2 se fokusira samo na one zemlje sa mehanizmima koordinacije na najvišem nivou i ispituje da li se zadaci jasno odnose na pravičnost i inkluzivnost. Pravi se razlika između onih zemalja u kojima su pravičnost i inkluzivnost posebno integrisani u mandat mehanizma koordinacije i onih u kojima to nije.

Slika 3.2: Mehanizmi koordinacije na najvišem nivou koji se bave pravičnošću i inkluzivnošću, 2020/2021

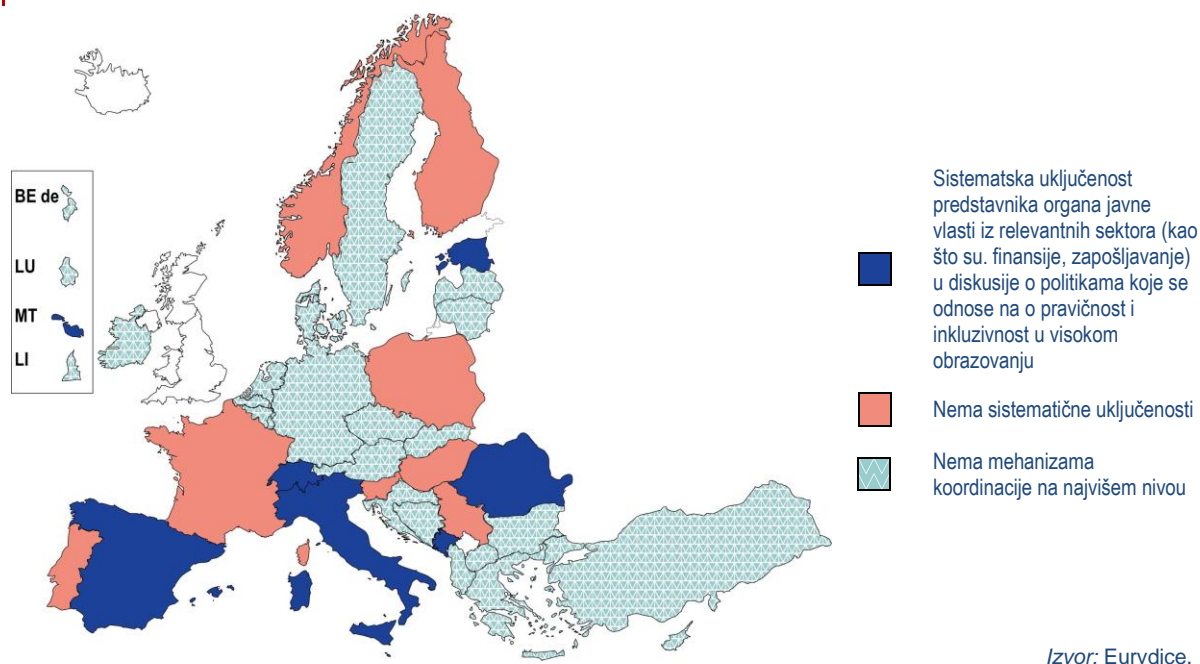

Od zemalja sa uspostavljenim mehanizmom koordinacije, deset od njih ima zadatke koji se jasno odnose na pravičnost i inkluzivnost, iako je u slučaju Poljske fokus posebno na osobama sa invaliditetom, a ne na širem razumijevanju pravičnosti i inkluzivnosti. Četiri zemlje nemaju poseban mandat za pitanje pravičnosti i inkluzivnosti.

Mehanizmi koordinacije između politika o pravičnosti i inkluzivnosti

Slika 3.3 pokazuje da li zemlje sa mehanizmima koordinacije na najvišem nivou uključuju predstavnike srodnih oblasti politike u diskusije o pravičnosti u visokom obrazovanju. Zemlje su pitane o uključivanju predstavnika iz oblasti kao što su finansije, zapošljavanje, stanovanje ili druge socijalne usluge u diskusijama o donošenju politike o pravičnosti i inkluzivnosti u visokom obrazovanju.

Slika 3.3: Mehanizmi koordinacije na najvišem nivou u visokom obrazovanju koji uključuju relevantne sektore politika u diskusije o pravičnosti i inkluzivnosti, 2020/2021

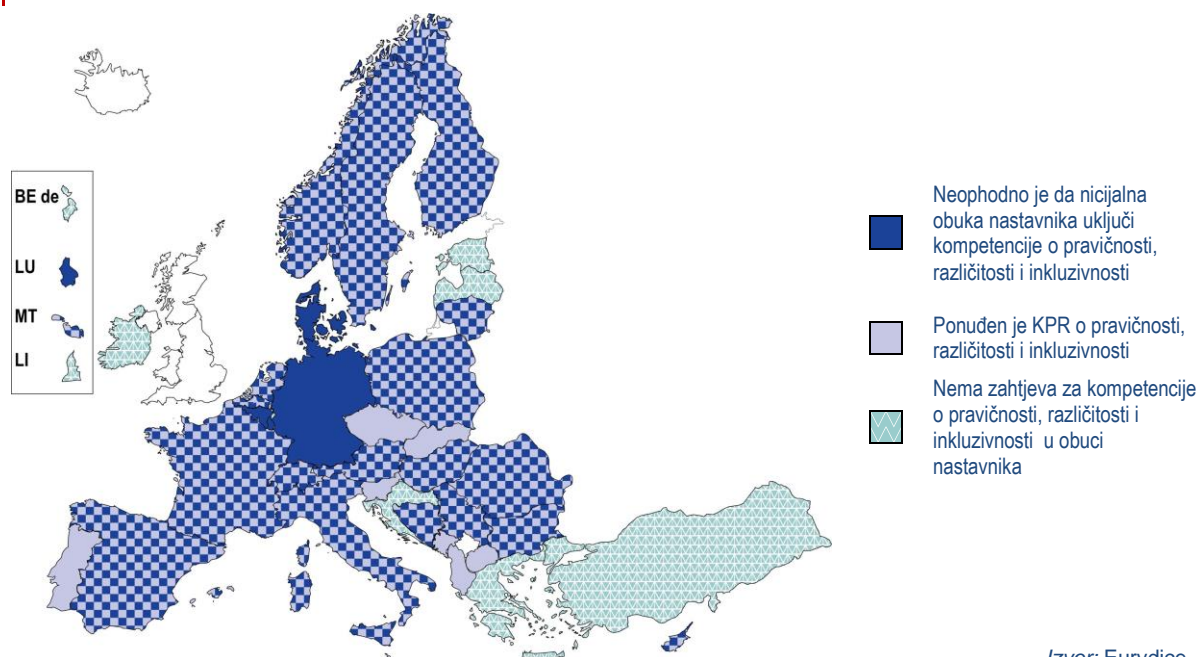
Od četrnaest sistema u kojima funkcionišu mehanizmi koordinacije, sedam uključuje predstavnike drugih sektora u diskusije o politikama o pravičnosti u visokom obrazovanju. Ostalih sedam zemalja ne zahtijeva takvo učešće.

Pravičnost, različitost i inkluzivnost u programima obuke nastavnika

Slika 3.5 prikazuje sisteme u kojima programi obuke nastavnika sistematski pružaju mogućnosti za sticanje kompetencija za suočavanje sa izazovima različitosti i pravičnosti za nastavnike pripravnike i praktičare na svim nivoima obrazovanja.

Slika 3.5: Kompetencije pravičnosti, različitosti i inkluzivnosti u programima inicijalne i kontinuirane (KPR) obuke nastavnika, 2020/2021

Izvor: Eurydice.

Većina sistema visokog obrazovanja (22) zahtijeva obuku o pravičnosti, različitosti i inkluzivnosti u njihovim programima inicijalne obuke nastavnika. Nešto veći broj sistema (26) nudi obuku o ovim temama kroz programe kontinuiranog profesionalnog razvoja (KPR). Ovi posljednji pomenuti programi su, međutim, često fakultativni za nastavnike. Jedine zemlje u kojima je takva obuka obavezna su Litvanija, Holandija, Rumunija i Albanija.

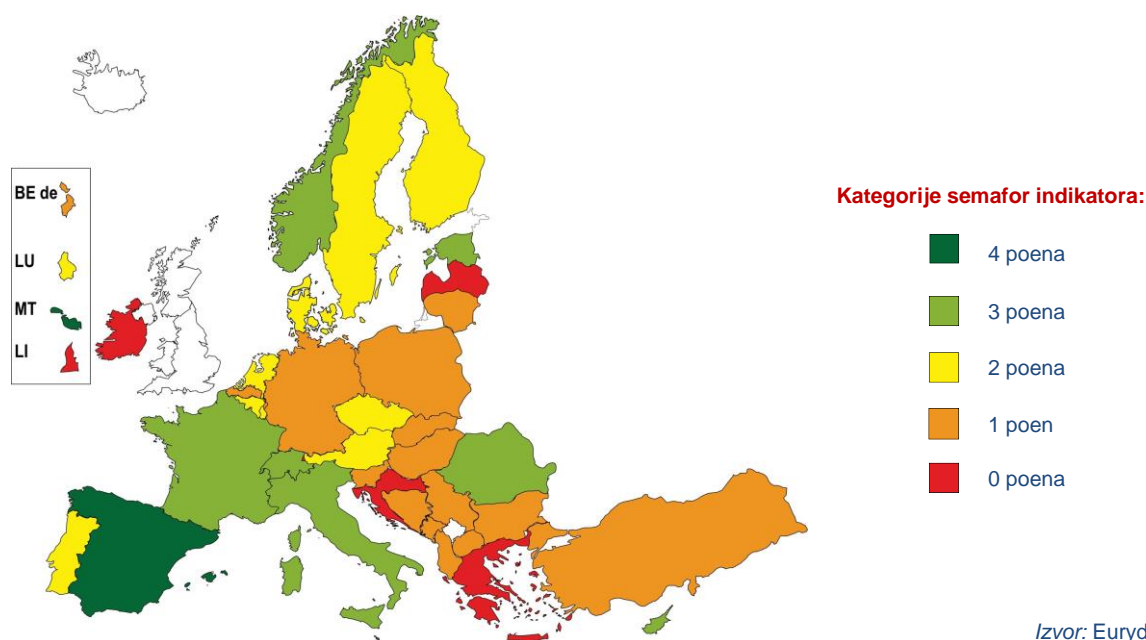
Semafor indikator 3: Cjeloživotno učenje

Slika 3.6 je kompozitni semafora indikator zasnovan na elementima ilustriranim u ovom odjeljku. Obrazovni sistem dobija 4 boda ako su ispunjena sva četiri sljedeća kriterijuma:

1. Mehanizmi koordinacije između nivoa obrazovanja sa fokusom na pravičnost.
2. Uključivanje predstavnika drugih srodnih oblasti politike u političke diskusije o pravičnosti u visokom obrazovanju.
3. Mjere najvišeg nivoa za podršku odraslim povratnicima.
4. Inicijalni i/ili kontinuirani programi obuke nastavnika razvijaju kompetencije o pravičnosti, različitosti i inkluzivnosti.

Tamo gdje su sva četiri elementa na mjestu, zemlja je prikazana tamno zelenom bojom i rezultat je 4. Slično tome, zemlje sa tri elementa su prikazane svijetlo zelenom bojom i rezultat pada na 3. One sa dva elementa su prikazane žutom i rezultat je 2, a zemlje sa jednim elementom su narandžaste boje sa rezultatom 1. Zemlje koje nemaju nijedan element prikazane su crvenom bojom i dodjeljuju im se nula poena.

Slika 3.6: Semafor indikator 3: Cjeloživotno učenje, 2020/2021

Španija i Malta su jedine dvije zemlje koje mogu da tvrde da imaju sve ove elemente sistema cjeloživotnog učenja, a većina zemalja ima više od jednog elementa za razvoj. Zaista, sedam sistema je u svijetlo zelenoj kategoriji sa tri kriterijuma koja su ispunjena. Ovo ostavlja 30 sistema sa najmanje dva kriterijuma koja još uvijek treba da budu ispunjena. Od toga, devet sistema je žuto (zadovoljena dva kriterijuma), petnaest narandžasto (jedan kriterijum ispunjen) i pet sistema crveno sa svim kriterijumima koje treba razviti.

Prevođenje ovih boja u rezultate daje ukupno 62 od teorijskog maksimuma od 152. To znači da postoji prostor za značajan napredak u ovoj oblasti.

PRINCIP I SMJERNICE 4: PODACI

Princip:

Pouzdana podataka su neophodan preduslov za poboljšanje socijalne dimenzije visokog obrazovanja zasnovanog na dokazima. Sistemi visokog obrazovanja treba da definišu svrhu i ciljeve prikupljanja određenih vrsta podataka, uzimajući u obzir specifičnosti nacionalnih pravnih okvira. Treba razviti adekvatne kapacitete za prikupljanje, obradu i korišćenje takvih podataka za informisanje i podršku socijalnoj dimenziji visokog obrazovanja.

Smjernice:

Da bi se razvile efikasne politike, neophodno je kontinuirano prikupljanje podataka na nacionalnom nivou. U granicama nacionalnih zakonskih okvira, takvo prikupljanje podataka treba da pruži informacije o sastavu studentskog tijela, pristupu i učešću, napuštanju i završetku visokog obrazovanja, uključujući prelazak na tržište rada nakon završetka studija, i omogući identifikacija ranjivih, ugroženih i nedovoljno zastupljenih grupa.

Da bi se takvo prikupljanje podataka učinilo uporedivim na međunarodnom nivou, rad na kategorijama za prikupljanje administrativnih podataka koji su relevantni za socijalnu dimenziju treba da se razvije na nivou EHEA kroz Eurostudent ili slične ankete. U cilju racionalizacije procesa i izbjegavanja administrativnog opterećenja javne uprave i visokoškolskih ustanova, ovaj razvoj bi trebao uzeti u obzir postojeće nacionalne prakse i relevantne procese prikupljanja podataka.

Takve nacionalne prakse prikupljanja podataka mogle bi, gdje je to relevantno i potrebno, da budu dopunjene visokoškolskim ustanovama koje sprovode dodatna istraživanja, istraživanja i analize kako bi bolje razumjele ranjivost, nedostatke i nedovoljnu zastupljenost u obrazovanju, kao i tranzicije studenata u obrazovnom sistemu..

4.1. Uvod

Princip i smjernice 4 i pravičnost

Ovaj princip i njegove smjernice se fokusiraju na sisteme praćenja koji su suštinski aspekt kreiranja politike i razvoja. Iako je važno da postoje jasne strategije i ciljevi, oni predstavljaju nešto više od pozitivnih namjera ako se ne prati njihov uticaj. Princip naglašava da podaci treba da budu relevantni za ciljeve koji su postavljeni. Osim toga, ako se podaci prikupljaju, ali se ne koriste za podršku daljem razvoju politika socijalne dimenzije, onda je i to nedovoljno.

Smjernice ocrtavaju vrstu nacionalnih procesa koji su potrebni u okviru uspješne politike pravičnosti. Prije svega, važno je prikupiti relevantne informacije o sastavu studentskog tijela, pristupu i učešću, kao i napuštanju i završetku visokog obrazovanja i prelasku na tržište rada. Iako mogu postojati određena ograničenja u prirodi podataka o ličnim karakteristikama koji se prikupljaju u nekim sistemima (npr. zakonodavstvo može zabraniti prikupljanje podataka o etničkoj pripadnosti), gdje god postoje ranjive, ugrožene i nedovoljno zastupljene grupe, važno je da se one mogu identifikovati putem prikupljene podatke.

Druga smjernica podstiče sisteme da poboljšaju i razviju svoje sisteme praćenja koristeći relevantne kategorije administrativnih podataka koji se mogu koristiti za međunarodno poređenje. Takođe

podstiče nacionalne vlasti da učestvuju u Eurostudent i sličnim istraživanjima – jer to omogućava da se izgradi slika napretka socijalne dimenzije na evropskom nivou.

Treća smjernica podstiče lokalizovanija istraživanja o pitanjima socijalne dimenzije.

Metodološki izazovi

Ovaj princip i smjernice se mogu smatrati relativno jednostavnim. Naravno, postoje izazovi u određivanju da li su nacionalni podaci pouzdani ili ne. Međutim, trebalo bi da bude relativno jasno da bi se razumjelo da li postoji odgovarajuće nacionalno prikupljanje podataka.

U smislu razmatranja koje karakteristike potencijalno ranjivih, ugroženih ili nedovoljno zastupljenih učenika su obuhvaćene, razmotrili smo tri različite opcije. Prvi je bio da se od svake nacionalne jedinice traži da navede kategorije koje se koriste u nacionalnom prikupljanju podataka; drugi je bio da se obezbijedi kratka lista najverovatnijih kategorija za razmatranje; a treći je bio da se obezbijedi duga lista potencijalnih kategorija sa mogućnošću proširenja liste ako postoje druge kategorije.

Problem sa prvom opcijom je u tome što zemlje mogu opisati slične kategorije koristeći različitu terminologiju, a to bi dovelo do izazova u naknadnom kreiranju uporedivih kategorija. Pored toga, bilo bi moguće da se neke kategorije previde čak i ako postoje. Druga opcija bi bila pragmatičan izbor, ali bi najverovatnije rezultirala nepotpunim informacijama. Smatralo se da će poslednja opcija (duga lista sa opcijom proširenja kategorije „ostalo“) najverovatnije obuhvatiti kategorije podataka koje se koriste u različitim zemljama. Shodno tome, izabrali smo ovu poslednju opciju.

Treću Smernicu je nemoguće procijeniti u ovom projektu jer je riječ o pojedinačnim visokoškolskim ustanovama. Izvan djelokruga ovog projekta je procjena kada bi se dodatna istraživanja i istraživanja smatrala „relevantnim i neophodnim“.

4.2. Indikatori za Princip i smjernice 4

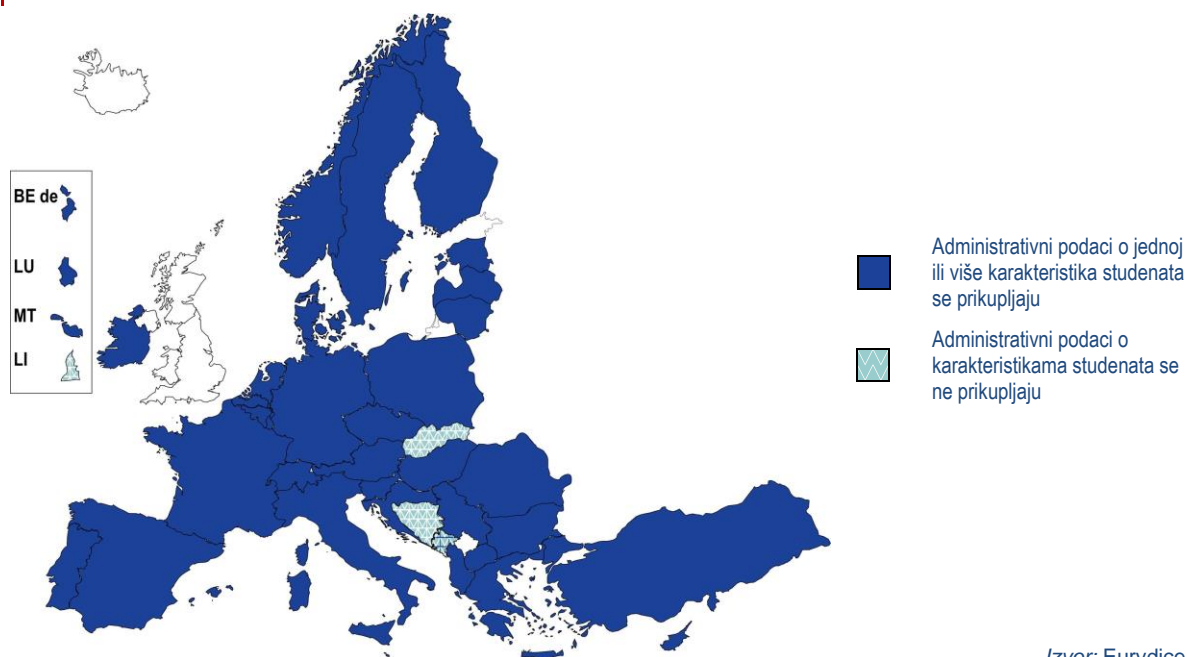
Četvrto poglavlje predlaže indikatore za odgovore na sljedeća pitanja:

1. Da li se prikupljaju administrativni podaci o karakteristikama studenata na nacionalnom nivou? (Slika 4.1)
2. Da li se prikupljaju podaci o stopama sticanja diplome na kraju prvog ciklusa? I da li su ovi podaci povezani sa specifičnim karakteristikama studenata? (Slika 4.2)
3. Da li se prikupljaju podaci o stopi završetka na kraju prve godine prvog ciklusa? (Slika 4.3)
4. Da li su zemlje učestvovale u projektu ankete Eurostudent VII? (Slika 4.4)

Administrativni podaci o karakteristikama studenata

Slika 4.1 pokazuje da li se administrativni podaci o karakteristikama studenata na nacionalnom nivou uopšte prikupljaju, a zatim slijedi tabela specifičnih karakteristika koje se prate u svakoj zemlji.

Slika 4.1: Administrativni podaci o karakteristikama studenata, 2020/2021

Izvor: Eurydice.

Većina sistema visokog obrazovanja (33) prikuplja administrativne podatke o nekoliko karakteristika studenata. Međutim, četiri sistema (Slovačka, Bosna i Hercegovina, Lihtenštajn i Crna Gora) izvještavaju da ne postoje administrativni podaci prikupljeni od strane najviših organa vlasti o karakteristikama studenata.

Tabela za 4.1: Administrativni podaci o karakteristikama studenata, 2020/2021

	Starost	Pol	Seksualna orijentacija	Status na tržištu rada prije pristupa VO (*)	Pristup nestandardnom kvalifikacijom	Prva generacija	Nastanjenost u određenom geogr. području	Osobe sa posebnim obrazovnim potrebama	Invaliditet	Etnička pripadnost ili rasa	Migranti ili migrantskog porijekla	Izbjeglički status	Vjerska pripadnost	Nizak socio-ekonomski status	Porodično porijeklo (**)	Ostalo
BE fr	●	●		●	●	●	●					●				●
BE de	●	●					●									
BE nl									●					●	●	●
BG	●	●					●									●
CZ	●	●		●			●									●
DK	●	●		●		●	●		●		●			●	●	●
DE	●	●		●	●	●	●		●		●			●		●
EE	●	●						●								
IE	●	●			●		●		●	●				●	●	
EL																
ES	●	●					●				●			●		
FR	●	●		●			●	●	●					●		
HR	●	●				●	●	●	●			●		●	●	
IT	●	●					●									
CY	●	●					●	●		●						
LV	●	●					●									
LT	●	●				●			●		●			●		
LU	●	●														
HU	●	●					●	●	●					●		
MT	●	●			●	●	●	●	●		●			●		
NL	●	●			●	●	●	●	●		●					
AT	●					●					●			●		
PL	●	●							●							
PT	●	●		●	●	●	●		●		●			●	●	
RO	●	●					●	●	●	●				●	●	●
SI	●	●										●				
SK																
FI	●	●		●	●	●	●				●			●		●
SE	●	●				●	●				●				●	
AL	●	●					●		●				●			
BA																
CH	●	●			●		●				●					●
LI																
ME																
MK	●	●		●			●	●	●	●				●	●	
NO	●	●														
RS		●					●									●
TR	●	●				●			●							●

(*) (npr. nezaposlen, već radi)

(**) (npr. samohrani roditelj, hraniteljska porodica)

Što se karakteristika tiče, starost i pol se rutinski prikupljaju. Pažnja na određene geografske oblasti je takođe uobičajena, sa 24 sistema koji prikupljaju takve podatke. Podatke o invalidnosti prikuplja 16 sistema, podatke o niskom socio-ekonomskom statusu 14, a podatke o migrantskom statusu 11. Ne postoje sistemi koji prikupljaju podatke o seksualnoj orijentaciji, dok je najčešća specifikacija za odgovor „drugi“, koji se javlja 11 puta, bio nacionalnosti.

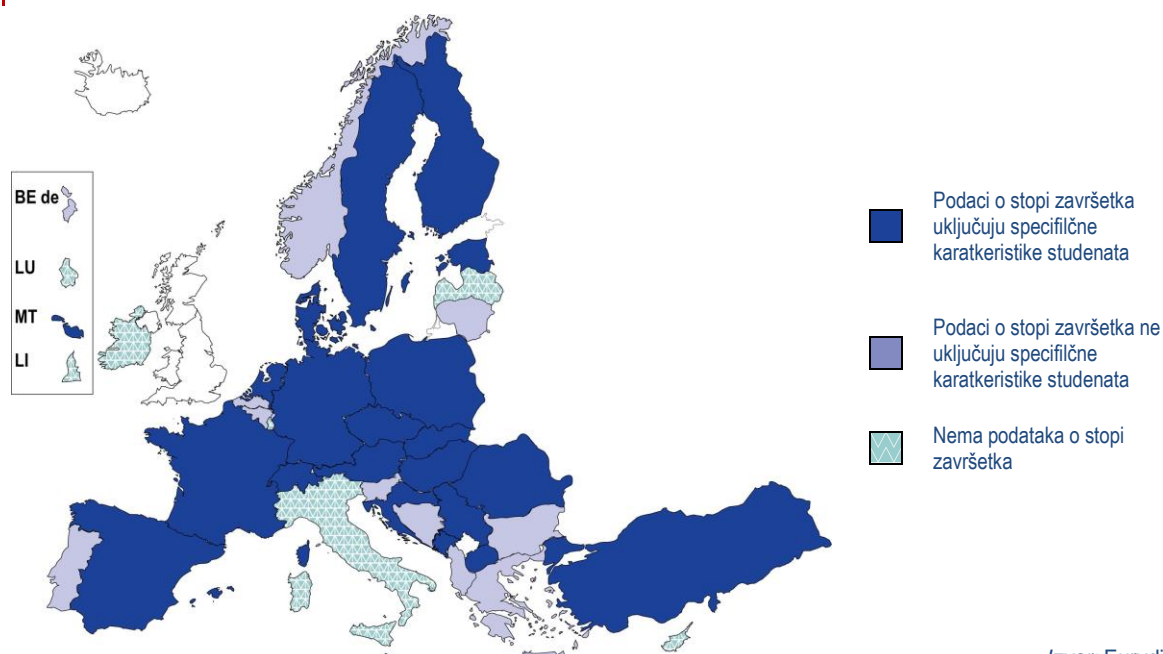
Takođe je zanimljivo primijetiti da zemlje koje učestvuju u projektu Eurostudent (vidjeti sliku 4.4) generalno prikupljaju širi spektar informacija o karakteristikama studenata u poređenju sa onima koje to ne čine. Međutim, nemoguće je znati da li su zemlje proširile svoj opseg prikupljanja podataka kao rezultat iskustva učešća u projektu Eurostudent, ili su one zemlje koje već prikupljaju širi spektar podataka o studentima bile više inspirisane da učestvuju u Eurostudentu..

Stope završetka i karakteristike studenata

Slika 4.2 pokazuje da li se prikupljaju podaci o stopi završetka studija i da li se ovi podaci mogu povezati sa specifičnim karakteristikama studenata. To znači, na primjer, da bi bilo moguće saznati da li je veći procenat studenata koji ne uspiju da završe studije iz ugroženih ili ranjivih kategorija, i da se na taj način koriste podaci za pravljenje odgovarajućih političkih intervencija..

Na slici se razmatra kraj prvog ciklusa kao tačka u kojoj se uzimaju u obzir podaci o stopi završetka. Razlog za ovaj izbor je taj što prvi ciklus uključuje najveći broj studenata, pa će stoga vjerovatno biti najreprezentativniji ciklus.

Slika 4.2: Administrativni podaci o stopama završetka i karakteristikama studenata na kraju prvog ciklusa, 2020/2021

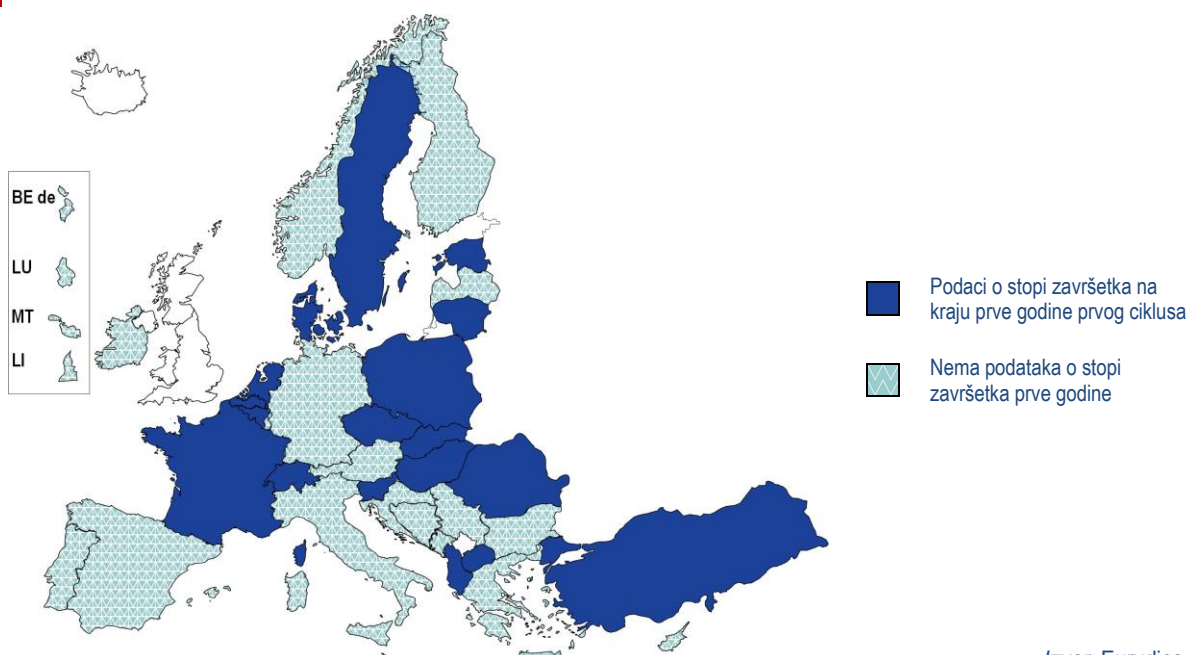

Postoje 32 sistema visokog obrazovanja u kojima organi javne vlasti prikupljaju podatke o stopi završetka na kraju prvog ciklusa. Od njih, 21 je u stanju da identifikuje specifične karakteristike studenata. Šest sistema ne prikuplja podatke o stopi završetka na kraju prvog ciklusa studijskih programa.

Stope završetka na kraju prve godine prvog ciklusa

Slika 4.3 pokazuje da li se podaci o završetku prikupljaju na kraju prve godine prvog ciklusa. Ovo je tačka u kojoj dolazi do najviše napuštanja školovanja, i stoga bi sve efikasne političke intervencije za rješavanje ovog izazova bile potpomognute pouzdanim podacima.

Slika 4.3: Prikupljanje podataka o stopi završetka prve godine, 2020/2021

Izvor: Eurydice.

Mapa pokazuje da su evropske zemlje prilično ravnomjerno podijeljene između onih u kojima se podaci o stopi završetka prikupljaju na kraju prve godine prvog ciklusa (18 sistema) i onih u kojima se takvi podaci ne prikupljaju (19 sistema).

Učešće u anketi Eurostudent

Slika 4.4 prikazuje zemlje koje su učestvovale u najnovijem projektu Eurostudent ankete, Eurostudent VII (DZHW, 2021).

Slika 4.4: Zemlje koje su učestvovale u projektu Eurostudent VII, 2018-2021

Izvor: Eurostudent.

Uprkos visokom kvalitetu informacija koje Eurostudent pruža o uslovima života studenata, još uvijek postoji nekoliko zemalja koje se odlučuju da ne učestvuju u projektu. Razlozi koji stoje iza ovog negativnog izbora nisu istraženi u ovom projektu.

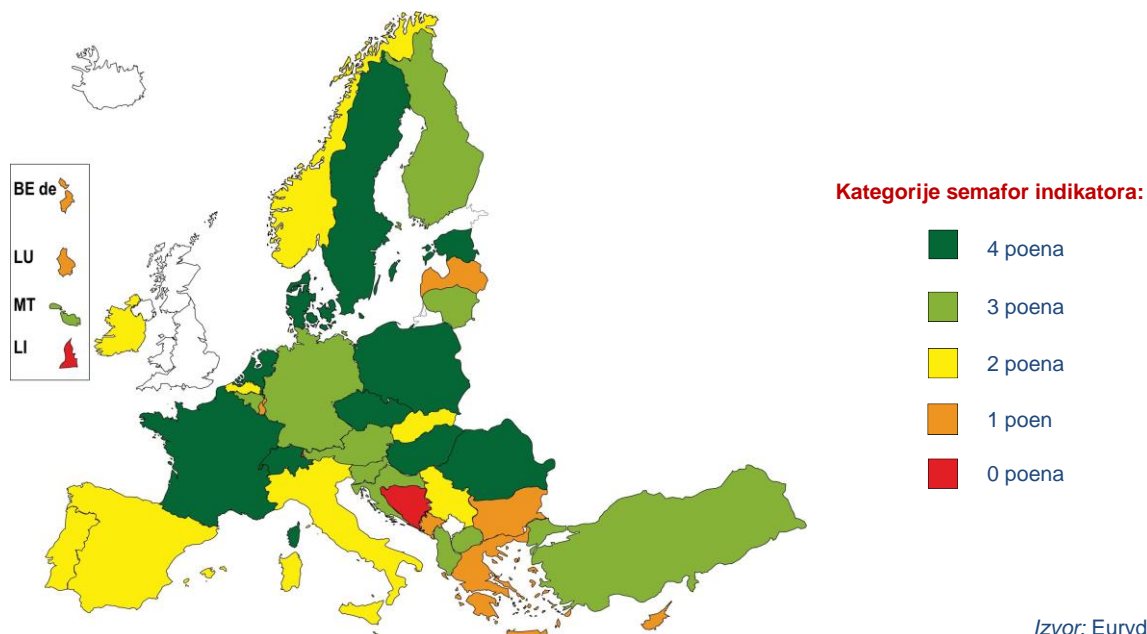
Semafor indikator 4: Podaci 2020/2021

Slika 4.5 je složeni indikator rezultata zasnovan na elementima ilustrovanim u ovom odjeljku. Sve u svemu, obrazovni sistem dobija 4 poena ako su ispunjena sva četiri sljedeća kriterijuma:

1. Najmanje jedna karakteristika studenta, pored pola i starosti, prati se pri upisu, tokom studija ili nakon diplomiranja. Za ovaj kriterijum se uzimaju u obzir administrativni podaci.
2. U podacima o stopi završetka mogu se identifikovati ranjive, ugrožene i nedovoljno zastupljene grupe studenata.
3. Podaci o stopi završetka na kraju prve godine prvog ciklusa dostupni su kreatorima politike na najvišem nivou.
4. Učešće na Eurostudentu, sa Eurostudent VII kao referentnom publikacijom.

Tamo gdje postoje sva četiri elementa, zemlja je prikazana tamno zelenom bojom i rezultat je 4. Slično tome, zemlje sa tri elementa su prikazane svijetlo zelenom bojom i rezultat pada na 3. One sa dva elementa su prikazane žutom i rezultat je 2, a sa jednim su narandžaste boje sa rezultatom 1. Zemlje koje nemaju nijedan element prikazane su crvenom bojom i dodjeljuje se nula poena.

Slika 4.5: Semafor indikator 4: Podaci 2020/2021

Dvadeset i jedan sistem visokog obrazovanja podijeljen je između tamnih (10) i svijetlo zelenih (11) kategorija. Još devet sistema je žuto, dok je šest sistema narandžasto, a dva crveno.

Sve u svemu, zemlje imaju kombinovanih 97 od maksimalnih 152, i stoga su naprednije sa ovim indikatorom rezultata nego sa ostalima u ovom izvještaju.

PRINCIP I SMJERNICE 5: VOĐENJE I SAVJETOVANJE

Princip:

Javne vlasti treba da imaju politike koje omogućavaju visokoškolskim ustanovama da obezbijede djelotvorno savjetovanje i usmjeravanje potencijalnih i upisanih studenata kako bi se proširio njihov pristup, učešće i završetak studija visokog obrazovanja. Ove usluge treba da budu koherentne u čitavom obrazovnom sistemu, sa posebnim osvrtom na prelaze između različitih nivoa obrazovanja, obrazovnih institucija i na tržište rada.

Smjernice:

Javne vlasti treba da stvore uslove koji omogućavaju saradnju između različitih javnih institucija koje pružaju usluge savjetovanja i vođenja zajedno sa visokoškolskim ustanovama kako bi se stvorile sinergije i izostavilo dupliranje sličnih usluga. Ove usluge treba da podržavaju principe jasnoće i pristupačnosti korisnika, jer krajnji korisnici moraju biti sposobni da ih lako razumiju.

U okviru raznolike studentske populacije, posebnu pažnju treba usmjeriti na studente sa fizičkim i psihičkim zdravstvenim problemima. Ovi studenti treba da imaju pristup stručnoj podršci kako bi osigurali svoj uspjeh u pristupu i završetku studija visokog obrazovanja. Poseban fokus treba staviti na prevenciju psiholoških izazova izazvanih organizacijom studija i uslovima života studenata.

Javne vlasti bi takođe trebalo da razmotre uspostavljanje institucija tipa ombudsmana koje će imati kapacitet i znanje da posreduju u bilo kakvim sukobima, posebno u vezi sa pitanjima pravičnosti koja mogu nastati tokom pristupanja ili učešća u visokom obrazovanju, ili sukoba koji ometaju završetak studija.

5.1. Uvod

Princip i smjernice 5 i pravičnost

Ovaj princip i njegove smjernice se fokusiraju na kapacitete sistema vođenja i savjetovanja da podrže i potencijalne i upisane studente da uspiju najbolje što mogu. Princip skreće pažnju na potrebu koherentnosti u pružanju usluga u cijelom obrazovnom sistemu.

Uticaj vođenja i savjetovanja je nedovoljno istraženo područje na evropskom nivou. Ovo je bez sumnje povezano sa složenošću razumijevanja veoma različitih sistema vođenja i savjetovanja koji postoje u Evropi, a takođe se odnosi i na to da oblast nije priznata kao prioritet. Ipak, istraživanje daje vjerodostojnost gledištu izraženom u Principu i smjernicama da takve usluge mogu igrati važnu ulogu u podršci širenju učešća i obezbjeđivanju obrazovnih postignuća učenika u nepovoljnom položaju. Na primjer, Herbaut i Geven (2019) smatraju da su politike na terenu uglavnom efikasne u povećanju pristupa studentima u nepovoljnom položaju kada ove politike uključuju aktivno savjetovanje, ali ne i kada pružaju samo opšte informacije o visokom obrazovanju. Takođe, Sneiers i De Witte (2016) pokazuju da mentorstvo na relaciji student-fakultet ima značajan pozitivan efekat i na zadržavanje u sistemu i na diplomiranje.

Prva smjernica ukazuje na uslove koji omogućavaju saradnju i takođe napominje potrebu za jasnoćom i jednostavnošću takvih usluga.

Smjernice naglašavaju podršku ne samo postojećim studentima već i potencijalnim, ističući potrebu za fleksibilnošću u kreiranju sistema i da pojedinci mogu da se vrate u obrazovni sistem u bilo kom trenutku tokom svog života.

Konačno, Smjernice ističu potrebu za institucijama koje imaju kapacitet da posreduju u sukobima, posebno u vezi sa pitanjima pravičnosti.

Metodološki izazovi

Iako su prikupljene i informacije o uslugama akademskog i karijernog vođenja, ovaj izvještaj se fokusira posebno na psihološko savjetovanje, kreirano da podrži blagostanje studenata, a posebno onih koji se suočavaju sa izazovima u vezi sa svojim mentalnim zdravljem. Istraživanja sugeriraju da posebna pažnja na blagostanje može igrati važnu i pozitivnu ulogu u podršci studentima. Iako je to tačno u svakom trenutku, to može biti posebno važno u svijetlu uticaja pandemije (i mjera za njeno suzbijanje) na mentalno zdravlje učenika. Stoga se čini da je analiza ove posebne kategorije usluga posebno značajna u ovom trenutku.

Ovaj projekat je takođe smatrao da bi moglo biti beskorisno miješati informacije o uslugama psihološkog savjetovanja sa informacijama o uslugama akademskog ili karijernog vođenja. Međutim, analiza ove kategorije mogla bi pružiti solidnu osnovu za razradu sličnih indikatora kako bi se u budućnosti fokusirali na druge usluge, kao što su akademsko ili karijerno vođenje.

Sljedeći izazov je otkriti da li postoji zakonska obaveza najvišeg nivoa da se pružaju usluge psihološkog savjetovanja koje su dostupne studentima visokog obrazovanja i, ako postoji, ko je odgovoran za te usluge. Proširujući ove informacije, projekat istražuje da li su usluge psihološkog savjetovanja usmjerene na učenike sa specifičnim karakteristikama.

Jedan važan metodološki problem je taj što usluge psihološkog savjetovanja mogu postojati, ali ne moraju nužno biti lako dostupne svim studentima. Jedan od načina da se ovo riješi je da se sazna da li postoje zahtjevi za obezbjeđenje kvaliteta takvih usluga. Iako obezbjeđenje kvaliteta ne garantuje da će svi studenti koji imaju potrebu za takvim uslugama moći da im pristupe, snažan sistem osiguranja kvaliteta bi svakako uzeo u obzir potrebe korisnika.

Druga smjernica navodi da posebnu pažnju treba usmjeriti na studente sa fizičkim i psihičkim zdravstvenim problemima. Neophodan uslov je da takvi studenti budu upoznati sa pružanjem relevantnih usluga. Iz perspektive pružaoca usluga, to se može uraditi kroz posebne programe ili informativne kampanje.

Na kraju, posljednja smjernica se fokusira na postojanje institucija koje imaju formalnu ulogu u posredovanju u sukobima u visokom obrazovanju. Ovo je relativno jednostavno pratiti. Međutim, postoje slučajevi u kojima institucije mogu postojati sa djelimičnom ili ograničenom ulogom. Na primjer, tijela u okviru visokoškolskih ustanova (kao što su studentske organizacije) mogu biti uključene u takve procese posredovanja ili nacionalna tijela mogu imati odgovornost za tumačenje i izmjene pravnog okvira, ali ne nužno i za rješavanje sukoba. Ovaj projekat je izabrao široko inkluzivan pristup takvim slučajevima.

5.2. Indikatori za P&G 5

Prvi indikator pruža informacije o postojanju zakonske obaveze najvišeg nivoa za pružanje usluga psihološkog savjetovanja. Drugi indikator identifikuje da li su pružaoci usluga same visokoškolske ustanove ili druge javne institucije. Treći indikator posmatra da li se pružanje usluga fokusira na studente sa specifičnim karakteristikama. Četvrti indikator se bavi pitanjem osiguranja kvaliteta,

ispitujući da li je sistem osiguranja kvaliteta potreban u različitim zemljama. Konačno, posljednji indikator odgovara posljednjoj smjernici i pokazuje u kojim obrazovnim sistemima postoje institucije koje imaju formalnu ulogu u posredovanju u konfliktu.

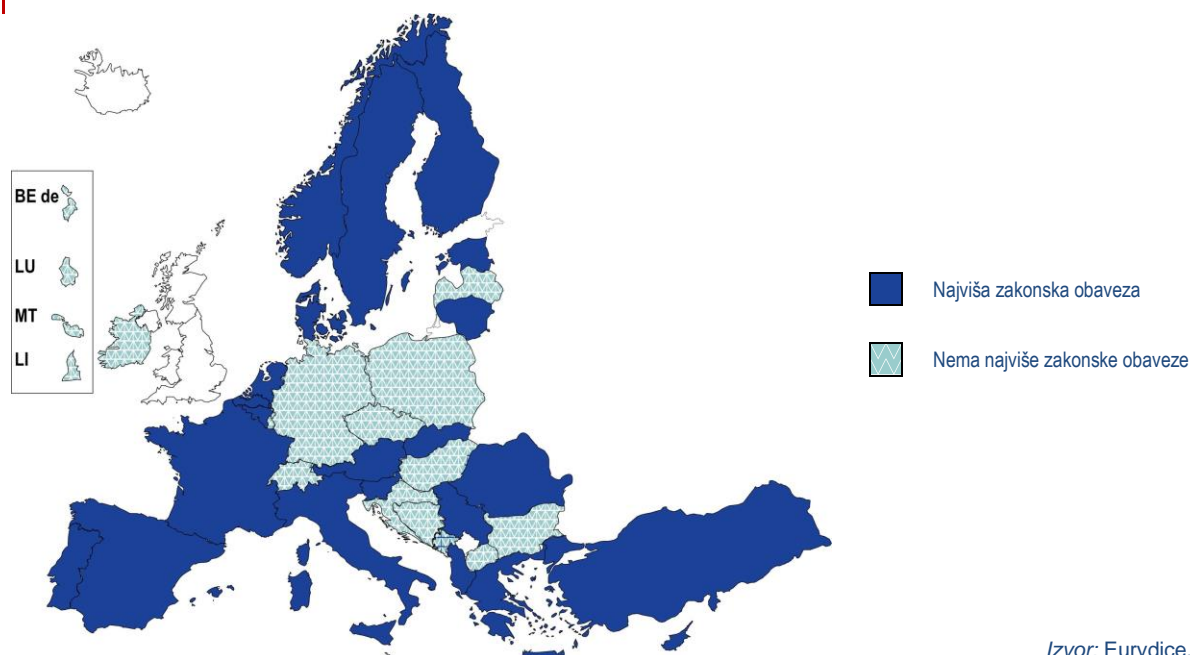
Peto poglavlje predlaže indikatore koji odgovaraju na sljedeća pitanja:

1. Da li obrazovni sistemi imaju zakonsku obavezu najvišeg nivoa da pružaju usluge psihološkog savjetovanja? (Slika 5.1)
2. Ko su glavni pružaoci usluga psihološkog savjetovanja među visokoškolskim ustanovama ili javnim vlastima u svakoj zemlji? U kojoj mjeri je dostupnost usluga raspoređena na različitim nivoima? (Slika 5.2)
3. Da li se usluge psihološkog savjetovanja fokusiraju na studente sa specifičnim karakteristikama? (Slika 5.3)
4. Da li je obezbjeđenje kvaliteta usluga psihološkog savjetovanja propisano zakonom? (Slika 5.4)
5. Da li zemlje imaju javne institucije sa formalnom ulogom u posredovanju u sukobima vezanim za jednakost u visokom obrazovanju? (Slika 5.5)

Najviša zakonska obaveza

Prvi indikator se fokusira na to da li postoji zakonska obaveza najvišeg nivoa za pružanje usluga psihološkog savjetovanja. Kriterijum za indikator je da zakonska obaveza najvišeg nivoa treba posebno da se odnosi na bar jednu od ove dvije kategorije: studente koji su već upisani na visokoškolske ustanove ili potencijalne studente, odnosno učenike viših razreda srednje škole ili odrasle zainteresovane za upis na visoko obrazovanje.

Slika 5.1: Obrazovni sistemi koji imaju najviše zakonske obaveze da obezbijede usluge psihološkog savjetovanja, 2020/2021

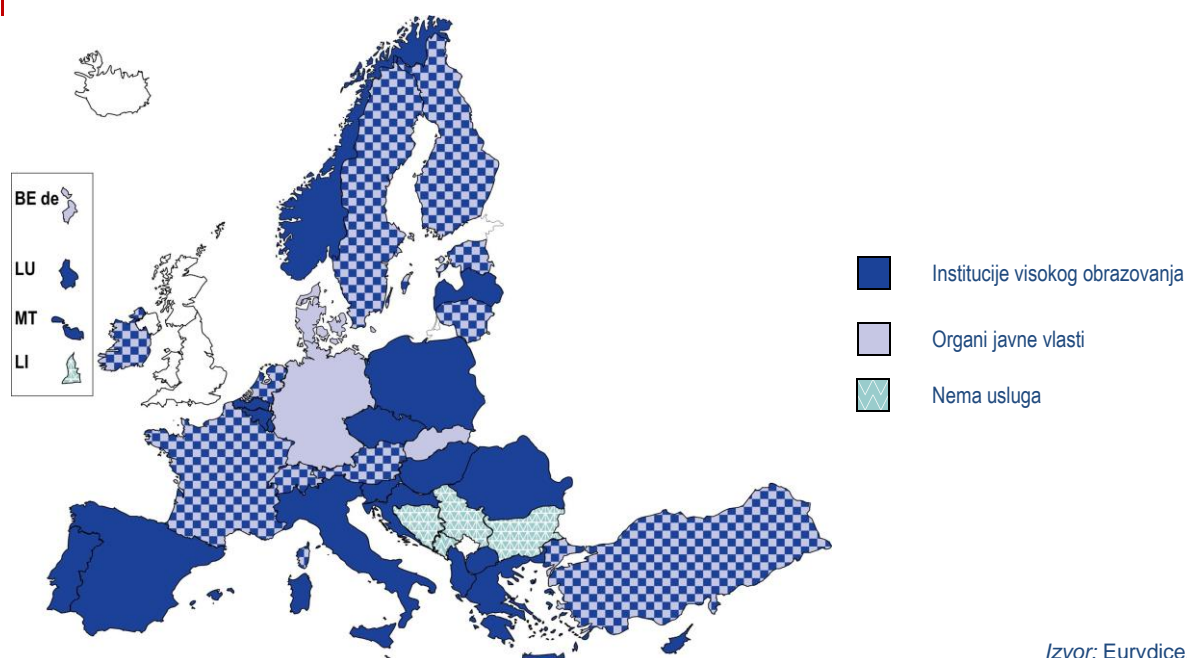
Slika 5.1 pokazuje da od 38 zemalja koje su dostavile podatke, 22 imaju zakonsku obavezu najvišeg nivoa za pružanje usluga psihološkog savjetovanja.

Pružaoци usluga

Ako prvi indikator nudi opštu sliku de jure prisustva usluga psihološkog savjetovanja, korisno je imati informacije i o de facto prisustvu ovih usluga. Drugi indikator je komplementaran prvom, jer nudi pregled pružanja usluga bez obzira na to da li su one garantovane zakonom.

Slika 5.2 pokazuje ko su glavni pružaoци usluga psihološkog savjetovanja u svakoj zemlji: visokoškolske ustanove ili javne vlasti (lokalne ili regionalne javne vlasti, ili javne vlasti najvišeg nivoa).

Slika 5.2: Pružaoци usluga psihološkog savjetovanja, 2020/2021

U većini zemalja (29) visokoškolske ustanove su glavni pružaoци usluga psihološkog savjetovanja. U 14 zemalja javne vlasti pružaju usluge, a u Belgiji (zajednica njemačkog govornog područja), Danskoj, Njemačkoj i Slovačkoj oni su jedini pružaoци usluga. U većini zemalja u kojima državni organi pružaju usluge psihološkog savjetovanja studentima, oni se pridržavaju zakonskih obaveza da to urade. Izuzetak je Njemačka, koja nema najviši nivo obaveze pružanja usluga psihološkog savjetovanja i gdje usluge organizuju javno finansirane organizacije za podršku studentima.

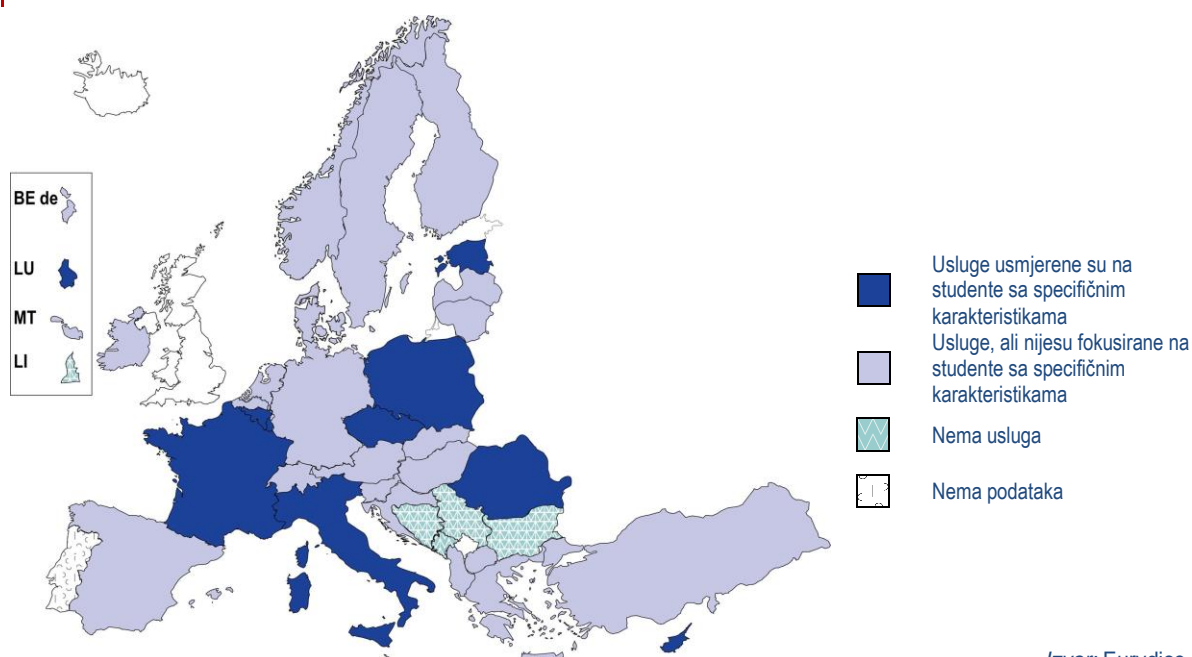
Upoređujući Sliku 5.2 sa Slikom 5.1, upadljivo je da se u nekoliko zemalja – Letoniji, Luksemburgu, Mađarskoj, Malti, Poljskoj, Švajcarskoj i Severnoj Makedoniji – pružaju usluge psihološkog savjetovanja studentima čak i kada ne postoji zakonska obaveza. U većini ovih zemalja, visokoškolske ustanove su glavni pružaoци usluga. Međutim, nejasno je da li usluge pružaju sve visokoškolske ustanove ili samo neke. Ova dvosmislenost može biti posljedica nepostojanja zakonske obaveze za pružanje takvih usluga.

Zajedničko prisustvo pružalaca usluga (u Estoniji, Irskoj, Litvaniji, Nizozemskoj, Austriji, Finskoj, Švedskoj i Švajcarskoj) pokazuje da usluge mogu biti raspoređene na različitim nivoima (udruženja, visokoškolske ustanove, lokalne ili regionalne javne vlasti). Obim pružanja usluga može biti faktor koji olakšava pristup studentima.

Usluge psihološkog savjetovanja zasnovane na potrebama

Treći indikator pruža konkretnije informacije o uslugama psihološkog savjetovanja. Pita se da li su usluge posebno orijentisane na studente sa specifičnim karakteristikama. Posjedovanje određene orijentacije ne znači da samo određene kategorije studenata mogu da pristupe uslugama psihološkog savjetovanja. To prije znači da službe mogu fokusirati svoje terenske aktivnosti na određene kategorije studenata. Ovo može da obuhvati posebne obrazovne potrebe, invaliditet, rodni identitet i seksualnu orijentaciju, migrante i izbjeglice, socio-ekonomski status ili bilo koje druge karakteristike studentske populacije gdje može biti potrebna posebna podrška. Kriterijum za ovaj indikator je da bar jedna specifična karakteristika treba da bude u fokusu pažnje.

Slika 5.3: Usluge psihološkog savjetovanja usmjerene na studente sa specifičnim karakteristikama, 2020/2021

Izvor: Eurydice.

Napomene za pojedine države

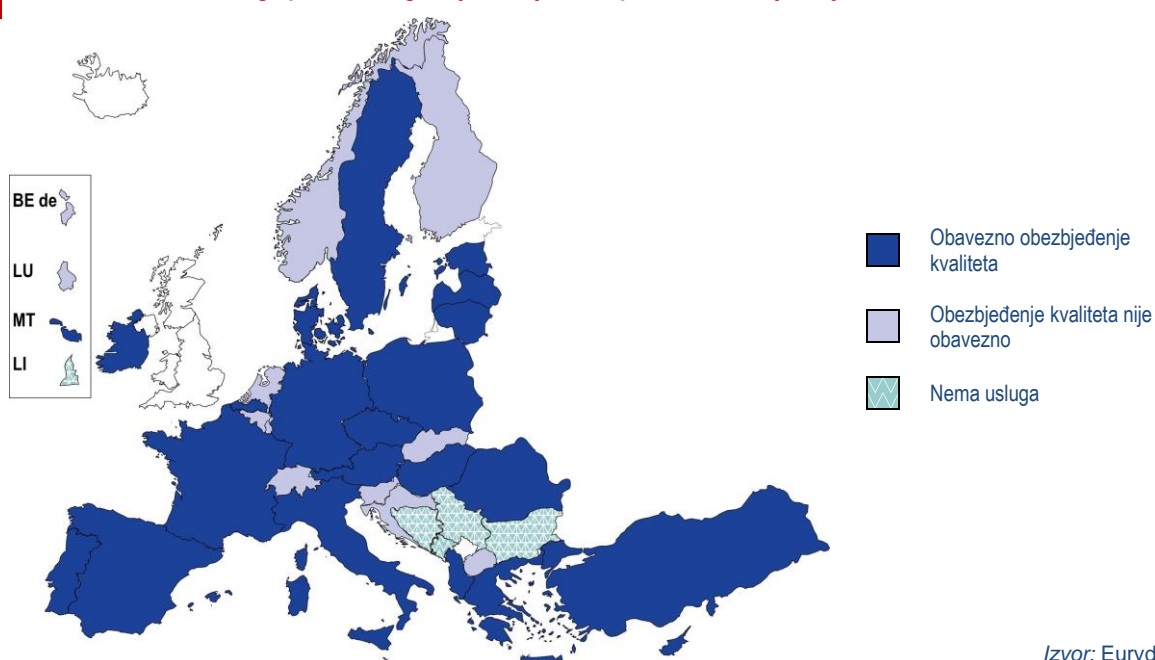
Portugal: Visokoškolske institucije, u okviru svoje autonomije, definišu profil usluga i studenata na koje ciljaju.

Slika 5.3 pokazuje da od 32 zemlje koje pružaju usluge psihološkog savjetovanja 9 orijentiše usluge posebno na studente sa specifičnim karakteristikama. Najčešće su to učenici sa invaliditetom, sa posebnim obrazovnim potrebama ili migrantskog porekla. Jedan značajan izuzetak je Belgija (francuska zajednica) gdje je fokus na studentima prve godine njihovog studijskog programa.

Obezbjeđenje kvaliteta

Četvrti indikator pruža informacije o osiguranju kvaliteta. Zemlje su upitane da li je obezbjeđenje kvaliteta usluga psihološkog savjetovanja propisano zakonom. Kriterijum za ovaj indikator je da je najmanje jedan akter („visokoškolske ustanove“, „agencija za eksterno obezbjeđenje kvaliteta“ ili „drugi“) označen kao zakonski odgovoran za obezbjeđenje kvaliteta.

Slika 5.4: Uslov da usluge psihološkog savjetovanja budu predmet obezbjeđenja kvaliteta, 2020/2021

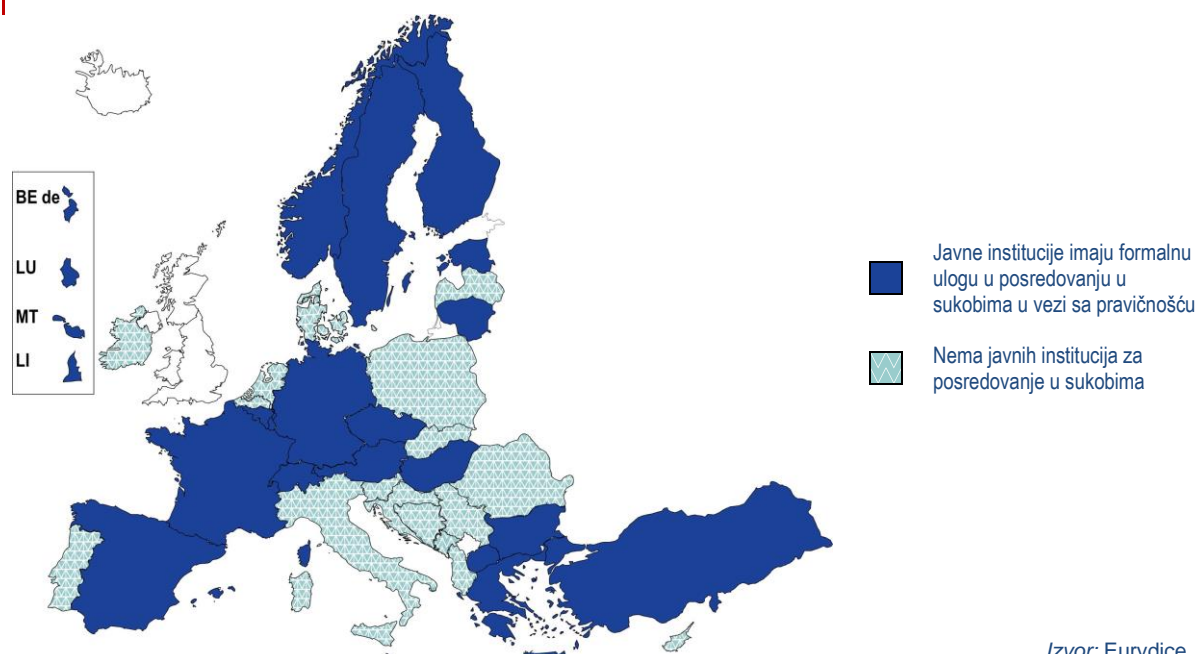

Slika 5.4 pokazuje da ogromna većina evropskih zemalja koje nude usluge psihološkog savjetovanja takođe imaju zahtjev za uspostavljanje sistema za obezbjeđenje kvaliteta. U nekim od ovih slučajeva, možda ne postoji uslov da visokoškolske ustanove nude usluge psihološkog savjetovanja. Međutim, kada se takva usluga pruža, automatski postoji zahtjev za obezbjeđenje kvaliteta koji se vezuje za pružanje usluge. Tako je, na primjer, u Mađarskoj.

Posredovanje i rješavanje sukoba

Slika 5.5 pokazuje one zemlje u kojima javne institucije pružaju formalno posredovanje u sukobima. Konflikte o kojima je riječ također treba da obuhvataju pravičnost da bi ove javne institucije bile prikazane na ovoj slici. Kriterijum za ovaj indikator je da je prisustvo takvog formalnog posredovanja u vezi sa pravičnošću zagarantovano bilo pri pristupu, tokom studija visokog obrazovanja ili prilikom diplomiranja.

Slika 5.5: Javne institucije koje imaju formalnu ulogu u posredovanju u sukobima vezanim za jednakost u visokom obrazovanju, 2020/2021

Izvor: Eurydice.

Služba za posredovanje u konfliktu prisutna je u institucijama nešto više od polovine zemalja učesnica projekta (21 sistem). Ova usluga može igrati ulogu u vezi sa pitanjima pravičnosti.

Njemačka i Švajcarska su zemlje sa veoma raznovrsnim uslugama posredovanja. U obje zemlje, uloga ombudsmana uglavnom se fokusira na posredovanje u sukobima u vezi sa studijama i istraživanjem, ali može da se bavi i sukobima vezanim za pravičnost. U Njemačkoj, za specifična pitanja jednakosti, visokoškolske ustanove garantuju intervenciju specijalizovanih posrednika kao što su „komesari za rodna pitanja“ koji podržavaju promociju rodne ravnopravnosti. Drugi zastupnici ili lobiji također predstavljaju studente sa invaliditetom i imaju važnu funkciju kao posrednici između studenata i upravnih odbora visokoškolskih ustanova.

U Belgiji (Francuska zajednica) javne institucije imaju široku formalnu ulogu u posredovanju u sukobima. „Commissaires et Delegates“ imenuje Vlada Francuske zajednice i obavljaju nadzorne i savjetodavne misije u vezi sa visokoškolskim ustanovama. Oni su odgovorni za obezbjeđivanje zakonitosti odluka koje donose institucije; informisanje studenata o njihovoj podobnosti za finansiranje; primanje žalbi studenata na bilo koju odluku institucija u vezi sa odbijanjem upisa ili neplaćanjem upisnine/kotizacije. Pravičnost je dio njihovog mandata.

U Češkoj, pozicija „školskog ombudsmana“ uspostavljena 2014. godine, bavi se pitanjima pravičnosti u visokom obrazovanju, kao i na nižim nivoima obrazovnog sistema. Postoji i institut „javnog branioca prava“ (ombudsmana) koji može intervenirati u slučaju diskriminacije.

Švedska ima dva relevantna tijela. Odbor za žalbe visokog obrazovanja je javni organ odgovoran za razmatranje žalbi na odluke donijete u sektoru visokog obrazovanja i višeg stručnog obrazovanja. Ombudsman za ravnopravnost prima informacije i žalbe o diskriminaciji, rizicima od diskriminacije i nedostacima u nastojanjima poslodavaca i obrazovnih radnika da spriječe diskriminaciju. Nepristrasno istražuje da li je Zakon o diskriminaciji kršen ili postoji opasnost da bude prekršen.

Semafor indikator 5: Pristupačnost usluga psihološkog savjetovanja

Semafor indikator 5 ima za cilj da sumira sve gore navedene informacije i da vizuelno prikaže u kojoj mjeri zemlje preuzimaju odgovornost za dostupnost usluga psihološkog vođenja i savjetovanja u institucijama visokog obrazovanja.

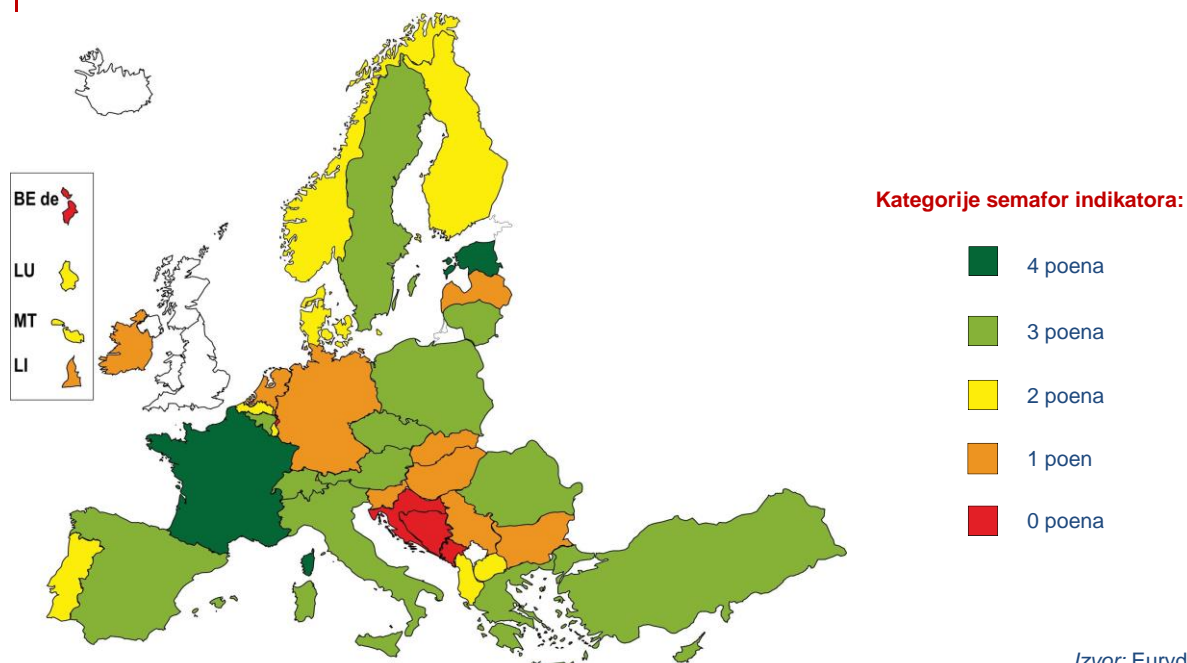
Slika 5.6 je kombinovani Semafor indikator zasnovan na elementima ilustrovanim u ovom odjeljku. Sve u svemu, obrazovni sistem dobija 4 poena ako postoje četiri sljedeća elementa:

1. Najviša zakonska obaveza za pružanje usluga psihološkog savjetovanja potencijalnim ili upisanim studentima.
2. Usluge psihološkog savjetovanja usmjerene na studente sa specifičnim karakteristikama.
3. Potrebno je obezbjeđenje kvaliteta usluga psihološkog savjetovanja.
4. Prisustvo javnih institucija sa formalnom ulogom posredovanja u sukobima vezanim za pravičnost u visokom obrazovanju.

Tamo gdje su uspostavljena četiri elementa, zemlja je prikazana tamno zelenom bojom i rezultat je 4. Slično, zemlje sa tri elementa su prikazane svijetlo zelenom bojom i rezultat pada na 3; oni sa dva su prikazani žutom bojom i rezultatom 2, a jedan kriterijum je predstavljen narandžastom sa ocjenom 1. Zemlje koje nemaju nijedan element prikazane su crvenom bojom i dodjeljuje se nula poena.

Slika 5.6: Semafor indikator 5: Sistemi psihološkog savjetovanja za podršku i potencijalnim i upisanim studentima, 2020/2021

Ovaj semafor indikator pokazuje da dvije zemlje – Estonija i Francuska – ispunjavaju sve kriterijume za tamnozelenu kategoriju. Trinaest zemalja je u kategoriji svijetlo zelenih i imaju tri poena.

Devet zemalja je u žutoj kategoriji sa dva ostvarena kriterijuma. Deset sistema je u narandžastoj kategoriji gdje je jedan od elemenata uspostavljen. Četiri sistema (Zajednica njemačkog govornog područja Belgije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Crne Gore) su koncentrisana u crvenoj kategoriji, pri čemu nijedan kriterijum nije ispunjen.

Sve u svemu, kombinovani rezultat za zemlje koje učestvuju u izvještaju je 76 od teorijskog maksimuma od 152. Drugim riječima, zemlje su otprilike na polovini puta ka ispunjavanju ove konkretne obaveze.

PRINCIP I SMJERNICE 6: FINANSIRANJE

Princip:

Javne vlasti treba da obezbijede dovoljno i održivo finansiranje i finansijsku autonomiju visokoškolskim ustanovama, omogućavajući im da izgrade adekvatne kapacitete za prihvatanje različitosti i doprinese pravičnosti i inkluziji u visokom obrazovanju.

Smjernice:

Sistemi finansiranja visokog obrazovanja treba da olakšaju postizanje strateških ciljeva koji se odnose na socijalnu dimenziju visokog obrazovanja. Visokoškolske ustanove treba podržati i nagraditi za postizanje dogovorenih ciljeva u proširenju pristupa, povećanju učešća i završetku studija visokog obrazovanja, posebno u odnosu na ranjive, ugrožene i nedovoljno zastupljene grupe. Mehanizmi za postizanje ovih ciljeva ne bi trebalo da imaju negativne finansijske posljedice po osnovno finansiranje visokoškolskih ustanova.

Sistemi finansijske podrške treba da imaju za cilj da budu univerzalno primjenljivi na sve studente, međutim, kada to nije moguće, javni sistemi finansijske podrške studentima bi trebalo da budu prvenstveno zasnovani na potrebama i trebalo bi da učine visoko obrazovanje pristupačnim za sve studente, podstiču pristup i pružaju mogućnosti za postizanje uspeha u visokom obrazovanju. Oni bi uglavnom trebalo da doprinesu pokrivanju i direktnih troškova studiranja (nadoknade i materijal za učenje) i indirektnih troškova (npr. smještaj, koji postaje sve problematičniji za studente širom EHEA zbog povećanih troškova stanovanja, života i prevoza, itd.).

6.1. Uvod

Princip and smjernice 6 i pravičnost

Ovaj princip i njegove smjernice fokusiraju se na dva ključna cilja javnog finansiranja visokog obrazovanja. Prvo, da treba da bude dovoljan i održiv. I drugo, da visokoškolske institucije treba da imaju i treba da koriste autonomiju da prihvate različitost i doprinesu pravičnosti i inkluziji.

Prva smjernica predlaže da sistemi finansiranja visokog obrazovanja budu blisko usklađeni sa strateškim ciljevima koji se odnose na socijalnu dimenziju. Institucije visokog obrazovanja treba podržati i nagraditi za postizanje dogovorenih ciljeva, kao što su proširenje pristupa, povećanje učešća i završetak studija visokog obrazovanja, posebno u odnosu na ranjive, ugrožene i nedovoljno zastupljene grupe. Međutim, to ne bi trebalo da se radi na štetu osnovnog finansiranja.

Druga smjernica se fokusira na sisteme finansijske podrške studentima. Cilj treba da bude da finansijska podrška bude univerzalno primjenljiva. Međutim, tamo gde to nije moguće, podrška treba prvenstveno da bude zasnovana na potrebama, a ne da nagrađuje akademski učinak. Podrška takođe treba da doprinese direktnim i indirektnim troškovima studija.

Metodološki izazovi

Finansiranje visokog obrazovanja je u suštini stvar politike najvišeg nivoa i načina na koji se ona sprovodi. Kao takvo može se ocijeniti jasnim i objektivnim kriterijumima. Poteškoća je u tome što kriterijume treba razumjeti u okviru posebnih socio-ekonomskih i kulturnih uslova zemlje. Na primjer, u nekim zemljama može biti „besplatan“ izbor politike da se podrška studentima ograniči na određene kategorije studenata. U drugim slučajevima, ista stvarnost bi mogla nastati kao rezultat toga što vlada nema dovoljno resursa za širu distribuciju. Stoga je važno biti svjestan šire socio-ekonomske slike kada se upoređuje stanje u zemlji.

Što se tiče procjene sistema finansijske podrške, svaki izbor indikatora će nužno pojednostaviti složenu oblast politike i mora da uporedi zemlje koje funkcionišu u veoma različitim socio-ekonomskim i kulturnim realnostima. Grantovi zasnovani na potrebama su daleko značajniji za studente (i njihove porodice) sa velikim finansijskim poteškoćama nego za one koji su imućniji. Međutim, nijedan indikator nije u stanju da tačno uzme u obzir takve razlike, a mi smo napravili ono što vjerujemo da su najrazumniji i najpragmatičniji izbori da odgovorimo na ciljeve politike navedene u P&G 6.

6.2. Indikatori za Princip i smjernice 6

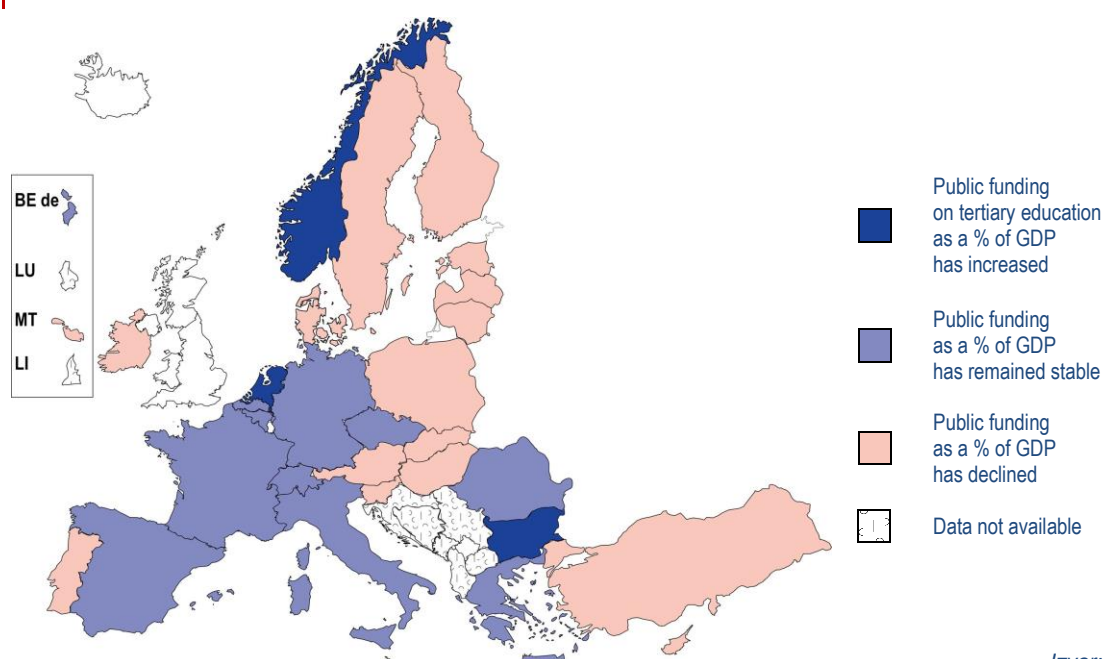
Šesto poglavlje predlaže indikatore koji nude odgovore na sljedeća pitanja:

1. Kakav je trend javnih rashoda zemalja na tercijarno obrazovanje u procentima (%) BDP-a tokom petogodišnjeg perioda 2013-2018? (Slika 6.1)
2. Da li se visokoškolskim ustanovama dodjeljuje javno finansiranje kako bi se ispunili dogovoreni ciljevi u proširenju pristupa, povećanju učešća ili završetku studija visokog obrazovanja? (Slika 6.2)
3. Koliki je procenat redovnih studenata prvog ciklusa koji primaju univerzalnu bespovratnu pomoć ili bespovratnu pomoć zasnovanu na potrebama u svakoj zemlji? (Slika 6.3)
4. Koliko zemalja pruža indirektnu podršku najvišeg nivoa za smještaj, prevoz i ishranu? (Slika 6.4)

Javna potrošnja za tercijarno obrazovanje

Prvi indikator prikazuje nivoe javnog finansiranja tercijarnog obrazovanja tokom petogodišnjeg perioda (2013-2018). Razlog za predstavljanje ove informacije je taj što prva smjernica precizira da bilo koji mehanizam za postizanje ciljeva u vezi sa proširenjem učešća ne bi trebalo da ima negativne finansijske posljedice po osnovno finansiranje visokoškolskih ustanova. Ovaj indikator služi kao zamjena za ovu situaciju, jer pokazuje da li postoji pozitivan ili negativan trend u nivou javne potrošnje za visoko obrazovanje. Koristi se 2018. godina jer je to najnovija godina sa dostupnim podacima Eurostata, a 2013. pruža petogodišnje poređenje. Slika 6.1 pokazuje u kojim evropskim zemljama postoji pozitivna evolucija, stabilno stanje i pad javne potrošnje.

Slika 6.1: Trendovi u javnoj potrošnji za tercijalno obrazovanje kao % BDP-a, 2013-2018

%	BE	BG	CZ	DK	DE	EE	IE	EL	ES	FR	HR	IT	CY	LV	LT	LU	HU
2013	1.5	0.65	0.88	2.28	1.27	1.37	1.14	0.66	0.97	1.24	:	0.81	1.15	0.96	4.58	:	0.9
2018	1.49	0.76	0.92	2.20	1.27	1.17	0.91	0.67	0.92	1.23	0.87	0.77	0.95	0.74	0.79	0.4	0.81
	MT	NL	AT	PL	PT	RO	SI	SK	FI	SE	IS	LI	NO	CH	RS	TR	EU 27
2013	1.75	1.62	1.8	1.21	0.9	0.72	1.13	0.97	2.01	1.96	1.5	:	1.91	1.32	1.28	1.53	1.24
2018	1.28	1.71	1.7	1.06	0.78	0.75	1.01	0.76	1.54	1.79	1.23	:	2.08	1.29	:	1.49	1.19

Objašnjenje

Na slici su prikazana tri trenda finansiranja sistema visokog obrazovanja: povećanje, smanjenje i zadržavanje stabilnog. Sistemi u kojima je promjena bila manja od 0,05 procentnih poena između 2013. i 2018. godine – bilo u porastu ili u opadanju – prikazani su kao stabilni.

Napomene za pojedine države

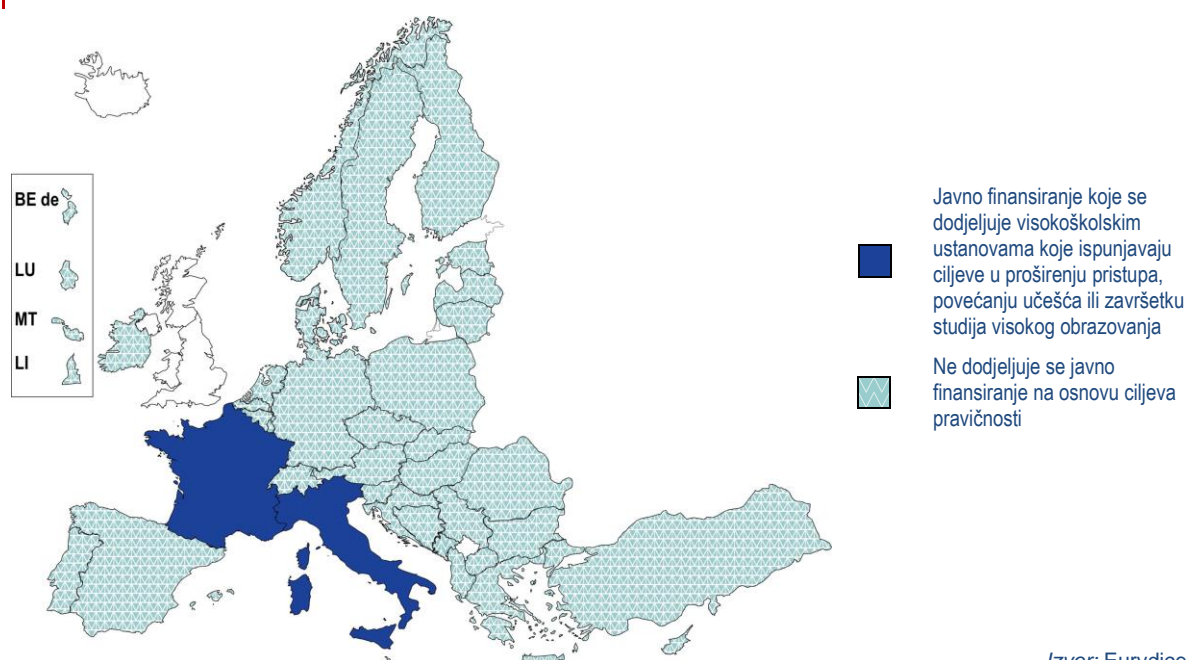
Litvanija: Referentna 2013. godina je netipična u smislu da je nivo javnog finansiranja (kao procenat BDP-a) bio izuzetno visok u odnosu na prethodnu i naredne godine. Za 2012. godinu iznosio je 1,4%, za 2014. 1,33%, a za 2015. 1,18%

Samo tri zemlje (Bugarska, Nizozemska i Norveška) pokazuju primjetan pozitivan trend povećanja javnog finansiranja tercijarnog obrazovanja. U većini zemalja (16), javno finansiranje je opadalo tokom ovog petogodišnjeg perioda, dok je u 11 zemalja bilo stabilno.

Javno finansiranje na osnovu ciljeva pravičnosti

Sljedeći indikator ispituje da li su visokoškolske institucije podržane i nagrađene za postizanje dogovorenih ciljeva u proširenju pristupa, povećanju učešća i završetku studija visokog obrazovanja, posebno u odnosu na ranjive, ugrožene i nedovoljno zastupljene grupe.

Slika 6.2: Javno finansiranje koje se dodjeljuje na osnovu ciljeva pravičnosti, 2020/2021

Objašnjenje

Ova slika pokazuje sisteme u kojima se visokoškolske ustanove podržavaju i nagrađuju javnim finansiranjem jer ispunjavaju dogovorene ciljeve u proširenju pristupa, povećanju učešća ili završetku studija visokog obrazovanja.

Samo dvije zemlje, Francuska i Italija, dodjeljuju javna sredstva za ciljeve postavljene u vezi sa proširenjem pristupa, povećanjem učešća ili završavanjem visokog obrazovanja. U Francuskoj, ovi ciljevi su postavljeni u vezi sa proširenjem pristupa i tiču se učenika sa niskim socio-ekonomskim statusom, sa invaliditetom ili posebnim obrazovnim potrebama, i iz određenih geografskih oblasti, uključujući prekomorske francuske teritorije. U Italiji se iste karakteristike učenika takođe koriste u postavljanju ciljeva, kao i broj migranata i izbeglica. U Italiji su postavljeni ciljevi za period od tri godine kako u pogledu proširenja učešća tako i u pogledu završetka. Ako visokoškolske ustanove ne ispune svoje ciljeve, novac koji su dobile da podrže svoje postignuće mora biti vraćen.

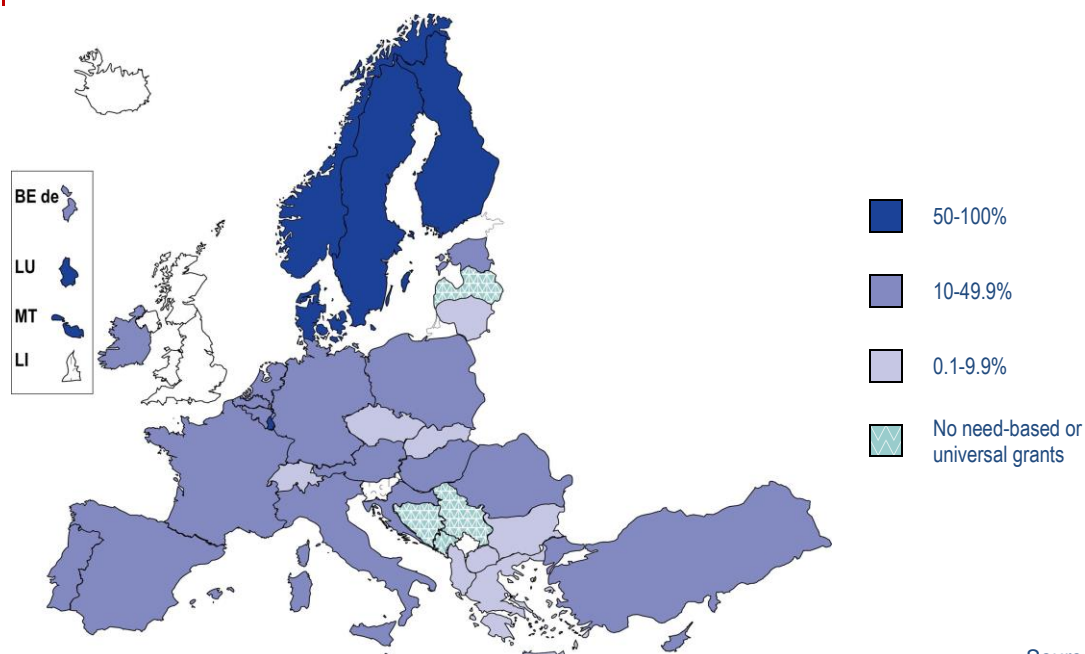
Univerzalna ili bespovratna pomoć zasnovana na potrebama

Slika 6.3 fokusira se na drugu smjernicu koja se odnosi na podršku studentima. Direktnu finansijsku podršku mogu pružiti javne vlasti u obliku bespovratne pomoći ili zajmova. Razlika između ova dva oblika podrške je u tome što je bespovratnu pomoć direktna finansijska pomoć iz javnog budžeta koju studenti ne moraju da vraćaju, dok krediti moraju da se vraćaju.

Bespovratna pomoć je rasprostranjeniji oblik direktne podrške u Evropi, koji postoji u svim sistemima visokog obrazovanja koji učestvuju u ovom projektu. Javno subvencionisani krediti postoje u oko dvije trećine zemalja učesnica, iako nivo javnih subvencija može značajno da varira. Nivo javne finansijske podrške iz bespovratne pomoći je u Evropi daleko značajniji od onog iz kredita, pa se iz tog razloga bespovratna pomoć smatraju jačom osnovom za indikator javne finansijske podrške. Uzeta su u obzir samo bespovratna pomoć koje se dodjeljuju na osnovu finansijskih potreba.

Slika 6.3 je zasnovana na podacima prikupljenim za Euridice izveštaj, Nacionalna školarina za studente i podrška u evropskom visokom obrazovanju, 2020/2021 ⁽²⁰⁾. Pokazuje procenat redovnih studenata prvog ciklusa koji primaju univerzalnu bespovratnu pomoć ili bespovratnu pomoć zasnovanu na potrebama. Razmatraju se tri glavne kategorije: sistemi u kojima više od 50% studenata prima bespovratnu pomoć na osnovu potreba; sistemi u kojima 10-49,9% studenata prima bespovratnu pomoć zasnovanu na potrebama i sisteme u kojima 0,1-9,9% studenata prima bespovratnu pomoć zasnovanu na potrebama. Postoji i kategorija za sisteme bez bespovratne pomoći zasnovane na potrebama (u ovim zemljama ovakva pomoć postoji, ali se dodjeljuje na osnovu drugih kriterijuma, kao što je akademski uspjeh).

Slika 6.3: Procenat redovnih studenata prvog ciklusa koji primaju univerzalnu ili bespovratnu pomoć zasnovanu na potrebama, 2019/2020

Source: Euridice.

Šest država (Danska, Luksemburg, Malta, Finska, Švedska i Norveška) pružaju bespovratnu pomoć zasnovanu na potrebama ili univerzalnu bespovratnu pomoć za više od 50% studenata. Osamnaest sistema nudi ovu vrstu pomoći za između 10-49% studenata, dok devet sistema pruža takvu podršku

⁽²⁰⁾ Izveštaj dostupan na: <https://op.europa.eu/s/vVML>

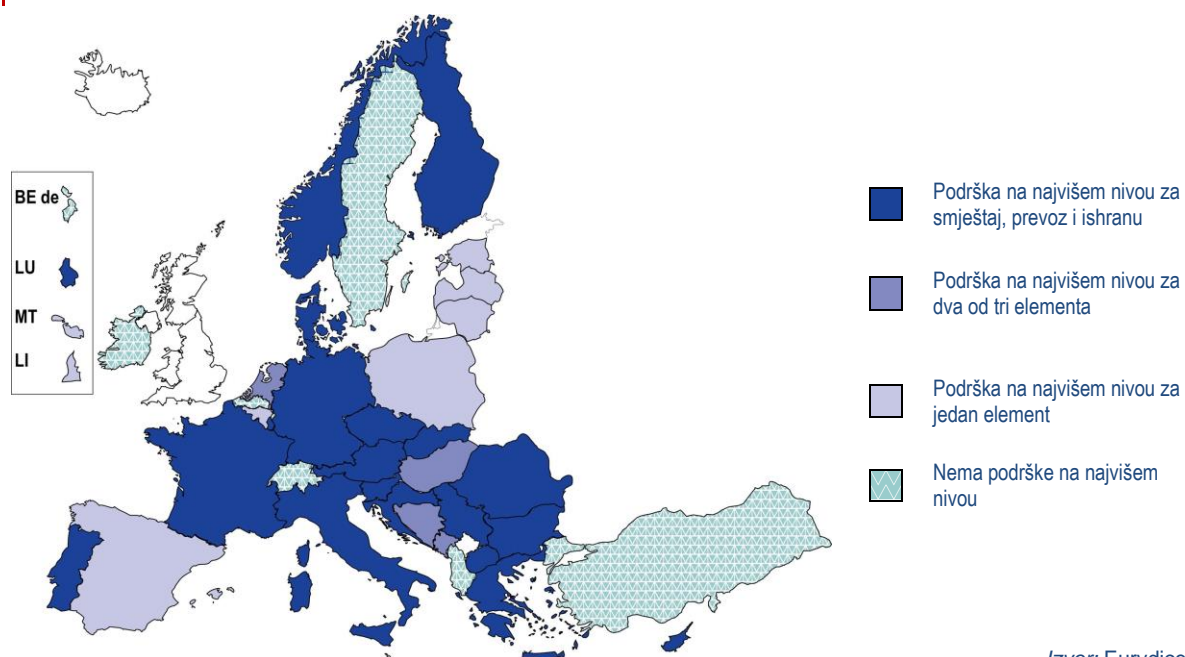
za manje od 10% studenata. Četiri zemlje (Letonija, Albanija, Crna Gora i Srbija) ne daju bespovratnu pomoć na osnovu potreba.

Podrška na najvišem nivou za studentski smještaj, prevoz i ishranu

Slika 6.4 prikazuje glavne oblike indirektno podrške – smještaj studenata, prevoz i ishrana u prvom ciklusu studija visokog obrazovanja. Zemlje su klasifikovane prema tome da li pružaju podršku za sve ove elemente, za jedan ili dva ili nijedan.

Slika 6.4: Podrška na najvišem nivou za studentski smještaj, prevoz i ishranu u toku prvog ciklusa, 2020/2021

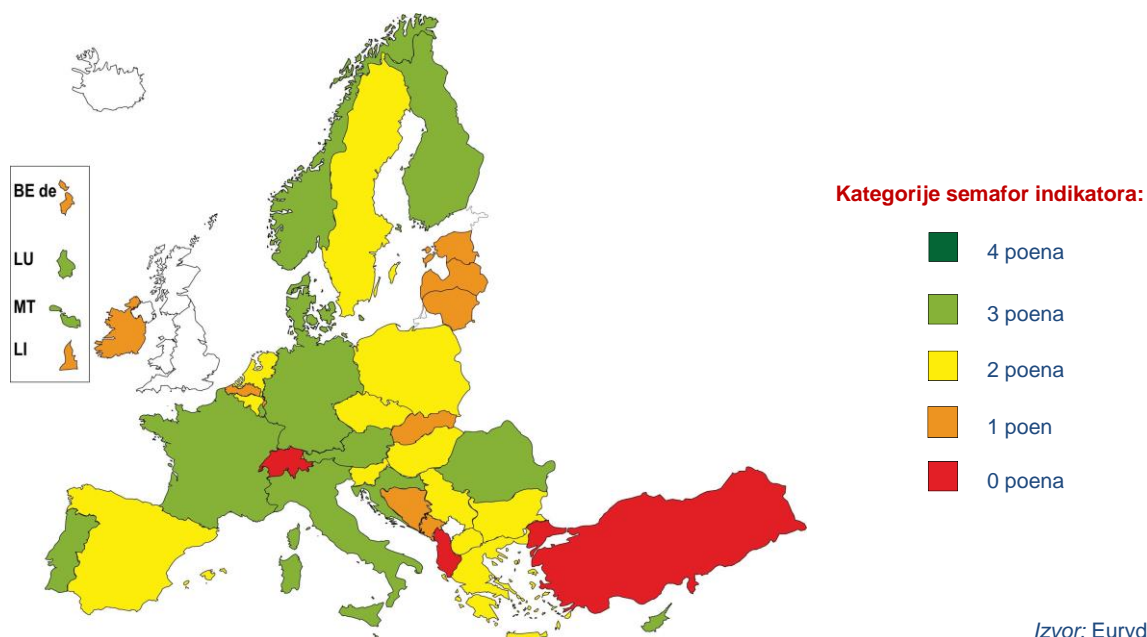
Osamnaest sistema pruža podršku za sva tri ova elementa. Pet sistema pruža podršku za dva elementa, dok osam pruža podršku za jedan element, najčešće za prevoz.

Semafor indikator 6: Finansiranje za podršku pravičnosti i inkluzivnosti

Na osnovu ključnih elemenata sa slika u ovom odjeljku predlaže se kombinovani Semafor indikator. Kriterijumi za dodjelu bespovratne pomoći zasnovane na potrebama podijeljeni su tako da se jedan poen pripisuje kada 10-49% studenata dobije takvu podršku i dva poena kada je dobije više od 50%. U međuvremenu, ako se obezbijedi vrhunska finansijska podrška za dva ili tri elementa smještaja, prevoza i ishrane, dodjeljuje se jedan poen. Sve u svemu, poeni su pripisani elementima na sljedeći način:

1. Javno finansiranje se dodjeljuje visokoškolskim ustanovama koje ispunjavaju ciljeve u proširenju pristupa, povećanju učešća ili završetku visokog obrazovanja, pod uslovom da je javno finansiranje ostalo stabilno ili povećano između 2013. i 2018. godine: 1 poen
2. Bespovratna pomoć zasnovana na potrebama ili univerzalna bespovratnu pomoć se dodjeljuju za preko 50% populacije studenata prvog ciklusa: 2 poena
3. Bespovratna pomoć zasnovana na potrebama se dodjeljuju za 10-49% populacije studenata prvog ciklusa: 1 poen.
4. Podrška na najvišem nivou je obezbijeđena za najmanje dva od sljedećih elemenata: smještaj, prevoz i ishranu: 1 poen.

Slika 6.5: Semafor indikator 6: Finansiranje za podršku pravičnosti i inkluzivnosti, 2020/2021

Po ovom indikatoru nijedna zemlja ne dostiže tamnozelenu kategoriju. Trinaest je u svijetlo zelenoj, dvanaest u žutoj, deset u narandžastoj i tri u crvenoj. Ukupan rezultat je 73 od mogućih 152. Dakle, postoji široka raznolikost situacija i znatan prostor za poboljšanje.

PRINCIP I SMJERNICE 7: OBUKA OSOBLJA I INSTITUCIONALNA MISIJA

Princip:

Organi javne vlasti treba da pomognu visokoškolskim ustanovama da ojačaju svoje kapacitete da odgovore na potrebe raznovrsnije studentske populacije i osoblja i da stvore okruženje za inkluzivno učenje i inkluzivne institucionalne kulture.

Smjernice:

a. Organi javne vlasti treba da podrže i obezbijede adekvatna sredstva visokoškolskim ustanovama da unaprijede početnu i kontinuiranu profesionalnu obuku za akademsko i administrativno osoblje kako bi im omogućili da profesionalno i ravnopravno rade sa raznolikom studentskom populacijom i osobljem.

b. Kad god je to moguće, sistemi eksternog osiguranja kvaliteta treba da se bave načinom na koji se socijalna dimenzija, raznolikost, dostupnost, jednakost i inkluzivnost odražavaju u okviru institucionalnih misija visokoškolskih ustanova, poštujući pritom princip autonomije visokoškolskih ustanova.

7.1. UVor

Princip i smjernice 7 i pravičnost

Ovaj princip i njegove smjernice se fokusiraju na odnos između javnih vlasti i institucija visokog obrazovanja u pogledu jačanja njihovih kapaciteta da odgovore na raznolikost studentske populacije i osoblja. Razmatra okruženje za učenje i kulturu učenja.

Prva smjernica se fokusira na ulogu javnih vlasti u podršci i obezbjeđivanju adekvatnih sredstava visokoškolskim ustanovama za unapređenje početne i kontinuirane stručne obuke za akademsko i administrativno osoblje u oblasti različitosti i inkluzivnosti. Rad „pravično i sa raznolikom studentskom populacijom i osobljem“ nije nužno lak ili očigledan. Stoga, odgovarajuća obuka može pomoći akademskom i administrativnom osoblju da bolje odgovori na potrebe raznolike studentske populacije i da bolje radi sa kolegama različitog porijekla i/ili orijentacije.

Druga smjernica razmatra ovu temu iz perspektive obezbjeđenja kvaliteta. Ispituje da li se sistemi osiguranja kvaliteta fokusiraju na pravičnost i inkluzivnost, kao i da li su ova pitanja integrisana u institucionalne misije visokoškolskih ustanova i/ili njihovih studijskih programa. Druga smjernica se, dakle, odnosi na to da li pravičnost i inkluzivnost prenose osnovne vrijednosti visokoškolskih institucija i/ili njihovih studijskih programa.

Metodološki izazovi

Princip i smjernice 7 predstavljaju brojne izazove u pogledu procjene implementacije na nacionalnom nivou. Prije svega, teško je odrediti prirodu i nivo resursa koji bi predstavljali „adekvatno sredstvo za poboljšanje [...] početne i kontinuirane stručne obuke za akademsko i administrativno osoblje“. Iako je jasno da su finansijska sredstva neophodna da bi visokoškolske ustanove mogle da poboljšaju svoju ponudu obuke, javne vlasti mogu takođe biti u mogućnosti da ponude druge oblike podrške.

Druga smjernica se fokusira na ulogu sistema eksternog obezbjeđenja kvaliteta u rješavanju pitanja u okviru socijalne dimenzije, raznolikosti, pristupačnosti, pravičnosti i inkluzivnosti. To sugerise da sistemi eksternog osiguranja kvaliteta treba da razmotre koliko se institucije efikasno bave ovim izazovima, istovremeno poštujući princip autonomije visokoškolskih institucija da se nose sa izazovima.

Ova druga smjernica efektivno daje preporuku spoljnim agencijama za obezbjeđenje kvaliteta. Ne ulazi u detaljnu procjenu onoga što agencije rade na različitim nivoima – neke se fokusiraju na institucionalne evaluacije ili revizije, a druge imaju zadatak da evaluiraju i/ili akredituju studentske programe. Ipak, ova diferencijacija je predstavljena u ovom izvještaju, jer može pomoći da se pruži uporedivija slika.

7.2. Indikatori za Princip i smjernice 7

Ovaj projekat je razbio koncepte smjernica na njegove konstitutivne elemente, a završava se indikatorom tabele rezultata zasnovanom na glavnim pozitivnim elementima.

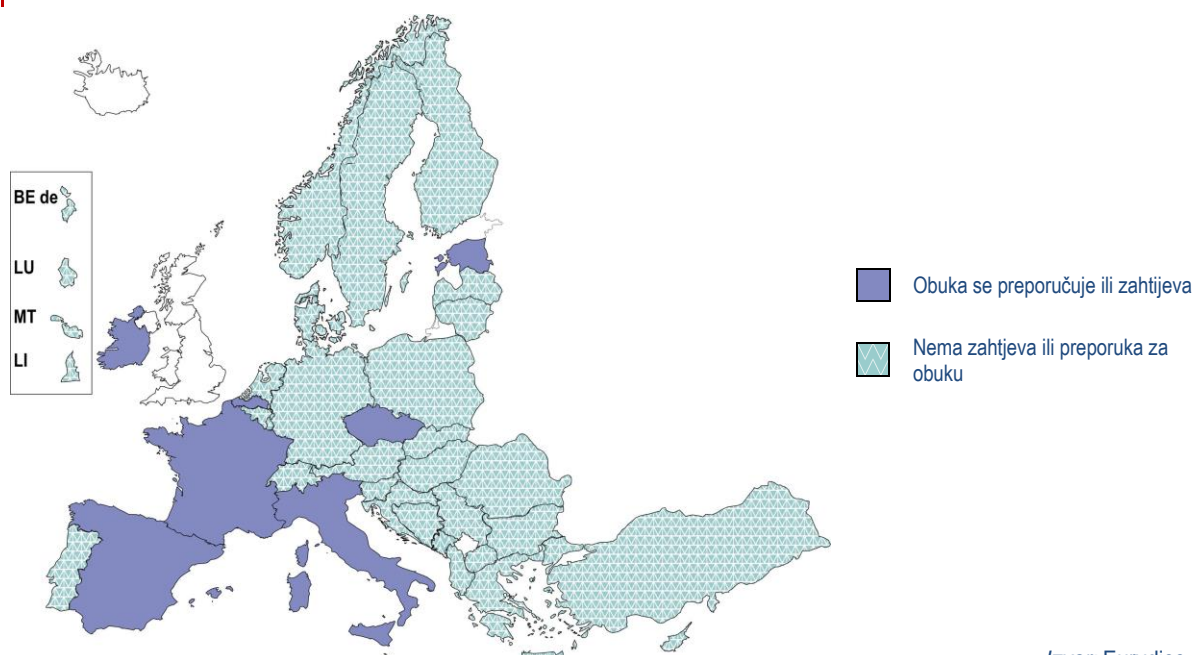
Sedmo poglavlje predlaže indikatore koji nude odgovore na sljedeća pitanja:

1. Koje zemlje (obrazovni sistemi) imaju propise ili preporuke najvišeg nivoa koji zahtijevaju ili preporučuju visokoškolskim ustanovama da nude obuku o različitosti ili inkluzivnosti akademskom i administrativnom osoblju? (Slika 7.1)
2. Koju vrstu podrške najviše državne vlasti nude visokoškolskim ustanovama da bi akademskom i administrativnom osoblju pružile obuku o raznolikosti ili inkluzivnosti? (Slika 7.2)
3. Da li najviši nivoi vlasti nalažu eksternim agencijama za obezbjeđenje kvaliteta da ispitaju misiju visokoškolskih ustanova ili njihovih studentskih programa? (Slika 7.3)
4. Da li javne vlasti izdaju smjernice agencijama za obezbjeđenje kvaliteta da razmotre da li se misije visokoškolskih ustanova i/ili njihovi studentski programi bave socijalnom dimenzijom? (Slika 7.4)

Obuka za akademsko i administrativno osoblje o različitosti ili inkluzivnosti

Slika 7.1 daje pregled sistema visokog obrazovanja u kojima je obuka o raznolikosti ili inkluzivnosti potrebna ili preporučena akademskom i administrativnom osoblju. Slika ne pravi razliku između akademskog i administrativnog osoblja, pošto su odgovori nacionalnih jedinica pokazali veoma visok nivo dosljednosti tamo gdje postoji ponuda. Drugim riječima, ako javne vlasti preporučuju visokoškolskim ustanovama da obezbijede obuku o različitosti ili inkluzivnosti, preporuka će se generalno odnositi i na akademsko i na administrativno osoblje.

Slika 7.1: Najviši zahtjevi/preporuke za visokoškolske institucije da ponude obuku o različitosti ili inkluzivnosti akademskom i administrativnom osoblju, 2020/2021

Izvor: Eurydice.

Objašnjenje

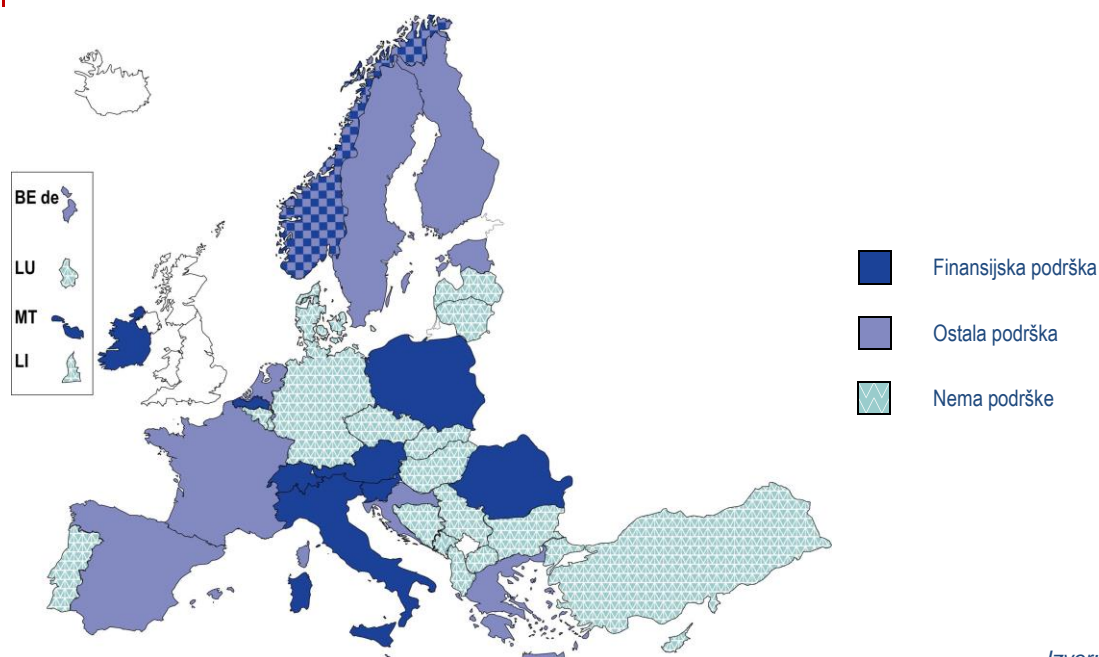
Slika pokazuje koji sistemi visokog obrazovanja imaju propise ili preporuke najvišeg nivoa koji zahtijevaju ili preporučuju visokoškolskim ustanovama da nude obuku o raznolikosti ili inkluzivnosti akademskom i administrativnom osoblju. Imajte na umu da odsustvo propisa najvišeg nivoa ne isključuje propise ili preporuke u ovoj oblasti od strane obrazovnih vlasti nižeg nivoa ili obuku koja se nudi na osnovu inicijative visokoškolskih ustanova.

Nijedna zemlja nema obavezne zahtjeve za obuku za visokoškolske ustanove u ovoj oblasti. Štaviše, javne vlasti u samo sedam sistema (Belgija – Flamanska zajednica, Češka, Estonija, Španija, Francuska, Irska i Italija) daju preporuke visokoškolskim ustanovama o takvoj obuci. Ogromna većina sistema visokog obrazovanja (31) ne postavlja nikakve zahtjeve ili preporuke visokoškolskim institucijama po ovom pitanju.

Podrška za obuku o različitosti i inkluzivnosti

Slika 7.2 pokazuje različite oblike podrške koje javne vlasti nude visokoškolskim ustanovama u pogledu obuke o različitosti ili inkluzivnosti za akademsko i administrativno osoblje. Ova podrška se može obezbijediti bez obzira da li postoji zahtjev (ili preporuka) za visokoškolske ustanove da obezbijede takvu obuku. Kategorija „Ostala podrška“ reorganizuje administrativnu podršku, obezbjeđivanje pedagoških materijala i obezbjeđivanje instruktora.

Slika 7.2: Podrška koju nude najviši državni organi visokoškolskim ustanovama kako bi akademskom i administrativnom osoblju ponudile obuku o raznolikosti ili inkluzivnosti, 2020/2021

Izvor: Eurydice.

Deset sistema visokog obrazovanja (Belgija – Flamanska zajednica, Irska, Italija, Malta, Austrija, Poljska, Rumunija, Slovenija, Norveška i Švajcarska) pružaju finansijsku podršku visokoškolskim ustanovama u svrhu obuke o raznolikosti i inkluzivnosti za akademsko i administrativno osoblje. Poljska i Rumunija preciziraju da se ova podrška pruža u obliku grantova za koje mogu da konkurišu javno finansirane visokoškolske ustanove. Irska i Italija naglašavaju da je njihovo finansiranje dio osnovnog budžeta za visokoškolske ustanove, dok Austrija precizira da je to finansiranje ugrađeno u sporazume o učinku. Odgovornost za organizaciju obuke ipak ostaje na visokoškolskim ustanovama.

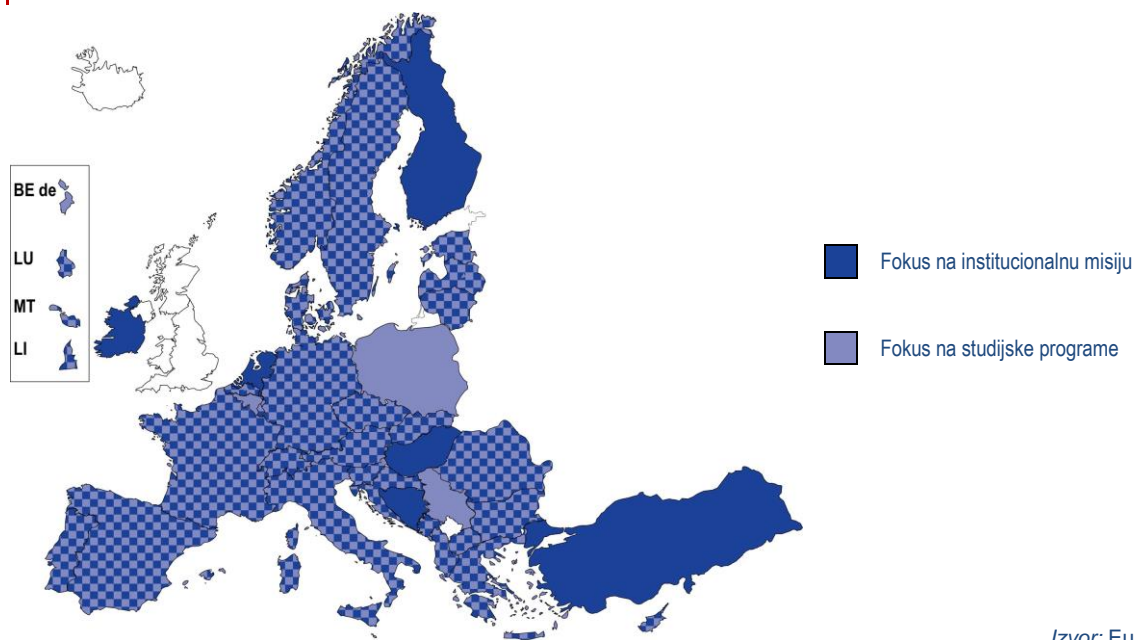
Mehanizam finansiranja koji je identifikovala Slovenija fokusiran je na obuku visokoškolskih profesora i stručnih saradnika za nove nastavne metode, ali se to može proširiti i na pitanja različitosti i inkluzivnosti. Belgija (Flamanska zajednica) takođe obezbjeđuje sredstva za takvu obuku i ima instituciju, *Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs* (SIHO) koja ima specifičan cilj da obezbijedi obuku o različitosti i inkluzivnosti za institucije kao dio svoje misije. Finansijska podrška Malte može biti pokrenuta potražnjom institucija visokog obrazovanja u okviru budžeta za izgradnju kapaciteta.

Sve u svemu, međutim, finansijska podrška javnih vlasti u ovoj oblasti nije rasprostranjena evropska pojava. Ostalu podršku nudi deset sistema. To može biti administrativna ili logistička podrška, ili preporučivanje i pružanje trenera o relevantnim temama.

Eksterno obezbjeđenje kvaliteta

Slika 7.3 se odnosi na drugu smjernicu o sistemima eksternog obezbjeđenja kvaliteta. To je indikator koji se ne odnosi direktno na pravičnost, ali pruža neophodan kontekst za bolje razumijevanje sljedećeg indikatora koji se bavi pravičnošću. Tačnije, indikator predstavljen na slici 7.3 fokusira se na to da li agencije za eksterno obezbjeđenje kvaliteta sprovode svoje evaluacije na nivou institucija ili studijskih programa.

Slika 7.3: Fokus eksternih agencija za obezbjeđenje kvaliteta, 2020/2021

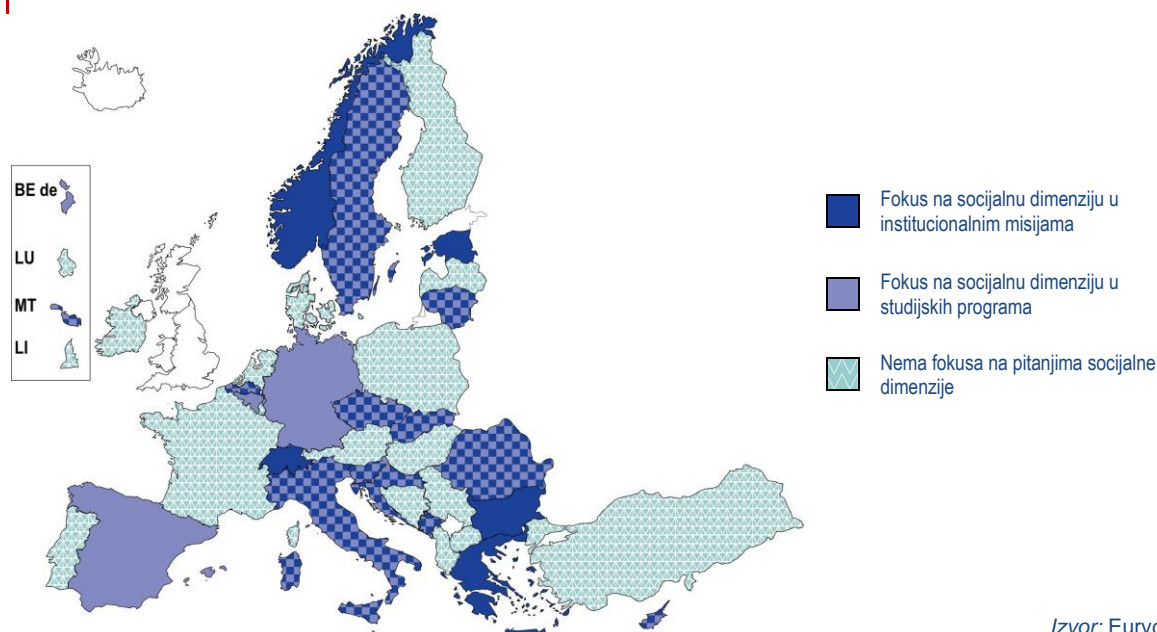
Izvor: Eurydice.

Većina eksternih sistema osiguranja kvaliteta može se okarakterisati kao hibridna – sa dvostrukim fokusom i na misiju institucije i na studijske programe. Izuzeci se mogu svrstati u dvije grupe. Prva grupa, sa fokusom samo na studijske programe, obuhvata Belgiju (zajednice francuskog i nemačkog govornog područja), Poljsku i Srbiju. Drugu grupu, koja se fokusira samo na institucionalnu misiju, čine Finska, Bosna i Hercegovina i Turska.

Eksterno obezbjeđenje kvaliteta se fokusira na socijalnu dimenziju

Slika 7.4 daje pregled da li se pitanja socijalne dimenzije razmatraju u procesima eksternog osiguranja kvaliteta. Prateći logiku slike 7.3, ona pravi razliku između institucionalnog i nivoa studijskog programa, a zasniva se na pitanju da li javne vlasti izdaju smjernice agencijama za obezbjeđenje kvaliteta da razmotre da li se misija visokoškolske ustanove i/ ili u njihov studijski programi bave socijalnom dimenzijom.

Slika 7.4: Fokus na socijalnu dimenziju u procesima eksternog obezbjeđenja kvaliteta, 2020/2021

Dvadeset sistema tvrdi da su agencije za obezbjeđenje kvaliteta dužne da razmotre takva pitanja u svojim eksternim evaluacijama. Među ovim sistemima, dvanaest koristi hibridni model sa pitanjima inkluzivnosti i različitosti koji se razmatraju i na nivou institucija i na nivou studijskih programa.

Sedamnaest sistema nema zahtjeve za eksterne agencije za obezbjeđenje kvaliteta da razmatraju pitanja socijalne dimenzije.

Semafor indikator 7: Obuka o pravičnosti i inkluzivnosti

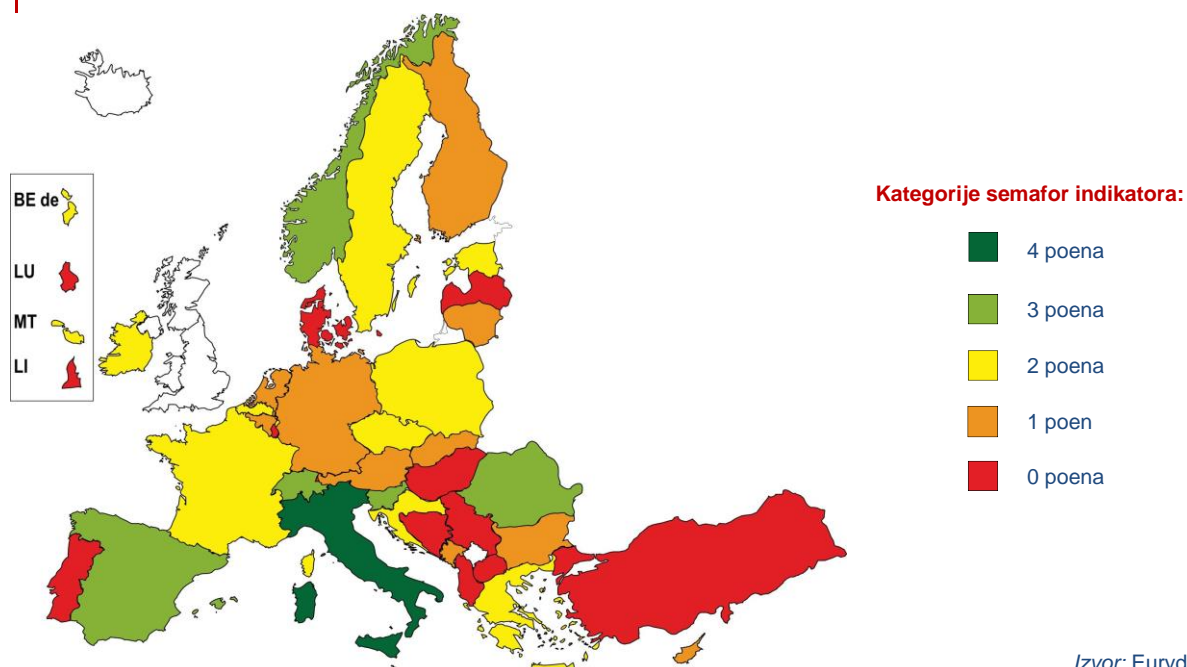
Slika 7.5 je kombinovani Semafor indikator zasnovan na elementima ilustrovanim u ovom odjeljku.

Sastoji se od četiri kriterijuma:

1. Zahtjev ili preporuka za visokoškolske ustanove da ponude obuku o pravičnosti.
2. Finansijska podrška javnih vlasti za obuku.
3. Ostala (nefinansijska) podrška javnih vlasti.
4. Fokus na pravičnost i inkluzivnost u obezbjeđenju kvaliteta.

Na osnovu toga zemlje sa četiri poena su prikazane tamno zelenom bojom, sa tri poena svijetlo zelenom, sa dvije tačke žutom, sa jednom narandžastom i sa nula poena crvenom.

Slika 7.5: Semafor indikator 7: Obuka o pravičnosti i inkluzivnosti, 2020/2021

Ovaj semafor indikator pokazuje široku raznolikost situacija u Evropi. Većina sistema je koncentrisana u crvenoj kategoriji (11 sistema), pri čemu nijedan kriterijum nije ispunjen, ili narandžastoj kategoriji (10) gdje je uspostavljen jedan od elemenata. U žutoj kategoriji je 11 sistema sa dva kriterijuma, tačnije dva poena. Pet sistema postiže tri poena i nalazi se u kategoriji svijetlo zelene boje. Italija je jedina zemlja koja, na osnovu dostavljenih informacija, ispunjava kriterijume za tamnozelenu kategoriju.

Sveukupno, kombinovani rezultat za ovaj indikator je 51 poen od mogućih 152. Jasno je da postoji znatan prostor da fokus buduće politike bude na ovim pitanjima.

PRINCIP I SMJERNICE 8: MOBILNOST

Princip:

Programi međunarodne mobilnosti u visokom obrazovanju treba da budu strukturirani i implementirani na način koji njeguje raznolikost, pravičnost i inkluzivnost, a posebno treba da podstiče učešće studenata i osoblja iz ranjivih, ugroženih ili nedovoljno zastupljenih sredina.

Smjernice:

Međunarodna iskustva kroz mobilnost učenja poboljšavaju kvalitet ishoda učenja u visokom obrazovanju. Javne vlasti i visokoškolske ustanove treba da obezbijede jednak pristup za sve mogućnostima učenja koje nude nacionalni i međunarodni programi mobilnosti za učenje i obuku i da se aktivno bave preprekama mobilnosti za ranjive, ugrožene ili nedovoljno zastupljene grupe studenata i osoblja.

Pored dalje podrške fizičkoj mobilnosti, uključujući potpunu prenosivost bespovratne pomoći i zajmova širom EHEA, javne vlasti i visokoškolske institucije treba da olakšaju upotrebu informacionih i komunikacionih tehnologija (IKT) kako bi podržale kombinovanu mobilnost i podstakle internacionalizaciju kod kuće integrisanjem međunarodne onlajn saradnje u kurseve. Kombinovana mobilnost je kombinacija perioda fizičke mobilnosti i perioda onlajn učenja. Takva onlajn saradnja se može koristiti za proširenje ishoda učenja i poboljšanje uticaja fizičke mobilnosti, na primjer okupljanjem raznovrsnije grupe učesnika, ili za pružanje šireg spektra mogućnosti koje nudi mobilnost.

8.1. Uvod

Princip i smjernice 8 i pravičnost

Ovaj princip i njegove smjernice se fokusiraju na pravičnost u politikama mobilnosti. Tačnije, djelokrug pokriva kapacitet politike mobilnosti na najvišem nivou da poveća dostupnost i učešće u programima mobilnosti za studente visokog obrazovanja iz ranjivih, ugroženih ili nedovoljno zastupljenih sredina. Nemaju svi studenti jednak pristup mogućnostima mobilnosti za učenje. Dokazi pokazuju da je manja vjerovatnoća da će studenti sa niskim socio-ekonomskim porijeklom i studenti sa invaliditetom učestvovati u takvim programima (DZHV, 2021; Evropska komisija, 2019). Studenti u nepovoljnom položaju, stoga, propuštaju prednosti koje im pružaju ova iskustva, dodatno produbljujući podjelu među vršnjacima.

Prva smjernica naglašava potrebu da javne vlasti i visokoškolske institucije osiguraju jednak pristup svim studentima svim mogućnostima učenja koje nude programi mobilnosti. To znači da institucije treba da se pozabave poteškoćama ili preprekama koje bi mogle ometati ili čak potpuno spriječiti pristup programima mobilnosti, posebno za studente iz ranjivih, ugroženih ili nedovoljno zastupljenih grupa.

Druga smjernica se fokusira na podršku koju pružaju javne institucije u podsticanju učešća studenata u fizičkoj mobilnosti. Ova podrška se proteže od pune prenosivosti bespovratne pomoći i zajmova širom EHEA, do pristupačnosti programa informacionih i komunikacionih tehnologija (IKT) za sve studente. Smjernice posebno naglašavaju važnost novih tehnologija u podršci kombinovanoj mobilnosti i promovisanju internacionalizacije kod kuće. Integrisanje fizičke mobilnosti sa onlajn učenjem bi olakšalo okupljanje raznovrsnije grupe učesnika, kao i ponudilo širi spektar opcija koje nudi mobilnost.

Metodološki izazovi

U pogledu razumijevanja prirode nacionalne politike mobilnosti, prva poteškoća leži u razlikovanju oblika podrške koje nude nacionalni programi od onih koje pružaju evropski programi mobilnosti, kao što je Erasmus+. Prvi izazov ovog projekta je, dakle, da se identifikuju nacionalne politike mobilnosti, koje mogu biti isprepletene sa evropskim programima i podrškom, i da se razumije da li su one prilagođene studentima sa specifičnim potrebama.

Jedan od načina da se riješi ovo pitanje je da se sazna da li zemlje imaju sisteme za praćenje na najvišem nivou specifičnih karakteristika studenata koji učestvuju u fizičkoj mobilnosti za učenje. Prisustvo dobro uspostavljenog sistema praćenja najvišeg nivoa, čak i ako to ne garantuje jednak pristup programima mobilnosti, stvara mogućnost da se uzmu u obzir specifične potrebe, da se analizira učešće grupa studenata sa specifičnim karakteristikama u programima mobilnosti, i konačno da se koriste sveobuhvatni podaci za prilagođavanje programa ovim potrebama.

Drugo pitanje kojim se smjernice bave je dostupnost programa mobilnosti i oblika podrške koji to garantuju. Konkretno, prva smjernica poziva sisteme visokog obrazovanja da „aktivno rješavaju prepreke mobilnosti za osjetljive, ugrožene ili nedovoljno zastupljene grupe studenata i osoblja“. Međutim, ostaje neodređeno kojim aspektima treba da se pozabave da bi se ovim grupama studenata olakšao pristup programima mobilnosti. Dakle, sljedeći izazov za ovaj projekat je da se odrede mjere ili vrste podrške mobilnosti koje su dostupne. Dok je prenosivost bespovratne pomoći i zajmova širom EHEA očigledno jedan važan mehanizam za studente visokog obrazovanja kako bi mogli da učestvuju u programima mobilnosti, visokoškolske institucije mogu ponuditi i druge oblike podrške, kao što su usluge prilagođenog vođenja ili usluge mentorstva.

Druga smjernica ukazuje na upotrebu informaciono-komunikacione tehnologije (IKT) kao osnovnog alata za podršku kombinovane mobilnosti. Međutim, iako su nove tehnologije važne za poboljšanje ponude učenja, njihova dostupnost ne garantuje pristup takvoj tehnologiji svim studentima. Jedan od načina da se obezbijedi širok pristup tehnologiji jeste da se sazna da li visoki organi vlasti savjetuju i podržavaju visokoškolske ustanove da preduzmu specifične akcije kako bi uzele u obzir potrebe različitih grupa korisnika u primjeni novih tehnologija.

Da bismo odgovorili na zahtjeve PiS 8, predlažemo pet indikatora. Prvi indikator prati prvu smjernicu i pruža informacije o prisustvu politike mobilnosti najvišeg nivoa fokusirane na specifične karakteristike. Drugi indikator pokazuje da li zemlje imaju vrhunski sistem praćenja specifičnih karakteristika studenata koji učestvuju u fizičkoj mobilnosti za učenje. Posljednja tri indikatora fokusiraju se na dostupnost programa mobilnosti, u mjeri u kojoj daju informacije o različitim vrstama podrške dostupne programima mobilnosti u različitim zemljama. Konkretno, treći indikator se bavi pitanjem prenosivosti bespovratne pomoći i ispituje da li je studentima koji učestvuju u programima mobilnosti dostupna bespovratna pomoć zasnovana na potrebama i/ili univerzalna bespovratna pomoć ili krediti. Četvrti indikator pokazuje da li postoje posebne mjere za podršku studentima sa posebnim potrebama koji učestvuju u mobilnosti za učenje, posebno usluge vođenja i mentorstva, kao i subvencionisani smještaj i usluge kantine za dolazne i odlazeće mobilne studente. Konačno, posljednji indikator odgovara posljednjoj smjernici i pokazuje da li državni organi savjetuju visokoškolske ustanove o upotrebi novih tehnologija.

8.2. Indikatori za Princip i smjernice 8

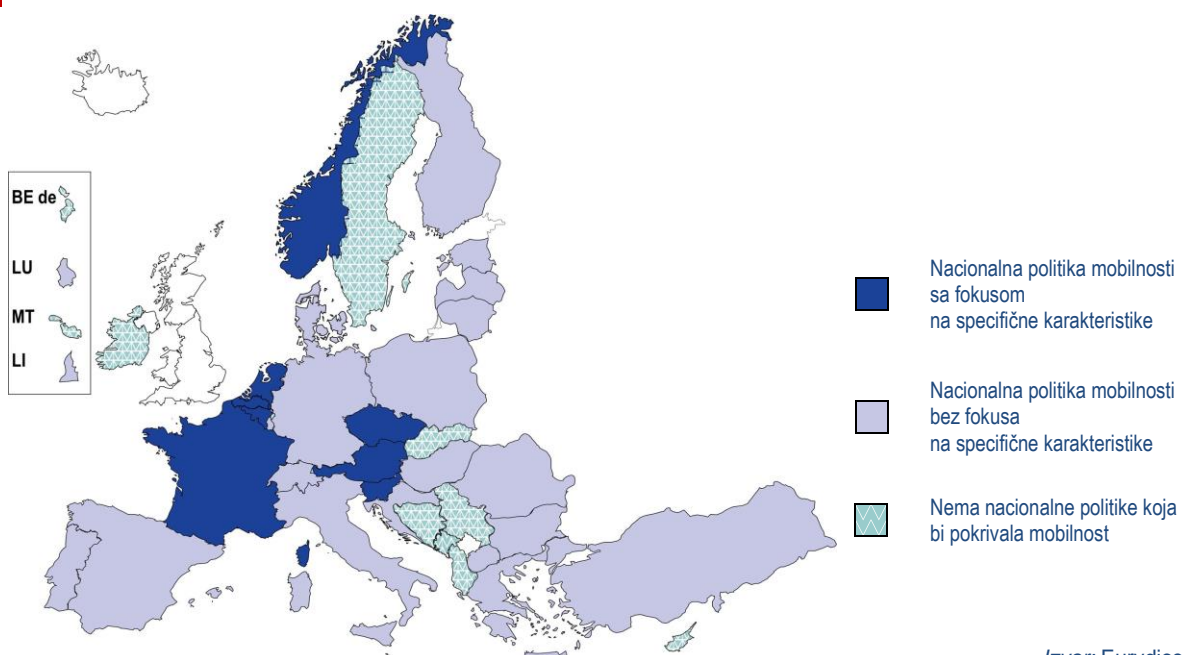
Osmo poglavlje predlaže indikatore koji nude odgovore na sljedeća pitanja:

1. Da li zemlje imaju nacionalnu politiku mobilnosti na najvišem nivou fokusiranu na studente sa specifičnim karakteristikama? (Slika 8.1)
2. Da li zemlje imaju sistem vrhunskog praćenja specifičnih karakteristika studenata koji učestvuju u fizičkoj mobilnosti za učenje? (Slika 8.2)
3. Kakva je prenosivost bespovratne pomoći za mobilnost diploma i kreditnu mobilnost u različitim zemljama? (Slika 8.3)
4. Da li postoje posebne mjere u institucijama visokog obrazovanja za podršku osjetljivim, ugroženim ili nedovoljno zastupljenim studentima u učešću u mobilnosti za učenje? (Slika 8.4)
5. Da li najviši nivo vlasti savjetuje i podržava visokoškolske ustanove u vezi sa upotrebom novih tehnologija u nastavi i učenju? (Slika 8.5)

Politika mobilnosti najvišeg nivoa

Slika 8.1 pokazuje da li zemlje imaju nacionalnu politiku mobilnosti na najvišem nivou, koja se fokusira na najmanje jednu specifičnu karakteristiku porijekla studenta pored pola. Karakteristike koje bi se mogle smatrati specifičnim karakteristikama uključuju, ali nisu ograničene na, starost; etnička pripadnost; socio-ekonomski status; migrantsko porijeklo; status izbjeglice; posebne obrazovne potrebe; invaliditet i seksualna orijentacija.

Slika 8.1: Politika mobilnosti najvišeg nivoa fokusirana na studente sa specifičnim karakteristikama, 2020/2021

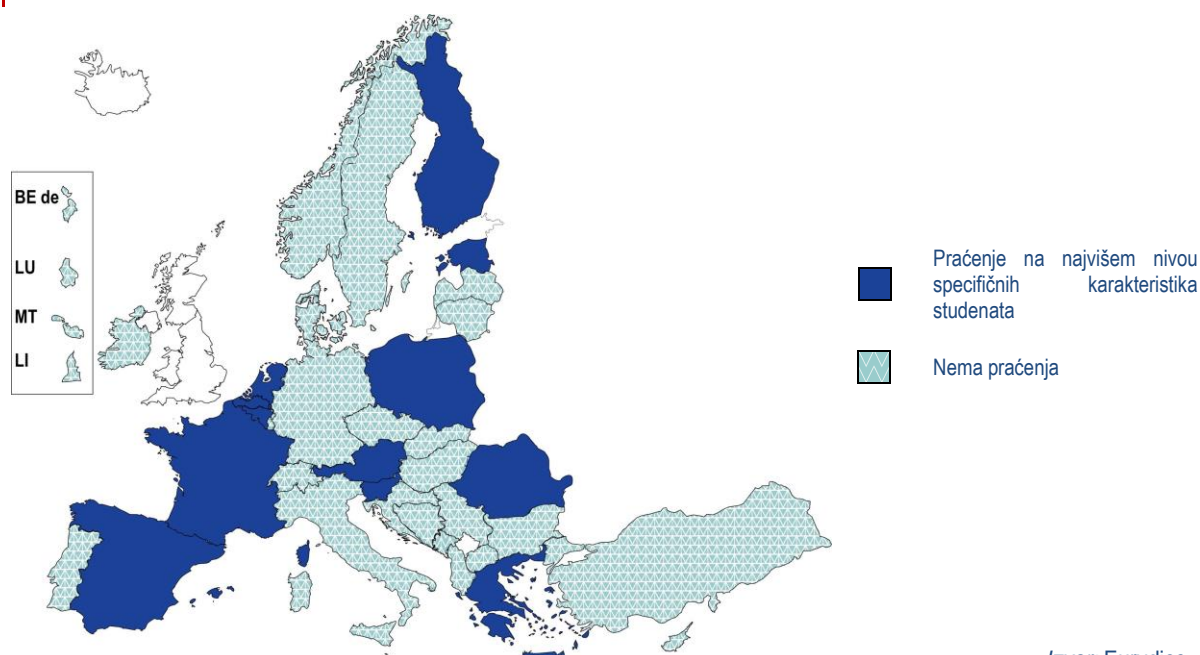
Trenutno, velika većina zemalja koje učestvuju u ovom projektu ima nacionalnu politiku mobilnosti, nezavisnu od evropskih programa mobilnosti. Međutim, samo nekoliko obrazovnih sistema (Belgija –

francuske i flamanske zajednice, Francuska, Nizozemska, Austrija, Slovenija i Norveška) fokusiraju svoju politiku mobilnosti na studente sa specifičnim karakteristikama. Na primjer, Slovenija ima politiku fokusiranu na mobilnost studenata nižeg socio-ekonomskog porijekla. Francuska ima političku podršku prema kvalifikovanim izbjeglicama kako bi podržala njihovu mobilnost u Francusku. Takođe ima specifičnu strategiju („Bienvenue en France“) prilagođenu neevropskim studentima, koja pojednostavljuje zahtjeve za vize i uvodi diferencirane takse za registraciju. Ipak, „diferencirane“ takse znače da se studentima koji nijesu iz Evrope mogu naplatiti veće naknade, što potencijalno ima negativan uticaj na pravičnost.

Praćenje najvišeg nivoa specifičnih karakteristika

Slika 8.2 pokazuje da li zemlje imaju sistem praćenja najvišeg nivoa specifičnih karakteristika studenata koji učestvuju u fizičkoj mobilnosti za učenje, pored pola i starosti.

Slika 8.2: Praćenje na najvišem nivou specifičnih karakteristika studenata koji učestvuju u fizičkoj mobilnosti za učenje, 2020/2021

Izvor: Eurydice.

Od 38 obrazovnih sistema koji su dali podatke, samo 12 ima sistem praćenja specifičnih karakteristika studenata koji učestvuju u fizičkoj mobilnosti za učenje. Posebno je interesantan slučaj Nizozemske koja je razvila sveobuhvatan sistem procjene. Ovaj sistem pruža informacije na kontinuiranoj osnovi, ne samo u vezi sa širokim spektrom specifičnih karakteristika i potreba studenata koji učestvuju u programima mobilnosti, već i u pogledu procjene njihovog učešća u mobilnosti za učenje. Na primjer, u pogledu odlazne mobilnosti, specifične karakteristike koje su obuhvaćene, pored pola i starosti, uključuju studente prve generacije, one sa posebnim obrazovnim potrebama ili invaliditetom, etničku pripadnost, migrantsko porijeklo, izbjeglički i radni status prije visokog obrazovanja.

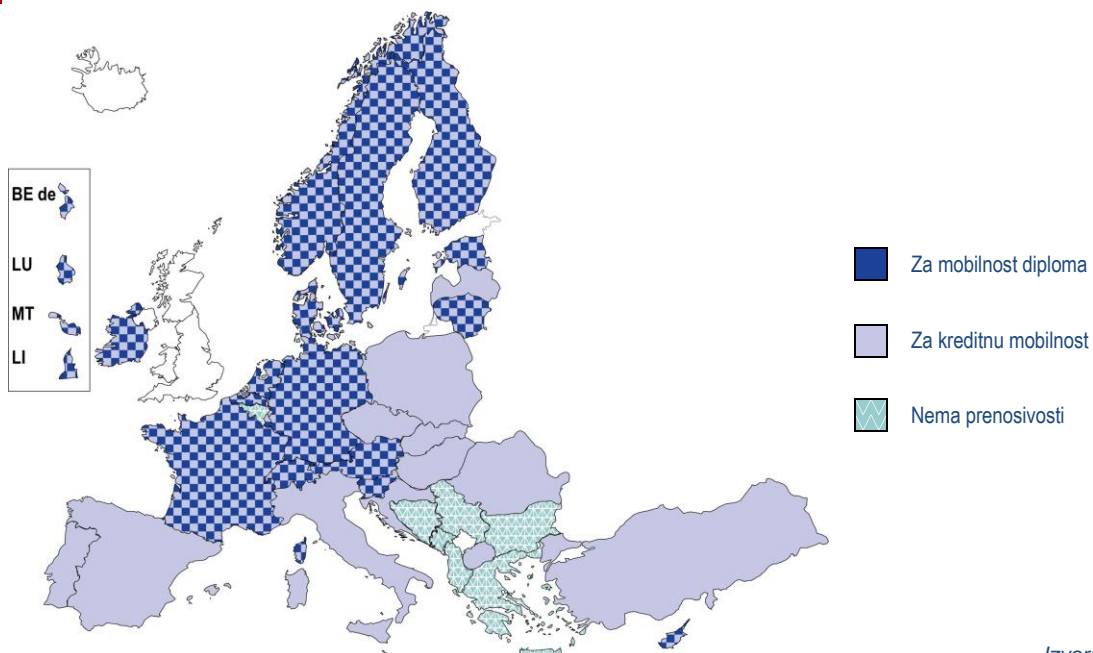
Iako izvještava da ne postoji sistematsko praćenje na najvišem nivou, Švedska ukazuje na ad hoc studije koje se koriste za pružanje informacija o studentima koji studiraju u inostranstvu. Na primjer, Statistički zavod Švedske i Švedski savjet za visoko obrazovanje (Statistics Sweden, 2019) napravili su studiju pod nazivom „Put do studiranja u inostranstvu“ koja je zaključila da je veća vjerovatnoća da

će studenti koji odluče da studiraju u inostranstvu imati roditelje sa visokim primanjima i dugo iskustvo po pitanju obrazovanja.

Prenosivost bespovratne pomoći

Jedna od mjera koja može da igra ulogu u podršci studentima, a posebno studentima u nepovoljnom položaju, da imaju koristi od mobilnosti, jeste sposobnost da zadrže i koriste svoju bespovratnu pomoć kada su u inostranstvu. Slika 8.3 daje pregled prenosivosti bespovratne pomoći u različitim zemljama razlikovanjem mobilnosti diploma i kreditne mobilnosti.

Slika 8.3: Prenosivost bespovratne pomoći za mobilnost diploma i kreditnu mobilnost, 2020/2021

Izvor: Eurydice.

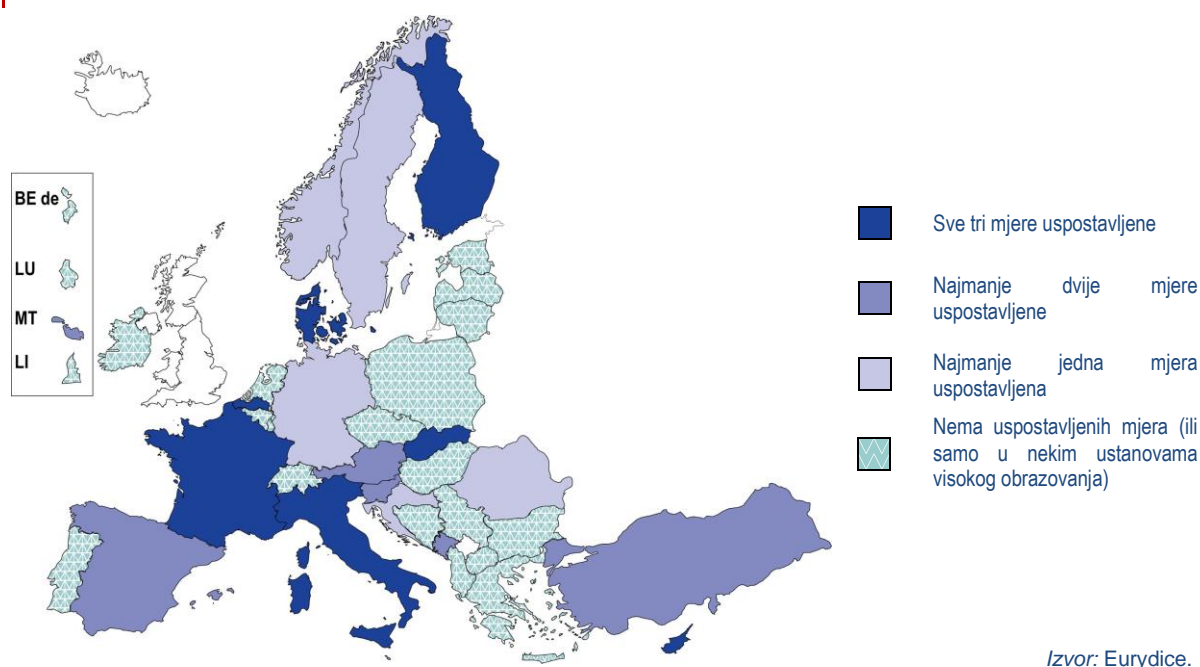
Ova slika pokazuje da u velikoj većini zemalja (30) postoji bespovratna pomoć zasnovana na potrebama i/ili univerzalna bespovratna pomoć koje su u potpunosti prenosive za period mobilnosti za učenje. Od ovih zemalja, više od polovine ima ovakvu pomoć i za kreditnu mobilnost i za mobilnost diploma.

Mjere za podršku ranjivim, ugroženim ili nedovoljno zastupljenim studentima u mobilnosti za učenje

Slika 8.4 pokazuje da li postoje posebne mjere, osim prenosivosti studentske bespovratne pomoći, za podršku ranjivim, ugroženim ili nedovoljno zastupljenim studentima u učešću u mobilnosti za učenje. Indikator posebno posmatra dostupnost sljedećeg: 1) usluga vođenja, 2) usluga mentorstva za poboljšanje učinka i dobrobiti studenta i 3) usluga subvencionisanog smještaja i ishrane/kantine koje su dostupne i pristupačne svim studentima.

Slika pokazuje da li zemlje imaju uspostavljene bar jednu, dvije ili sve tri mjere. Sve navedene mjere treba da budu sistematski dostupne studentima koji dolaze ili odlaze, ili za obje kategorije.

Slika 8.4: Uvedene mjere za podršku ranjivim, ugroženim ili nedovoljno zastupljenim studentima u mobilnosti za učenje, 2020/2021

Objašnjenje

Slika pokazuje koje zemlje (obrazovni sistemi) sistematski nude studentima koji dolaze i/ili odlaze jedno ili više od sljedećeg: usluge vođenja, mentorstvo za poboljšanje dobrobiti i učinka studenata, subvencionisani smještaj i usluge ishrane/kantine dostupne svim studentima.

Veoma je malo zemalja (Belgija – Flamanska zajednica, Francuska, Italija, Kipar, Slovačka i Finska) u kojima se sve tri mjere sistematski primjenjuju. Dio objašnjenje za nesprovođenje sve tri mjere može biti da je ovo oblast u kojoj je regulativa na najvišem nivou relativno slaba i visokoškolske ustanove imaju slobodu da donose sopstvene odluke. Stvarnost u visokoškolskim ustanovama može, stoga, biti znatno raznovrsnija nego što pokazuje ova slika.

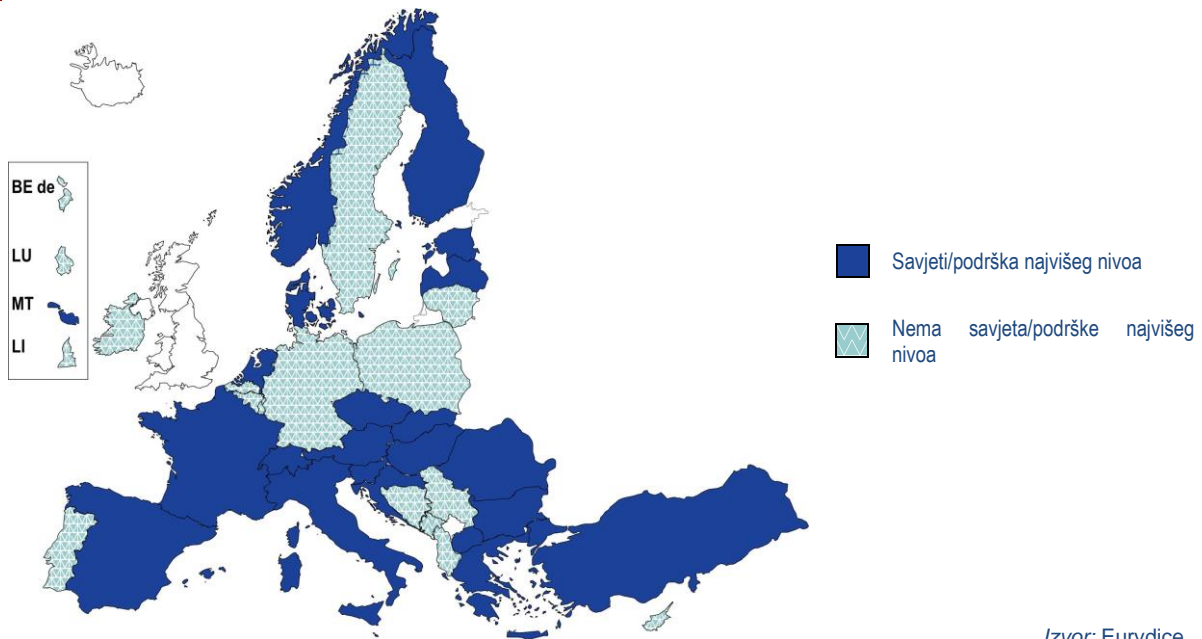
U istom smislu, treba imati na umu da postoje i druga sredstva za podršku međunarodnoj mobilnosti u učenju za ranjive, ugrožene ili, uopšte, nedovoljno zastupljene učenike. Na primjer, u Litvaniji studenti mogu da se prijave za finansiranje studiranja u inostranstvu. Proces selekcije se zasniva na bodovnom sistemu i studenti sa invaliditetom ili iz domaćinstva sa niskim primanjima dobijaju dodatne poene, čime se povećavaju njihove šanse da uspiju u prijavi.

Dostupnost i implementacija nove tehnologije

Slika 8.5 pokazuje da li se politika najvišeg nivoa bavi implementacijom i dostupnošću novih tehnologija. Zemlje su posebno upitane da li najviši organi vlasti savjetuju i podržavaju visokoškolske ustanove o korišćenju takvih tehnologija u nastavi i učenju.

Slika 8.5: Najviši organi vlasti koji savjetuju visokoškolske ustanove o upotrebi novih tehnologija u nastavi i učenju, 2020/2021

Mapa pokazuje da više od polovine (21) zemalja koje su dostavile podatke nudi podršku i savjete visokoškolskim ustanovama. Ovo se može uraditi na različite načine. Na primjer, Malteška uprava za dalje i visoko obrazovanje (MFHEA) je 2021. objavila Smjernice za obezbjeđenje kvaliteta za pružaoce onlajn učenja na Malti, fokusirajući se na upotrebu novih tehnologija u nastavi i učenju. Danska je 2019. godine pokrenula nacionalni akcioni plan za visoko obrazovanje u vezi sa digitalnim kompetencijama i digitalnim učenjem. Jedan od glavnih ciljeva akcionog plana bio je jačanje digitalnog učenja kroz obezbjeđivanje obuke za akademsko osoblje u oblasti digitalnih kompetencija.

Semafor indikator 8: Pravičnost i inkluzivnost u programima mobilnosti

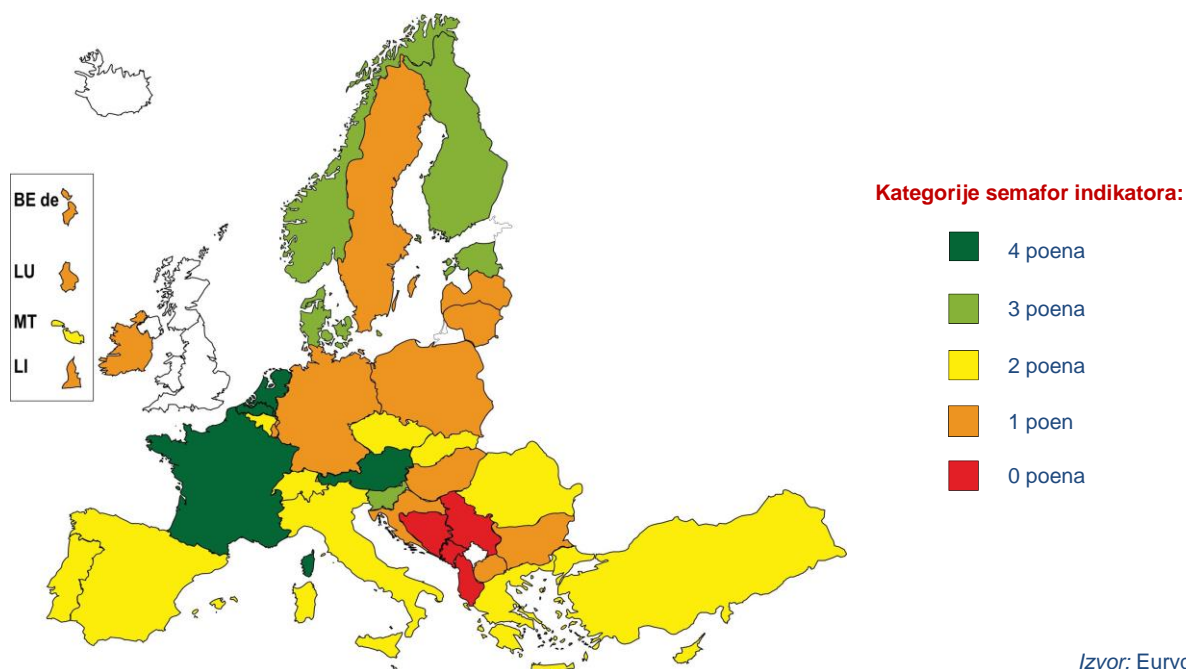
Semafor indikator 8 sumira informacije predstavljene u ovom poglavlju, pokazujući da li zemlje garantuju i povećavaju dostupnost programa mobilnosti za studente visokog obrazovanja iz ranjivih, nepovoljnih ili nedovoljno zastupljenih sredina.

Semafor indikator se sastoji od četiri kriterijuma, a to su:

1. Nacionalna politika mobilnosti sa fokusom na specifične karakteristike.
2. Prenosivost bespovratne pomoći za mobilnost diploma i kreditnu mobilnost.
3. Usluge vođenja, mentorstva, subvencionisanog smještaja, ishrane/kantine postoje u svim visokoškolskim ustanovama za dolazne i/ili odlazeće studente.
4. Najviši organi vlasti savjetuju visokoškolske ustanove o upotrebi novih tehnologija u nastavi i učenju.

Tamo gde su uspostavljena sva četiri elementa, zemlja je prikazana tamno zelenom bojom i rezultat je 4. Slično, zemlje sa tri elementa su prikazane svijetlo zelenom bojom i rezultat pada na 3. One sa dva su prikazane žutom, a rezultat je 2, dok je jedan od kriterijuma predstavljen narandžastom bojom sa ocjenom 1. Zemlje koje nemaju nijedan od elemenata prikazane su crvenom bojom i dodjeljuje se nula poena.

Slika 8.6: Semafor indikator 8: Nacionalna politika mobilnosti i pravičnost, 2020/2021

Izvor: Eurydice.

Ovaj semafor indikatora pokazuje da su četiri zemlje (Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora i Srbija) koncentrisane u crvenoj kategoriji, pri čemu nijedan kriterijum nije ispunjen, dok je trinaest zemalja u narandžastoj kategoriji gde postoji jedan od elemenata. Dvanaest zemalja je u žutoj kategoriji sa dva ispunjena kriterijuma i dva osvojena poena. Pet sistema ostvaruje tri poena i nalazi se u kategoriji svijetlo zelene boje, a četiri sistema (Flamanska zajednica Belgije, Francuska, Nizozemska i Austrija), na osnovu iznijetih informacija, ispunjavaju sve kriterijume za tamnozelenu kategoriju.

Sve u svemu, po ovom indikatoru, kombinovani rezultat je 68 od maksimalnih 152. Ovo sugeriše da politika podrške usmjerena ka poboljšanju jednakosti u mobilnosti još uvijek ima značajan put pred sobom.

PRINCIP I SMJERNICE 9: ANGAŽOVANJE ZAJEDNICE

Princip:

Institucije visokog obrazovanja treba da obezbijede da angažovanje zajednice u visokom obrazovanju promoviše različitost, jednakost i inkluzivnost.

Smjernice:

Angažovanje zajednice treba posmatrati kao proces u kome se visokoškolske institucije angažuju sa spoljnim zainteresovanim stranama u zajednici radi preduzimanja zajedničkih aktivnosti koje mogu biti od obostrane koristi. Kao i politike socijalne dimenzije, angažovanje zajednice treba da bude ugrađeno u osnovne misije visokog obrazovanja. Trebalo bi da se bave nastavom i učenjem, istraživanjem, uslugama i razmjenom znanja, studentima i osobljem i upravom visokoškolskih ustanova. Takvo angažovanje pruža holističku osnovu na kojoj univerziteti mogu da se pozabave širokim spektrom društvenih potreba, uključujući potrebe ranjivih, ugroženih i nedovoljno zastupljenih grupa, istovremeno obogaćujući svoje nastavne, istraživačke i druge ključne funkcije.

Zainteresovane strane u zajednici (npr. lokalne vlasti, kulturne organizacije, nevladine organizacije, preduzeća, građani) treba da budu u mogućnosti da se na smislen način angažuju sa akterima visokog obrazovanja kroz otvoreni dijalog. Ovo će omogućiti istinsko partnerstvo između univerziteta i zajednice, koje može efikasno da odgovori na socijalne i demokratske izazove.

9.1. Uvod

Princip i smjernice 9 i pravičnost

Ovaj princip i njegove smjernice naglašavaju važnu ulogu institucija visokog obrazovanja u razvoju aktivnosti angažovanja zajednice. Angažovanje zajednice se shvata kao proces u kome se visokoškolske ustanove angažuju sa spoljnim zainteresovanim stranama u zajednici radi preduzimanja zajedničkih aktivnosti koje mogu biti od obostrane koristi. Takvi akteri mogu biti lokalne vlasti, kulturne organizacije, nevladine organizacije, preduzeća i građani ili grupe građana. Visokoškolske institucije i spoljne zainteresovane strane zajednice mogu sarađivati na pitanjima koja se tiču lokalnog ili regionalnog okruženja i opšteg blagostanja građana. Kako se navodi u smjernicama, angažovanje zajednice može se razvijati i unapređivati kroz rad visokoškolskih ustanova u nastavi i učenju, istraživanju, uslugama i razmjeni znanja. Takođe može biti važno sredstvo za razvoj aktivnosti podrške sa i za ranjive, ugrožene i nedovoljno zastupljene grupe.

Metodološki izazovi

Glavni metodološki izazov za ovaj projekat je teškoća u procjeni obima aktivnosti angažovanja zajednice i podrške javnih vlasti. U visokoškolskim ustanovama može se obaviti značajan posao na angažovanju zajednice koji ostaje skriven od javnih vlasti, osim ako oni namjerno ne žele da saznaju za to ili imaju jasnu želju da to podrže. U takvim slučajevima, bilo bi vjerovatno da bi javne vlasti uspostavile mehanizam za visokoškolske ustanove da izvještavaju o svojim aktivnostima, posebno ako im se obezbijedi finansijska ili druga podrška. Takođe bi bilo logično da se aktivnost angažovanja zajednice uzme u obzir u eksternim procedurama evaluacije obezbjeđenja kvaliteta.

Kao posledica toga, projekat je odlučio da prvo ispita da li javne vlasti pružaju podršku institucijama visokog obrazovanja za aktivnosti angažovanja zajednice, a drugo da li se angažovanje zajednice razmatra tokom eksternih aktivnosti obezbjeđenja kvaliteta.

9.2. Indikatori za Princip i smjernice 9

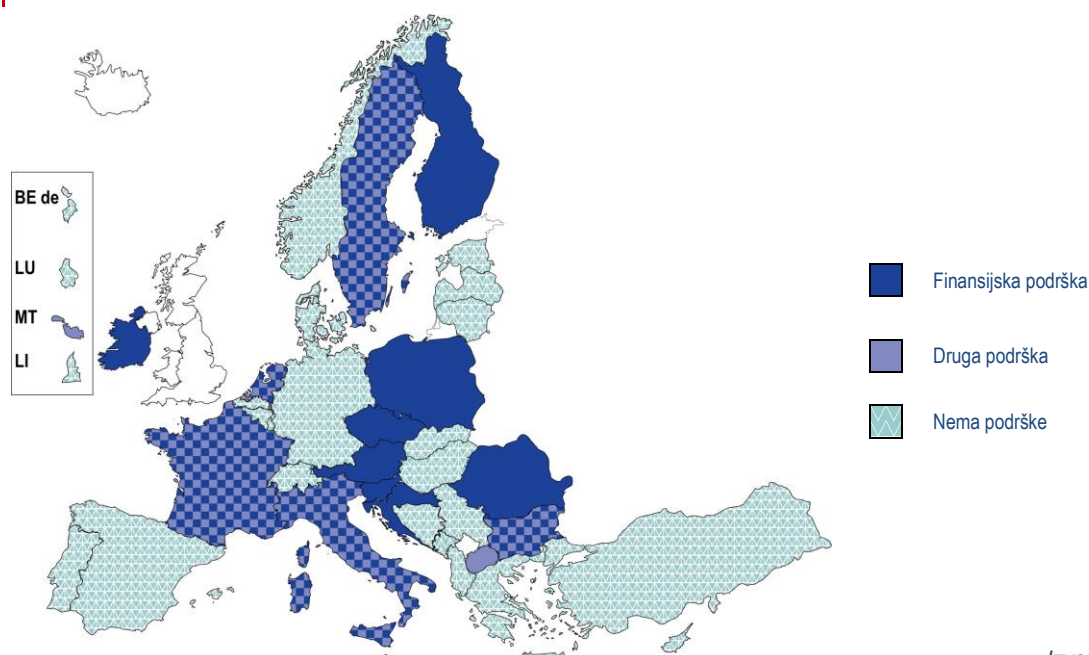
Deveto poglavlje predlaže indikatore koji nude odgovore na sljedeća pitanja:

1. Da li najviši nivo vlasti pruža podršku institucijama visokog obrazovanja u razvoju aktivnosti angažovanja zajednice fokusiranih na pravičnost i inkluzivnost? (Slika 9.1)
2. Da li postoje zahtjevi za eksterne agencije za obezbjeđenje kvaliteta da ocjenjuju aktivnosti visokoškolskih ustanova koje se bave angažovanjem zajednice i koje su fokusirane na pravičnost i inkluzivnost? (Slika 9.2)

Podrška u razvoju aktivnosti angažovanja zajednice

Slika 9.1 pokazuje da li najviši organi vlasti pružaju podršku institucijama visokog obrazovanja u razvoju aktivnosti angažovanja zajednice fokusiranih na pravičnost i inkluzivnost. Ovaj indikator pokazuje da li zemlje pružaju finansijsku ili nefinansijsku podršku.

Slika 9.1: Pruža se podrška institucijama visokog obrazovanja da razviju aktivnosti angažovanja zajednice fokusiranih na pravičnost i inkluzivnost, 2020/2021

Izvor: Eurydice.

Većina zemalja ne pruža podršku aktivnostima angažovanja zajednice koje su eksplicitno fokusirane na pravičnost i inkluzivnost. Ovo je slučaj sa 23 obrazovna sistema. Između ostalih, 13 sistema pruža finansijsku podršku, 5 i finansijsku i nefinansijsku podršku i 2 samo nefinansijsku podršku za angažovanje zajednice.

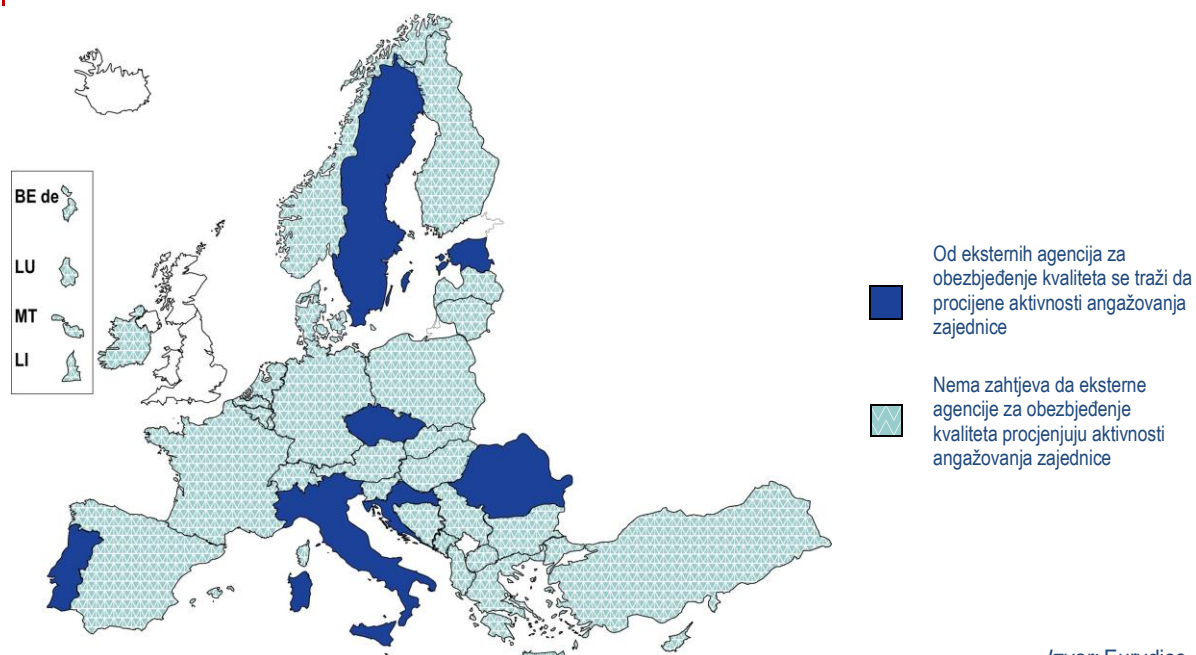
Kada zemlje obezbjeđuju finansijsku podršku za razvoj pravičnosti i inkluzivnosti kroz aktivnosti angažovanja zajednice, premissa je često široko razumijevanje uloge institucija visokog obrazovanja. Na primjer, u Estoniji misija visokoškolskih ustanova uključuje saradnju sa širim društvom, a

administrativni sporazumi zaključeni između države i univerziteta, koji su osnova za finansiranje, uključuju zahtjeve za podršku cjeloživotnom učenju i proširenje pristupa visokom obrazovanju, uzimajući u obzir potrebe različitih grupa u društvu. U međuvremenu, u Švedskoj, mandat visokoškolskih institucija uključuje saradnju sa zajednicom u okruženju i osiguravanje da znanje i stručnost visokog obrazovanja donose korist društvu. U Sloveniji postoje projekti saradnje između visokoškolskih institucija i organizacija u ekonomskim/neprivrednim sektorima za rješavanje različitih društvenih izazova kroz aktivnosti kao što su mentorske šeme. U Poljskoj je obim aktivnosti više fokusiran, sa finansiranjem koje je usmjereno na promjenu stava i veću dostupnost za osobe sa invaliditetom.

Eksterno obezbjeđenje kvaliteta

Slika 9.2 razmatra da li postoje zahtjevi da agencije za eksterno obezbjeđenje kvaliteta razmotre aktivnosti visokoškolskih ustanova koje se bave angažovanjem zajednice o koje su fokusirane na pravičnost i inkluzivnost. Kako se zahtjevi za eksterno obezbjeđenje kvaliteta fokusiraju na prioritete javnih vlasti, ova slika ukazuje na značaj koji se pridaje angažovanju zajednice. Takođe djeluje kao posredni indikator da li se angažovanje zajednice shvata kao dio ključnih funkcija visokoškolskih institucija.

Slika 9.2: Eksterne agencije za obezbjeđenje kvaliteta su obavezne da procijene aktivnosti angažovanja zajednice usmjerene na pravičnost i inkluzivnost, 2020/2021

Samo sedam zemalja (Češka, Estonija, Hrvatska, Italija, Portugal, Rumunija i Švedska) ima najviši nivo zahtjeva za spoljne agencije za obezbjeđenje kvaliteta za procjenu aktivnosti visokoškolskih ustanova koje se bave angažovanjem zajednice. U Portugalu, javne vlasti ne pružaju podršku visokoškolskim ustanovama za angažovanje zajednice, ali zahtevaju da sve takve aktivnosti budu evaluirane od strane eksternih agencija za obezbjeđenje kvaliteta – situacija koja se može smatrati pomalo paradoksalnom. Takođe je zanimljivo primjetiti da osam zemalja (Bugarska, Irska, Francuska, Nizozemska, Austrija, Slovenija, Finska i Švedska) koje obezbjeđuju finansiranje aktivnosti angažovanja zajednice ne zahtjevaju da se ove aktivnosti razmatraju u eksternim evaluacijama obezbjeđenja kvaliteta.

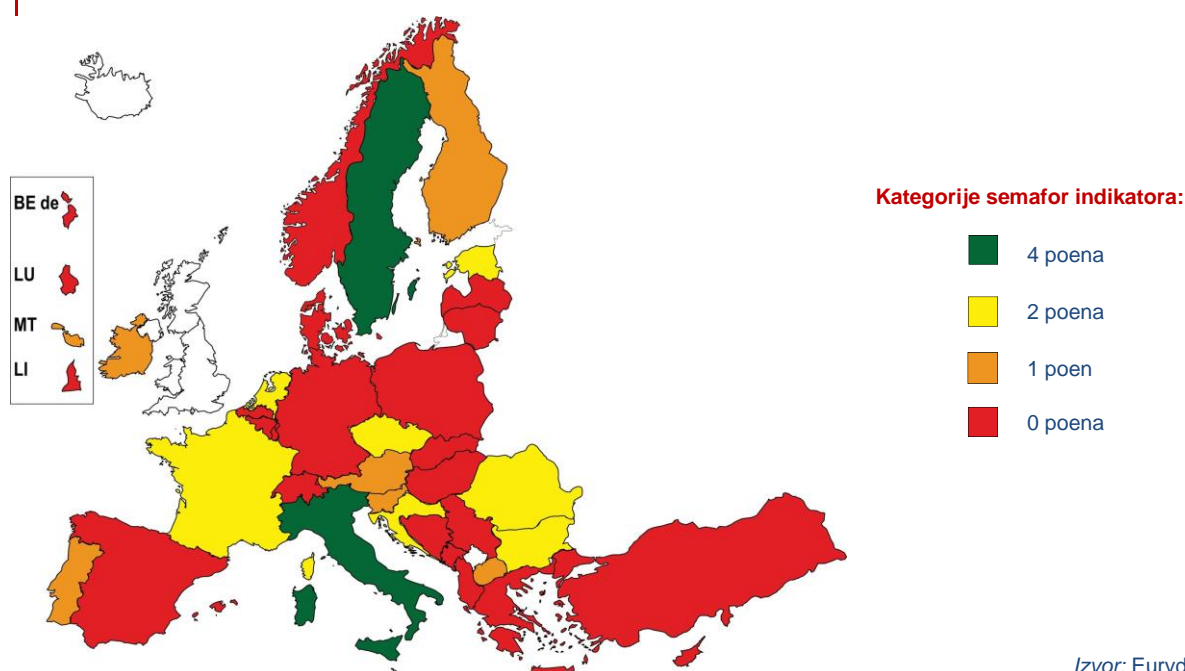
Semafor indikator 9: Podrška javne vlasti visokoškolskim institucijama za angažovanje zajednice

Kombinovani semafor indikator je predložen na osnovu elemenata sa dvije mape u ovom odeljku. Sastoji se od tri kriterijuma i to:

1. Finansijska podrška javnih vlasti aktivnostima angažovanja zajednice usredsređenim na pravičnost i inkluzivnost.
2. Ostala podrška javnih vlasti aktivnostima angažovanja zajednice fokusiranim na pravičnost i inkluzivnost.
3. Eksterne agencije za obezbjeđenje kvaliteta obavezne da procijene aktivnosti angažovanja zajednice.

Tamo gdje su uspostavljena tri elementa, zemlja je prikazana tamno zelenom bojom i ima četiri poena. U ovom slučaju postoji jedan poen po elementu, plus bonus poen za uspostavljanje sva tri elementa jer se ne koristi svijetlo zelena kategorija. Tamo gdje postoje dva elementa, zemlja je prikazana žutom bojom i dobija dva poena, jedan element je prikazan narandžastom i daje jedan poen, a zemlje koje nemaju nijedan element prikazane su crvenom bojom i ne osvajaju nijedan poen.

Slika 9.3: Semafor indikator 9: Podrška javne vlasti visokoškolskim institucijama za angažovanju zajednice, 2020/2021

Izvor: Eurydice.

Ovaj semafor indikator pokazuje da postoji značajan napredak koji treba postići. Dvadeset dva obrazovna sistema su u crvenoj kategoriji, bez podrške i pažnje posvećene ulozi visokoškolskih institucija u zajednici. Na suprotnom kraju spektra, samo dvije zemlje – Italija i Švedska – su u tamnozelenoj kategoriji, pri čemu javni organi pružaju finansijsku i drugu podršku, a spoljne agencije za obezbjeđenje kvaliteta moraju da obrate pažnju na ovaj posao u svojim procedurama evaluacije. Sedam zemalja je prikazano žutom bojom pri čemu su ispunjena dva kriterijuma, dok još sedam ispunjava jedan kriterijum i prikazano je narandžastom bojom.

Sve u svemu, ovo daje ocjenu 27 od mogućih 152. Ovo je stoga pokazatelj koji ostavlja veliki prostor za napredak.

PRINCIP I SMJERNICE 10: POLITIČKI DIJALOG

Princip:

Javne vlasti treba da se uključe u politički dijalog sa visokoškolskim institucijama i drugim relevantnim zainteresovanim stranama o tome kako se gore navedeni principi i smjernice mogu prevesti i primijeniti kako na nacionalnom sistemu tako i na institucionalnom nivou.

Smjernice:

Takav politički dijalog treba da omogući razvijanje mjera politike koje odgovaraju svrsi, koje bi trebalo da poštuju institucionalnu autonomiju, da izbjegnu svako nepotrebno administrativno opterećenje i na taj način učini mogućim konkretan napredak ka raznolikosti, pravičnosti i inkluzivnosti u visokom obrazovanju.

U okviru gore navedenih principa i smjernica, međusobna podrška i razmjena dobrih praksi su ključni među zemljama EHEA kako bi se olakšao napredak ka inkluzivnosti sistema visokog obrazovanja.

10.1. Uvod

Princip i smjernice 10 | pravičnost

Ovaj princip i njegove smjernice se fokusiraju na primjenu skupa principa i smjernica u cjelini. Cilj mu je da osigura uspostavljanje dijaloga između javnih vlasti, visokoškolskih institucija i drugih relevantnih zainteresovanih strana kako bi se unaprijedila implementacija različitih P&G.

Metodološki izazovi

Ovaj princip i smjernice se mogu smatrati relativno jednostavnim. Glavni zadatak u ovoj fazi je da se utvrdi da li se vodi bilo kakav poseban politički dijalog o primjeni seta principa i smjernica. U budućim ažuriranjima indikatora u ovom izvještaju mogu se prikupiti detaljnije informacije o tematskim oblastima koje su u fokusu, kao i o rezultatima političkog dijaloga. Ovaj projekat je ograničio svoju pažnju na to da li se politički dijalog vodi ili ne.

10.2. Indikatori za Princip i smjernice 10

Ovo poglavlje predlaže indikator koji nudi odgovor na sljedeće pitanje:

Da li je uspostavljen dijalog na najvišem nivou o primjeni principa i smjernica od njihovog zvaničnog usvajanja u novembru 2020.? (Slika 10.1)

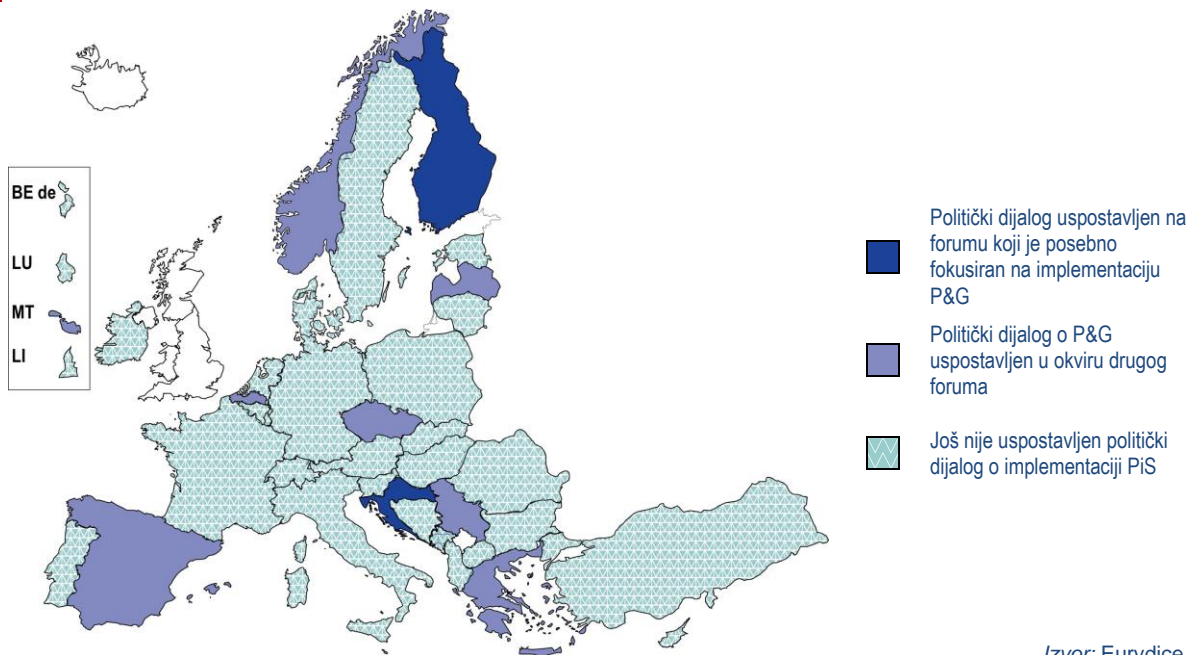
Indikator je prikazan u formatu semafora na slici 10.2

Politički dijalog o implementaciji principa i smjernica

Slika 10.1 pokazuje da li je politički dijalog uspostavljen. Kreće se između sistema visokog obrazovanja u kojima je uspostavljen poseban forum za dijalog kako bi se osiguralo da se principi i smjernice implementiraju, i onih u kojima je postojećem tijelu data odgovornost za implementaciju.

Slika 10.1: Politički dijalog o implementaciji principa i smjernica, 2020/2021

Hrvatska i Finska su jedine dvije zemlje koje su uspostavile poseban politički forum posvećen primjeni principa i smjernica. Još osam sistema izvještava o političkom dijalogu o primjeni PiS koji se odvija u okviru već uspostavljenog nacionalnog tijela ili foruma za politiku visokog obrazovanja. Za većinu (28) zemalja učesnica još uvijek nije uspostavljen politički dijalog o primjeni principa i smjernica.

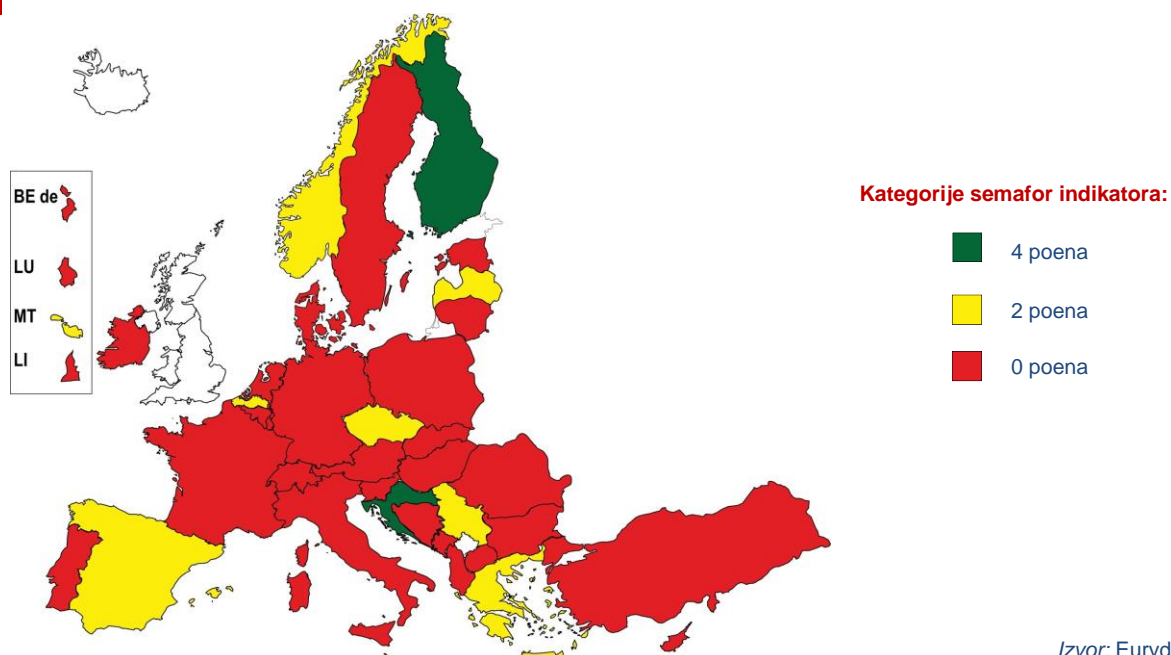
Semafor indikator 10: Politički dijalog

Slika 10.2 je semafor indikator zasnovan na elementima ilustrovanim u ovom odjeljku.

Tamo gdje je politički dijalog uspostavljen na forumu koji je posebno fokusiran na obezbjeđivanje primjene principa i smjernica, zemlja je prikazana tamno zelenom bojom i dobija četiri poena. Ako se politički dijalog o principima i smjernicama odvija u okviru drugog foruma koji ima druge svrhe, zemlja je označena žutom bojom sa dva poena. Razlog za ovu razliku je taj što se metod implementacije kojim se forumu koji ima druge zadatke daju ove nove dodatne odgovornosti smatra manje fokusiranim od implementacije putem namjenskog političkog foruma. Konačno, kada nije uspostavljen politički dijalog o primjeni principa i smjernica, zemlja je prikazana crvenom bojom sa 0 poena.

Za ovaj indikator ne postoje svijetlozelena i narandžasta kategorija. Da bi se održala uporediva ukupna slika napretka za deset semafor indikatora, kriterijumima koji su ispunjeni u ovom indikatoru dodijeljena su dva poena, a ne jedan.

Slika 10.2: Semafor indikator 10: Politički dijalog, 2020/2021

Ovaj semafor indikator pokazuje da je većina zemalja (28) koncentrisana u crvenoj kategoriji, gdje nijedan od kriterijuma nije ispunjen. Osam zemalja je u žutoj kategoriji gdje dobijaju dva poena kao rezultat izvještavanja o političkom dijalogu o primjeni principa i smjernica koji se odvija u okviru uspostavljenog foruma. Samo dvije zemlje, Hrvatska i Finska, ispunjavaju kriterijume za tamnozelenu kategoriju.

Kada se prevede u poene, rezultat je 24 od maksimalnih 152, što odražava realnost da je nekoliko zemalja preduzelo potrebne korake za praćenje od usvajanja principa i smjernica u novembru 2020.

ZAKLJUČCI

Izveštaj *Prema pravičnosti i inkluzivnosti u visokom obrazovanju u Evropi* imao je za cilj da razvije indikatore za procjenu stanja političke posvećenosti pravičnosti i inkluzivnosti u visokom obrazovanju u evropskim sistemima. Odabrana metoda je bila da se analizira trenutni nivo usklađenosti evropskih sistema visokog obrazovanja sa principima i smjernicama oko kojih su se složile sve zemlje EHEA kao plan da se unaprijedi posvećenost poboljšanju socijalne dimenzije.

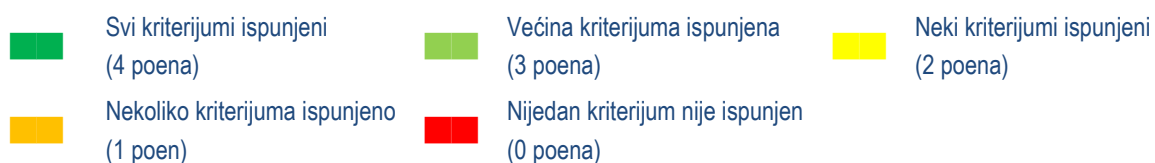
Deset principa oko kojih su se dogovorili ministri u EHEA predlažu mjere koje treba preduzeti kako bi se poboljšala socijalna dimenzija u visokom obrazovanju i na taj način ga učinila pravednijim. Principi su sljedeći:

1. Socijalna dimenzija treba da bude centralna u strategijama visokog obrazovanja na sistemskom i institucionalnom nivou, kao i na nivou EHEA i EU.
2. Pravni propisi ili politički dokumenti treba da dozvole i omoguće visokoškolskim ustanovama da razviju sopstvene strategije kako bi ispunile svoju javnu odgovornost u pogledu proširenja pristupa, učešća i završetka studija visokog obrazovanja.
3. Inkluzivnost cjelokupnog obrazovnog sistema treba da se poboljša razvojem koherentnih politika od obrazovanja u ranom detinjstvu, preko školovanja do visokog obrazovanja i tokom cjeloživotnog učenja.
4. Pouzdani podaci su neophodan preduslov za poboljšanje socijalne dimenzije visokog obrazovanja zasnovano na dokazima.
5. Javne vlasti treba da imaju politike koje omogućavaju visokoškolskim ustanovama da obezbijede djelotvorno savjetovanje i vođenje za potencijalne i upisane studente kako bi proširili njihov pristup, učešće i završetak studija visokog obrazovanja.
6. Javni organi treba da obezbijede dovoljno i održivo finansiranje i finansijsku autonomiju visokoškolskim ustanovama, omogućavajući im da izgrade adekvatne kapacitete za prihvatanje različitosti i doprinose pravičnosti i inkluzivnosti u visokom obrazovanju.
7. Javne vlasti treba da pomognu visokoškolskim ustanovama da ojačaju svoje kapacitete da odgovore na potrebe sve raznovrsnije studentske populacije i osoblja i da stvore okruženje za inkluzivno učenje i inkluzivne institucionalne kulture.
8. Programi međunarodne mobilnosti u visokom obrazovanju treba da budu strukturirani i implementirani na način koji neguje različitost, pravičnost i inkluzivnost i posebno treba da podstiču učešće studenata i osoblja iz ranjivih, ugroženih ili nedovoljno zastupljenih sredina.
9. Visokoškolske institucije treba da obezbijede da angažovanje zajednice u visokom obrazovanju promoviše različitost, pravičnost i inkluzivnost.
10. Javne vlasti treba da se uključe u politički dijalog sa institucijama visokog obrazovanja i drugim relevantnim akterima o tome kako se gore navedeni principi i smjernice mogu prevesti i primijeniti kako na nacionalnom sistemu tako i na institucionalnom nivou.

Da bi se vizuelno ilustrovao rezultat o praktičnoj primjeni smjernica u evropskim zemljama koje su učestvovalе u studiji, izvještaj je koristio niz kombinovanih semafora indikatora. Sljedeća slika daje procjenu socijalne dimenzije u visokom obrazovanju po zemljama zasnovanu na poenima na osnovu analize sprovedene u prethodnim poglavljima, objedinjujući tako sve rezultate 10 semafora indikatora o principima i smjernicama.

Slika 11.1: Rezultati 10 semafor indikatora o principima i smjernicama, 2020/2021

	P&G 1	P&G 2	P&G 3	P&G 4	P&G 5	P&G 6	P&G 7	P&G 8	P&G 9	P&G 10	Poeni po zemlji
Belgija (BE fr)	3	4	2	3	3	2	1	2	0	0	20
Belgija (BE nje)	0	0	1	1	0	1	2	1	0	0	6
Belgija (BE ni)	1	3	1	2	2	1	2	4	0	2	18
Bugarska	2	0	1	1	1	2	1	1	2	0	11
Češka	4	0	2	4	3	2	2	2	2	2	23
Danska	0	2	2	4	2	3	0	3	0	0	16
Njemačka	1	3	1	3	1	3	1	1	0	0	14
Estonija	4	2	3	4	4	1	2	3	2	0	25
Irska	3	3	0	2	1	1	2	1	1	0	14
Grčka	3	0	0	1	3	2	2	2	0	2	15
Španija	4	4	4	2	3	2	3	2	0	2	25
Francuska	2	1	3	4	4	3	2	4	2	0	25
Hrvatska	3	0	0	3	0	3	2	1	2	4	18
Italija	3	4	3	2	3	3	4	2	4	0	28
Kipar	2	0	3	1	3	3	1	2	0	0	15
Letonija	1	1	0	1	1	1	0	1	0	2	8
Litvanija	4	3	1	3	3	1	1	1	0	0	17
Luksemburg	0	1	2	2	2	3	0	1	0	0	11
Mađarska	3	2	1	4	1	2	0	1	0	0	14
Malta	3	3	4	3	2	3	2	1	1	2	25
Nizozemska	2	0	2	4	1	2	1	4	2	0	18
Austrija	3	1	2	3	3	3	1	4	1	0	21
Poljska	4	3	1	4	3	2	2	1	0	0	20
Portugal	4	3	2	2	2	3	0	2	1	0	19
Rumunija	3	1	3	4	3	3	3	2	2	0	24
Slovenija	3	3	1	3	1	2	3	3	1	0	20
Slovačka	1	0	1	2	1	1	1	2	0	0	9
Finska	4	4	2	3	2	3	1	3	1	4	27
Švedska	4	3	2	4	3	2	2	1	4	0	25
Albanija	1	0	1	3	2	0	0	0	0	0	7
Bosna i Hercegovina	0	1	1	0	0	1	0	0	0	0	3
Švajcarska	3	1	3	4	3	0	3	2	0	0	19
Liechtenstein	1	2	0	0	1	1	0	1	0	0	6
Crna Gora	0	1	1	1	0	1	1	0	0	0	5
Sjeverna Makedonija	3	0	1	3	2	2	0	1	1	0	13
Norveška	3	3	3	2	2	3	3	3	0	2	24
Srbija	4	0	1	2	1	2	0	0	0	2	12
Turska	3	3	1	3	3	0	0	2	0	0	15
Poena po P&Gs	91	65	62	97	76	73	51	68	27	24	635

Obrazovni sistem dobija 4 poena i svrstava se u tamnozelenu kategoriju ako sadrži sve elemente koji se uzimaju u obzir u smjernicama. Ako zemlja ispuni jedan kriterijum manje, dobija 3 poena i prikazuje se u svijetlo zelenoj kategoriji. Žuta je ekvivalentna 2 poena, narandžasta 1 poenu, i na kraju, kada

sistem visokog obrazovanja nema nijedan od potrebnih elemenata, spada u crvenu kategoriju koja je ekvivalentna 0 poena. Ova dodjela poena i boja bila je moguća zahvaljujući indikatorima dizajniranim za svaku smjernicu. Rezultati su zasnovani na odgovorima nacionalnih jedinica na upitnik koji je predložen za potrebe izvještaja, te su stoga zasnovani na zvaničnoj, administrativnoj dokumentaciji.

Slika 11.1 pokazuje da je ukupan broj poena koji trenutno ostvaruju zemlje obuhvaćene ovim izvještajem 635. Da su svi obrazovni sistemi bili u tamnozelenoj kategoriji, ukupan broj bi bio 1 520 (38 obrazovnih sistema × 40 poena), tako da trenutni rezultat pokazuje da su evropski sistemi implementirali skoro 42% politika potrebnih za ispunjavanje obaveza. To znači da u Evropi ima još mnogo toga da se unaprijedi u rješavanju socijalne dimenzije u visokom obrazovanju.

Zemlje koje su dobile najbolji rezultat, kao što je prikazano u gornjoj tabeli, su Italija sa 28 poena i Finska sa 27 poena. Slijede Estonija, Španija, Francuska, Malta i Švedska, sve sa 25, te Rumunija i Norveška sa 24 poena. Ovo sugeriše da su to zemlje koje trenutno imaju najrazvijenije politike socijalne dimenzije u visokom obrazovanju, prema informacijama koje su date za ovaj projekat.

Slika 11.1 takođe pokazuje koje oblasti politike zahtijevaju najveći napredak i koje se mogu dalje razvijati sa relativno napredne početne tačke. Semafor indikator koji je postigao najveći rezultat je onaj iz Principa i smjernica br. 4 (*Podaci*) sa 97 poena i Principa i smjernica br. 1 (*Strategije visokog obrazovanja sa socijalnom dimenzijom*) sa 91 poenom. Oblasti politike koje su dobile najmanje pažnje, sudeći po trenutnom stanju, su Princip i smjernice br. 9 (*Angažovanje zajednice*) i br. 10 (*Politički dijalog*), koji su dobili 27 odnosno 24 poena.

REFERENCE

Allen, A., and Goddard, R., 2017. *Education and Philosophy*. London, Sage.

Atkinson, A., 2015. *Inequality*. Cambridge, Harvard University Press.

Barone, C., 2019. Towards an education-based meritocracy? *ISA ESymposium for Sociology*, 9(1), pp. 1-8.

Barone, C., Fougère, D. and van Zanten, A. 2019. Inequality in education. *G7 Magazine: Global Briefing Report*, <https://digital.thecatcompanyinc.com/g7magazine/france-2019/#inequalityeducation> [Accessed 29 November 2021].

DZHW (German Centre for Higher Education Research and Science Studies) ed., 2021. *Social and Economic Conditions of Student Life in Europe. EUROSTUDENT VII 2018-2021* [online] available at: https://www.eurostudent.eu/download_files/documents/EUROSTUDENT_VII_Synopsis_of_Indicators.pdf [Accessed 13 January 2022].

Doolan K., Barada, V., Burić, I., Krolo, K., Tonković, Z., Scukanec Schmidt, N., Napier R. and Darmanin, M. 2021. *Student life during the COVID-19 pandemic lockdown: Europe-wide insights*, Brussels, European Students' Union.

Douglass Horsford, S., Scott, J. T. and Anderson, G. L. 2019. *The Politics of Education Policy in an Era of Inequality*. New York, Routledge.

European Commission/EACEA/Eurydice, 2012. *The European Higher Education Area in 2012: Bologna Process Implementation Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union

European Commission/EACEA/Eurydice, 2015. *The European Higher Education Area in 2015: Bologna Process Implementation Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union

European Commission/EACEA/Eurydice, 2018. *The European Higher Education Area in 2018: Bologna Process Implementation Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union

European Commission/EACEA/Eurydice, 2020a. *The European Higher Education Area in 2020: Bologna Process Implementation Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union

European Commission/EACEA/Eurydice, 2020b. *Equity in School Education in Europe*. Luxembourg, Publications Office of the European Union.

Herbaut, E., and Geven, K. M. 2019. What works to reduce inequalities in higher education? A systematic review of the (quasi-)experimental literature on outreach and financial aid, *Policy Research Working Paper* No. 8802. Washington, DC: World Bank.

Laval, C. and Vergne, F. 2021. *Éducation Démocratique*. Paris, Editions La Découverte.

Low, R. 2005. Schooling as an impediment to social mobility in nineteenth and twentieth century Britain. In: McCulloch, G., ed. *The Routledge Falmer Reader in History of Education*. Abingdon, Routledge, pp. 151-159.

Merry, M. S. 2020. *Educational Justice*. Cham, Palgrave Macmillan.

Moriña, A. 2017. Inclusive education in higher education: challenges and opportunities. *European Journal of Special Needs Education* 32(1), pp. 3-17.

McNally, S. 2020. Gender differences in tertiary education: what explains STEM participation?, *EENEE Analytical Report for the European Commission*, No. 41.

OECD, 2021. *Education at a Glance 2021: OECD Indicators*. OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/b35a14e5-en>.

Piketty, T. 2021. *Une Brève Histoire de l'Égalité*. Paris, Éditions du Seuil.

Piketty, T. 2014. *Capital in the Twenty-First Century*. Cambridge, Harvard University Press.

Savage, M. 2021. *The Return of Inequality*. Cambridge, Harvard University Press.

Shaw, A. 2021. Inclusion of disabled Higher Education students: why are we not there yet?, *International Journal of Inclusive Education*, <https://doi.org/10.1080/13603116.2021.1968514>.

Simon, B. 2005. Can education change society? In: McCulloch, G. ed. *The Routledge Falmer Reader in History of Education*, Abingdon, Routledge, pp. 139-150.

Sneyers, E. and De Witte, K. 2016. The interaction between dropout, graduation rates and quality ratings in universities, *Journal of the Operational Research Society* 68(4), pp. 1-15.

Statistics Sweden, 2019: The road to study abroad. [online] available at: <https://www.csn.se/download/18.52342fb716b4ff957b23149/1575641964707/uhr-vagen-till-utlandsstudier.pdf> [Accessed 21 March 2022].

RJEČNIK TERMINA

Akademsko vođenje: informacione usluge, posebne sesije ili kursevi dizajnirani da podrže individualni akademski put učenika.

Pristup (visokom obrazovanju): pravo kvalifikovanih kandidata da se prijave i da budu razmatrani za prijem u visoko obrazovanje.

[\(pogledati Lisabonsku konvenciju o priznavanju\)](#)

Pristupne putanje visokom obrazovanju: putanje do visokog obrazovanja su različiti formalni zahtjevi za pristup koji su definisani kao neophodni uslovi pristupa visokom obrazovanju. Pitanja selekcije ili prihvatanja u program nijesu dio definicije.

Standardna putanja: upis u visoko obrazovanje sa standardnom ulaznom kvalifikacijom. Standardna ulazna kvalifikacija koja je najčešće korišćena je diploma ili sertifikat koji izdaje nadležni organ koji potvrđuje uspješan završetak obrazovnog programa i daje nosiocu kvalifikacije pravo da bude razmatran za prijem u visoko obrazovanje (uobičajeno svjedočanstvo o završenoj srednjoj školi).

Alternativna putanja pristupa: pristup visokom obrazovanju bez standardne ulazne kvalifikacije, na osnovu zahtjeva koji nijesu standardni zahtjevi za upis (npr. na osnovu kvalifikacija koje nijesu standardne ulazne kvalifikacije ili na osnovu priznavanja prethodno stečenog neformalnog i informalnog učenja).

Prijem (u visokoškolske ustanove i programe): akt o, ili sistem omogućavanja kvalifikovanim kandidatima da nastave studije u visokom obrazovanju na datoj instituciji i/ili datom programu.

[\(pogledati Lisabonsku konvenciju o priznavanju\)](#)

Kombinovano učenje: način učenja koji kombinuje onlajn nastavu sa učenjem u učionici.

Programi za premošćavanje: programi višeg srednjeg obrazovanja (npr. večernji časovi, dodatne prateće godine, itd.) koji su posebno usmjereni na učenike koji su pratili stručno obrazovanje ili obuku, koji ne daju pristup visokom obrazovanju; i/ili učenici koji su napustili školu bez sticanja svjedočanstva o završenoj srednjoj školi kako bi ih se podržalo u sticanju svjedočanstva o završenoj srednjoj školi, što im omogućava pristup visokom obrazovanju. Ovi programi se ponekad nazivaju i programi druge promjene.

Karijerno vođenje: informacionih usluga, specijalnih kurseva i/ili kontakata sa potencijalnim poslodavcima namenjenih (visokoškolskim) studentima.

Sertifikovanje/priznavanje: proces ili čin priznavanja obrazovnog ishoda koji je rezultat perioda obuke (ili obrazovanja). Takvo priznavanje može biti u obliku davanja sertifikata i/ili dodejle određenog broja kredita za pohađanu obuku (ili obrazovanje). U specifičnom kontekstu pitanja 7.3, sertifikacija/priznavanje se odnosi na sertifikat o obuci koji daju ili priznaju najviši organi vlasti.

Mentorstvo: razvojni pristup orijentisan na zadatke zasnovan na korišćenju interakcije jedan-na-jedan za poboljšanje vještina, znanja i kompetencija pojedinca.

Angažovanje zajednice (ustanova visokog obrazovanja): uključivanje i učešće u akciji za dobrobit lokalne ili regionalne zajednice. Uključuje volonterske akcije, humanitarne aktivnosti i generalno je motivisano vrijednostima i idealima socijalne pravde.

Završetak: uspješan završetak studijskog programa (diplomiranje).

Kredit (ECTS): ECTS krediti izražavaju obim učenja na osnovu definisanih ishoda učenja i njihovog povezanog radnog opterećenja. 60 ECTS bodova se dodjeljuje ishodima učenja i povezanom radnom opterećenju jedne akademske godine sa punim radnim vremenom ili njegovog ekvivalenta, koji obično obuhvata niz obrazovnih komponenti kojima se dodjeljuju krediti (na osnovu ishoda učenja i opterećenja). ECTS bodovi se uglavnom izražavaju u cjelini.

Kreditna mobilnost: credit mobility is a short-term form of mobility – usually a maximum of one year – aiming at the acquisition of credits in a foreign institution in the framework of on-going studies at the home institution.

Ciklus: jedan od ciljeva u Bolonjskoj deklaraciji iz 1999. godine bio je „usvajanje sistema zasnovanog na dva glavna ciklusa, dodiplomskom i postdiplomskom”. Godine 2003. doktorske studije su uključene u strukturu Bolonje i nazvane treći ciklus. EHEA je tako definisao hijerarhiju od tri ciklusa visokog obrazovanja (prvi ciklus, drugi ciklus i treći ciklus). Visoko obrazovanje sa kratkim ciklusom – odnosno ISCED 5 programi do 180 ECTS sa ishodima učenja ispod nivoa prvog ciklusa – dodato je 2018. godine.

Mobilnost diploma: mobilnost diploma je dugoročni oblik mobilnosti koji ima za cilj sticanje čitave diplome ili sertifikata u zemlji odredišta.

Invaliditet: svako dugotrajno fizičko, mentalno, intelektualno ili senzorno oštećenje koje, u interakciji sa različitim preprekama, može ometati puno ili efektivno učešće osobe u društvu na ravnopravnoj osnovi sa drugima.

Studenti u nepovoljnom položaju: studenti koji se suočavaju sa specifičnim izazovima takve prirode da su u poređenju sa svojim vršnjacima u visokom obrazovanju u nepovoljnijem položaju. Izazov može imati različite oblike (npr. invaliditet, nizak prihod porodice, mala ili nikakva podrška porodice, siročće, mnogo selidbi tokom školovanja, problemi sa mentalnim zdravljem, trudnoća, obaveze njege). Nedostatak može biti trajni, privremeni ili povremeni. Učenici u nepovoljnom položaju mogu biti dio nedovoljno zastupljene grupe, ali ne nužno. Dakle, pojmovi studenti u nepovoljnom položaju i nedovoljno zastupljeni student nijesu sinonimi.

Učenje na daljinu: obrazovanje studenata koji nijesu prisutni u instituciji. Ovo može biti putem onlajn obrazovanja ili dopisnih kurseva.

Odustajanje od studija: fenomen da studenti započnu, ali ne nastavljaju ili završavaju studijski program.

Pravičnost (u visokom obrazovanju): princip socijalne pravde koji odražava pojam pravičnosti. U kontekstu ovog izvještaja, pravičnost se odnosi na jednake mogućnosti za sve u smislu pristupa visokom obrazovanju i napredovanja ka završetku studija. Široka definicija pravičnosti odnosi se ne samo na nominalno jednak pristup i pravo napredovanja (tj. ista prava za sve), već i na ciljane mjere i prava koja poboljšavaju pristup i napredovanje pojedinaca koji imaju tendenciju da budu nedovoljno zastupljeni u visokoškolskim ustanovama (HEI) , čak i ako se čini da su u suprotnosti sa principom nominalne jednakosti (tj. dozvoljavajući posebna prava rezervisana samo za određene kategorije ljudi).

Evropski sistem prenosa i akumulacije kredita (ECTS): ECTS je sistem za prikupljanje i prenos kredita usredsređen na studenta, zasnovan na principu transparentnosti procesa učenja, nastave i ocjenjivanja. Njegov cilj je da olakša planiranje, izvođenje i evaluaciju studijskih programa i mobilnost studenata priznavanjem postignuća u učenju i kvalifikacija i perioda učenja.

Eksterno obezbjeđenje kvaliteta: eksterno obezbjeđenje kvaliteta se odnosi na proces evaluacije ili revizije programa visokog obrazovanja i/ili institucije koje preuzima specijalizovano tijelo van institucije. Tipično, tijelo može biti agencija za obezbjeđenje kvaliteta ili akreditaciju. Evaluacija će uključivati prikupljanje podataka, informacija i dokaza za procjenu ili u odnosu na dogovorene standarde ili prema definisanim ciljevima.

Naknada: bilo koja suma novca koju plaćaju studenti kojom oni formalno i obavezno doprinose troškovima svog visokog obrazovanja. Ovo može uključivati, ali nije ograničeno na npr. kotizaciju, školarinu, naknadu za diplomiranje, administrativne takse, itd. Uplate studentskim sindikatima se ne uzimaju u obzir.

Prva generacija (student): student čiji roditelji i babe i dedovi nijesu završili tercijarno obrazovanje (ISCED 5-8).

Student prvi put: student koji pohađa visoko obrazovanje (kratki, prvi, drugi ili treći ciklus) a još nije stekao visokoškolsku kvalifikaciju na nivou na kojem je upisan.

Formalno učenje: učenje koje se odvija u organizovanom i strukturiranom okruženju, posebno posvećenom učenju, i vodi do dodjele kvalifikacije, obično u obliku sertifikata ili diplome. Uključuje sisteme opšteg obrazovanja, početne stručne obuke i visoko obrazovanje.

[pogledajte: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32012H1222%2801%29](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32012H1222%2801%29)

Grant: javna finansijska podrška koja se pruža direktno studentima, koja ne mora biti vraćena.

Grant zasnovan na potrebama se dodjeljuje na osnovu finansijskih poteškoća/socijalno-ekonomskog porijekla studenta, koji se obično procjenjuje na osnovu prihoda roditelja i/ili prihoda učenika.

Univerzalna bespovratna pomoć ne cilja nijednu određenu kategoriju(e) studenata, i u principu je otvorena za sve studente, odnosno „univerzalno dostupna“. Ova pomoć se ili obezbjeđuje kao paušalni doprinos (svi studenti dobijaju isti iznos), ili iznos uzima u obzir materijalno stanje studenata, tj. ne dodeljuje se ili se umanjuje ako student ima drugi izvor ličnog prihoda iznad određenog iznosa koji se dodeljuje (skoro) svim studentima.

Visokoškolska ustanova (HEI): institucija koja pruža usluge u oblasti visokog i/ili tercijarnog obrazovanja, kako je definisano nacionalnim zakonom. Razlikuju se tri tipa visokoškolskih ustanova (prve dvije su obuhvaćene ovim izvještajem): javne visokoškolske ustanove, privatne visokoškolske ustanove zavisne od vlade i privatne visokoškolske ustanove.

Javna visokoškolska ustanova je ustanova kojom neposredno upravlja vladina agencija/organ ili organ upravljanja, čiju većinu članova ili imenuje javni organ ili se biraju javno.

Privatna visokoškolska ustanova zavisna od vlade je institucija koju kontroliše/upravlja nevladina organizacija ili u kojoj se upravni odbor sastoji od članova koje nije izabrala javna agencija, ali koji primaju 50 ili više procenata svog osnovnog finansiranja od vladinih agencija, ili čije nastavno osoblje plaća vladina agencija – bilo direktno ili preko vlade.

Pripremni program za visoko obrazovanje: program koji obezbjeđuje alternativnu kvalifikaciju za svjedočanstvo o završenoj srednjoj školi. Zajedničko za ove programe je da se nude učenicima koji nemaju standardno svjedočanstvo o završenoj srednjoj školi i da na kraju programa učenici dobijaju kvalifikaciju koja je ekvivalentna standardnom svjedočanstvu o završenoj srednjoj školi, ali nije ista. Studenti koji uspješno završe takve programe mogu dobiti pristup visokoškolskim ustanovama bez standardnog sertifikata o završetku srednje škole.

Visokoškolska kvalifikacija: svaka diploma ili drugi sertifikat izdat od strane nadležnog organa koji potvrđuje uspješan završetak programa visokog obrazovanja.

(pogledajte the Lisbon Recognition Convention)

Domaći studenti: studenti koji su državljani ili stanovnici zemlje studiranja, kao i oni studenti koji imaju ista prava kao ovi građani ili stanovnici. Na primjer, u okviru Evropske unije studenti koji su državljani država članica EU imaju status domaćih studenata.

Podsticaji: osim propisa, obrazovne vlasti takođe mogu podsticati visokoškolske ustanove da slijede određene linije politike (npr. podrška nedovoljno zastupljenim grupama, poboljšanje završetka, uključivanje radnih mjesta ili prozora za mobilnost u studijske programe, itd.) putem podsticaja. Podsticaji mogu biti finansijski, zasnovani na formulama za finansiranje ili finansiranje zasnovanom na učinku, ili mogu uključivati organizacionu ili upravljačku podršku.

Inkluzija/socijalna inkluzija: proces unapređenja sposobnosti, mogućnosti i dostojnosti ljudi koji su u nepovoljnom položaju na osnovu svog identiteta, da učestvuju u društvu. (Izvor: Svjetska banka 2013: Inkluzija je važna: osnova za zajednički prosperitet.)

Dolazna mobilnost: dolazna mobilnost se odnosi na studente koji su se preselili (tj. prešli državnu granicu) u određenu zemlju radi studiranja.

Indirektni troškovi učešća u visokom obrazovanju: svi troškovi koji se odnose na smještaj, prevoz, ishranu koje studenti treba da pokriju dok pohađaju visoko obrazovanje. Oni se često pominju pored direktnih troškova učešća u visokom obrazovanju, a to su obično školarine koje studenti moraju da plate, troškovi za udžbenike itd.

Informalno učenje: učenje koje je rezultat svakodnevnih aktivnosti vezanih za posao, porodicu ili slobodno vrijeme i nije organizovano ili strukturirano u smislu ciljeva, vremena ili podrške učenju; može biti nenamjerno iz perspektive učenika; primjeri ishoda učenja stečenih kroz neformalno učenje su vještine stečene životnim i radnim iskustvom, vještine upravljanja projektima ili ICT vještine stečene na poslu, naučeni jezici i interkulturalne vještine stečene tokom boravka u drugoj zemlji, ICT veštine stečene van posla, vještine stečene volontiranjem, kroz kulturne aktivnosti, sport, omladinski rad i niz aktivnosti kod kuće (npr. briga o djetetu).

Pogledati: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32012H1222%2801%29>.

Institucionalna misija: zvanična ili opšta misija visokoškolske institucije(HEI). Institucionalna misija može izložiti principe koji prožimaju osnovu ili funkciju HEI i/ili opšte ciljeve koje nastoji da ispuni kroz svoju funkciju.

Međunarodna standardna klasifikacija obrazovanja (ISCED): razvijena je da olakša poređenja obrazovne statistike i indikatora među zemljama na osnovu jedinstvenih i međunarodno dogovorenih definicija. Pokrivenost ISCED-a obuhvata sve organizovane i održive mogućnosti učenja za djecu, mlade i odrasle, uključujući i one sa posebnim obrazovnim potrebama, bez obzira na institucije ili organizacije koje ih pružaju ili oblik u kojem se pružaju.

Lokalni/regionalni socio-ekonomski kontekst (visokoškolskih institucija): odnosi se na socio-ekonomske faktore na lokalnom ili regionalnom nivou koji mogu uticati na životne šanse pojedinca, uključujući pristup obrazovanju. Ovi socio-ekonomski faktori obično uključuju ukupan nivo obrazovanja stanovništva, stambenu situaciju, aktivnost na tržištu rada, bogatstvo, ali i kulturnu i vjersku diskriminaciju, gustinu naseljenosti, nivoe korupcije i kriminala, itd.

Mejnstrim (političke mjere): mjere koje su usmjerene na sve ili na ogromnu većinu studenata bez posebnog ciljanja onih sa određenim karakteristikama. Na primjer. usluge akademskog vođenja koje su otvorene za sve i svakog studenta.

Mentorstvo: razvojni pristup orijentisan na odnose zasnovan na korišćenju interakcije jedan-na-jedan za poboljšanje performansi i blagostanja pojedinca.

Migranti ili migrantskog porijekla: ljudi koji se sele iz jedne zemlje u drugu, ili čiji su se roditelji ili babe i dedovi preselili iz jedne zemlje u drugu. U Evropskoj uniji građani koji se presele u drugu državu članicu ne smatraju se migrantima, već mobilnim kroz EU. Shodno tome, samo ljudi rođeni u zemlji koja nije članica EU smatraju se migrantima u EU.

Monitoring: proces sistematskog prikupljanja podataka, analize i upotrebe informacija od strane najviših organa vlasti za kreiranje politike. Sistematsko praćenje mora uključiti mehanizme međuinstitucionalnog prikupljanja podataka i omogućiti međuinstitucionalnu uporedivost podataka.

Nacionalni okviri kvalifikacija za visoko obrazovanje: nacionalni okviri kvalifikacija opisuju kvalifikacije u smislu nivoa, opterećenja, ishoda učenja i profila. Oni povezuju kvalifikacije i druga postignuća u učenju u visokom obrazovanju koherentno i međunarodno su shvaćeni.

Neformalno učenje: učenje koje se odvija kroz planirane aktivnosti (u smislu ciljeva učenja, vremena učenja) gdje je prisutan neki oblik podrške učenju (npr. odnosi učenik-nastavnik); može obuhvatiti programe za prenošenje radnih vještina, pismenosti odraslih i osnovnog obrazovanja za one koji rano napuštaju školu; veoma česti slučajevi neformalnog učenja uključuju obuku u kompaniji, kroz koju kompanije ažuriraju i unapređuju vještine svojih radnika, kao što su ICT vještine, strukturirano onlajn učenje (npr. korišćenjem otvorenih obrazovnih resursa) i kursevi koje organizuju organizacije civilnog društva za svoje članove, njihovu ciljnu grupu ili širu javnost.

see: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32012H1222%2801%29>

Online program: program visokog obrazovanja koji se pruža prvenstveno ili u potpunosti korišćenjem računara povezanog na Internet, umjesto pohađanja programa u tradicionalnoj visokoškolskoj ustanovi/u kampusu.

Spoljna mobilnost: spoljna mobilnost se odnosi na studente koji su napustili svoju zemlju prebivališta (tj. prešli nacionalnu granicu) da bi studirali na drugom mestu (u kojem se računaju kao studenti koji su interno mobilni).

Vanredni studij: za razliku od redovnog studija, vanredni studij se zasniva na uzimanju manjeg broja kredita za kurs, na primjer manje od 60 ECTS godišnje.

Status vanrednog studenta: razlika između različitih studentskih statusa se često zasniva na opterećenju studenata, mjereno ili u ECTS kreditima ili satima/nedjeljama. U nekim zemljama, međutim, definicija se ne odnosi na opterećenje, već na ograničeno učešće u studijskim sesijama. To znači da vanredni studenti u principu treba da ostvare isti broj kredita kao i redovni studenti, ali se od njih očekuje da pohađaju manje sesija učenja zasnovanih na nastavi i da posvete više vremena aktivnostima samostalnog učenja.

Prenosivost: mogućnost korišćenja podrške koja je dostupna studentima u njihovoj matičnoj zemlji u inostranstvu (u okviru EHEA) za kreditnu mobilnost (prenosivost kredita) ili mobilnost diploma (prenosivost diploma).

Usluge psihološkog savjetovanja: psihološke strukture podrške koje imaju za cilj unapređenje međuljudskih odnosa, a samim tim i akademskog uspjeha studenata. Ovo može uključivati različite profesionalne usluge koje imaju za cilj da povećaju sposobnost studenata da prevaziđu lične i društvene probleme koji ometaju njihovo postizanje akademskog uspjeha.

Javna bezgotovinska podrška: mjere javne podrške studentima u vidu dobara ili usluga, kao što su, na primjer, subvencionisani smještaj, subvencionisani prevoz, subvencionisani obroci, itd. Ovo obično uključuje isplatu javnih sredstava trećoj strani, koja je odgovorna za pružanje određene robe ili usluge. Nasuprot tome, javna novčana podrška studentima i njihovim porodicama uključuje javnu bespovratnu pomoć, javno subvencionisane kredite, poreske olakšice i porodične dodatke.

Agencija za obezbjeđenje kvaliteta: tijelo koje su osnovale javne vlasti sa odgovornošću za eksterno obezbjeđenje kvaliteta. Agencije imaju za cilj da igraju snažnu ulogu u obezbjeđivanju odgovornosti visokoškolskih institucija i mogu imati specifične ciljeve i razvojne uloge u pogledu unapređenja kvaliteta.

Kvantitativni ciljevi: mjerljivi ciljevi koji definišu cilj koji treba postići do određenog vremena u smislu konkretnog procenta ili broja.

Prepoznavanje neformalnog i informalnog učenja: validacija i formalno prepoznavanje iskustva neformalnog i informalnog učenja učenika kako bi se:

- obezbijedio pristup visokom obrazovanju kandidatima bez svjedočanstva o završenoj srednjoj školi; ili
- u okviru programa visokog obrazovanja, dodijeliti krediti za kvalifikaciju i/ili obezbijedilo izuzeće od nekih uslova programa.

Zadržavanje: uspješan nastavak studijskog programa.

Kratki ciklus: programi sa manje od 180 ECTS (ili koji traju manje od 3 godine), koji vode do kvalifikacije koja se priznaje na nižem nivou od kvalifikacije na kraju prvog ciklusa. Kvalifikacije kratkog ciklusa su priznate kao nivo 5 u opštem okviru kvalifikacija za Evropski prostor visokog obrazovanja (KF-EHEA), na nivou 5 u Evropskom okviru kvalifikacija (EKF) i takođe na nivou 5 u ISCED klasifikaciji.

Socijalni dijalog: organizovan proces međusobne razmjene i komunikacije između kreatora politike i definisanih zainteresovanih strana o pitanjima od zajedničkog interesa u vezi sa javnom politikom. Često socijalni dijalog ima za cilj da pomogne kreatorima politike da konsultuju zainteresovane strane, ali za razliku od tipičnih procesa konsultacija, učesnici socijalnog dijaloga su unaprijed specificirani i od njih se očekuje da doprinesu svojim uvidima u dinamičnom procesu razmjene mišljenja. U nekim slučajevima, socijalni dijalog je oblik pregovora. Obično socijalni dijalog uključuje stvarne sastanke između učesnika, iako ovi sastanci mogu biti i virtualni ili nepovezani (tj. postoji tok razmjene između učesnika u različitim trenucima). Često je znak uspjeha procesa socijalnog dijaloga to što su sve odluke ili zaključci donijeti konsenzusom.

Socio-ekonomski status: kombinovana ekonomska i sociološka mjera ekonomskog i društvenog položaja pojedinca ili porodice u odnosu na druge, na osnovu prihoda, nivoa obrazovanja i zanimanja. Definicije socio-ekonomskog statusa mogu se razlikovati u zavisnosti od nacionalnog konteksta.

Posebne obrazovne potrebe: poteškoće u učenju ili smetnje u razvoju koje pojedincima otežavaju učenje više nego njihovim vršnjacima.

Upravljački dokumenti: zvanični dokumenti koji sadrže smjernice, obaveze i/ili preporuke za politiku visokog obrazovanja i/ili institucije.

Strategija (ili drugi glavni politički plan): zvanični politički dokument koji su razvile najviše vlasti u nastojanju da se postigne opšti cilj. Strategija može da sadrži viziju, identifikuje ciljeve (kvalitativne i kvantitativne), opisuje procese, organe i ljude koji su zaduženi, identifikuje izvore finansiranja, daje preporuke, itd. U zavisnosti od konkretnog obrazovnog sistema, strategija se može odnositi na određeni dokument koji nosi termin „strategija“, ali se može odnositi i na dokument (ili dokumente) koji opisuju glavni politički plan koji je ekvivalentan strategiji, ali ne nosi naziv „strategija“.

Najviši ili najviši nivo vlasti: najviši nivo vlasti sa odgovornošću za obrazovanje u datoj zemlji, obično lociran na nacionalnom (državnom) nivou. Međutim, za Belgiju, Nemačku i Španiju, *Communautés*, *Länder* and *Comunidades Autónomas* su ili u potpunosti odgovorni ili dijele odgovornosti sa državnim nivoom za sve ili većinu oblasti koje se odnose na obrazovanje. Stoga se ove uprave smatraju najvišim organima vlasti za oblasti u kojima imaju odgovornost, dok se za one oblasti za koje dijele odgovornost sa nacionalnim (državnim) nivoom, obje smatraju organima najvišeg nivoa.

Mehanizam koordinacije na najvišem nivou: radna grupa, tijelo ili institucija koja je uspostavljena ili ima poseban mandat za koordinaciju politika najvišeg nivoa u dobro definisanoj oblasti. Članovi obično predstavljaju različite organe najvišeg nivoa i zainteresovane strane koji su odgovorni za razvoj i sprovođenje politika najvišeg nivoa u određenoj oblasti.

Nedovoljno zastupljeni studenti: grupa studenata je nedovoljno zastupljena u odnosu na određene karakteristike (npr. pol, starost, nacionalnost, geografsko porijeklo, socio-ekonomsko porijeklo, etničke manjine) ako je njen udio među studentima manji od udjela uporedive grupe u ukupnom broju stanovnika. Ovo se može dokumentovati prilikom prijema, tokom studija ili prilikom diplomiranja. Pojedinci obično imaju nekoliko nedovoljno zastupljenih karakteristika, zbog čega uvijek treba uzeti u obzir kombinacije nedovoljno zastupljenih karakteristika („intersekcionalnost“). Štaviše, nedovoljna zastupljenost takođe može uticati na različite nivoe visokog obrazovanja – studijski program, fakultet ili odjeljenje, visokoškolsku instituciju, sistem visokog obrazovanja. Ova definicija je komplementarna Londonskom komuniqueu, „da bi studentska populacija koja ulazi, učestvuje i završava visoko obrazovanje na svim nivoima trebalo da odražava raznolikost naše populacije“, ali je ne pokriva u potpunosti.

Završetak višeg srednjeg nivoa (ISCED 3): prema klasifikaciji ISCED 2011, ovo uključuje obrazovne programe sa klasifikacionim kodovima: 343, 344, 353 i 354.

Ranjivi studenti: ranjivi studenti mogu biti u opasnosti od nepovoljnog položaja (vidi gore) i pored toga imaju posebne potrebe (za zaštitom). Na primjer, zato što boluju od bolesti (uključujući mentalnu bolest) ili imaju invaliditet, zato što su maloljetni, jer njihova boravišna dozvola zavisi od uspjeha studija (a samim tim i od odluka koje donose pojedini profesori), jer su u opasnosti da budu diskriminirani. Ovi studenti su ranjivi u smislu da možda nijesu u stanju da obezbijede svoje lično blagostanje, ili da možda nijesu u stanju da se zaštite od povrede ili eksploatacije i da im je potrebna dodatna podrška ili pažnja.

Evropska izvršna agencija za obrazovanje i kulturu (EACEA)

Jedinica A6 – Plateforme, studije i analize

Avenue du Bourget 1 (J-70 – Unit A6)

B-1049 Brussels

(<http://ec.europa.eu/eurydice>)

Autori

David Crosier (koordinacija) i Emmanuel Sigalas,

uz doprinos Anita Kremo, Susanna Zellini, Elena Fiore and Diana Antonello

Izgled i grafika

Patrice Brel

Korica

Vanessa Maira

Koordinator produkcije

Gisèle De Lel

Eurydice nacionalne jedinice

ALBANIJA

Eurydice Unit
European Integration and Projects Department
Ministry of Education and Sport
Rruga e Durrësit, Nr. 23
1001 Tiranë
Contribution of the Unit: Egest Gjokuta

AUSTRIJA

Eurydice-Informationsstelle
Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und
Forschung
Abt. Bildungsentwicklung und –monitoring
Minoritenplatz 5
1010 Wien
Contribution of the Unit: joint responsibility

BELGIJA

Unité Eurydice de la Communauté française
Ministère de la Fédération Wallonie-Bruxelles
Direction des relations internationales
Boulevard Léopold II, 44 – Bureau 6A/001
1080 Bruxelles
Contribution of the Unit: joint responsibility

Eurydice Vlaanderen
Departement Onderwijs en Vorming/
Afdeling Strategische Beleidsondersteuning
Hendrik Consciencegebouw 7C10
Koning Albert II-laan 15
1210 Brussel
Contribution of the Unit: joint responsibility

Eurydice-Informationsstelle der Deutschsprachigen
Gemeinschaft
Ministerium der Deutschsprachigen Gemeinschaft
Fachbereich Ausbildung und Unterrichtsorganisation
Gospertstraße 1
4700 Eupen
Contribution of the Unit: joint responsibility

BOSNA I HERCEGOVINA

Ministry of Civil Affairs
Education Sector
Trg BiH 3
71000 Sarajevo
Contribution of the Unit: joint responsibility

BUGARSKA

Eurydice Unit
Human Resource Development Centre
Education Research and Planning Unit
15, Graf Ignatiev Str.
1000 Sofia
Contribution of the Unit: Angel Valkov and Marchela
Mitova

HRVATSKA

Agency for Mobility and EU Programmes
Frankopanska 26
10000 Zagreb
Contribution of the Unit: joint responsibility

KIPAR

Eurydice Unit
Ministry of Education, Culture, Sport and Youth
Kimonos and Thoukydidou
1434 Nicosia
Contribution of the Unit: Christiana Haperi;
expert: Alexandra Petridou (Department of Higher
Education, Ministry of Education, Culture, Sports and
Youth)

ČEŠKA

Eurydice Unit
Czech National Agency for International Education and
Research
Dům zahraniční spolupráce
Na Poříčí 1035/4
110 00 Praha 1
Contribution of the Unit: Helena Pavlíková, Petra
Prchlíková, Radka Topinková, experts: Vladimír Roskovec,
Jiří Smrčka, Helena Šebková, Věra Šťastná, Jakub Tesaf
and experts from the Ministry of Education, Youth and
Sports

DANSKA

Eurydice Unit
Ministry of Higher Education and Science
Danish Agency for Science and Higher Education
Haraldsgade 53
2100 København Ø
Contribution of the Unit: The Ministry of Higher Education
and Science

ESTONIJA

Eurydice Unit
Ministry of Education and Research
Munga 18
50088 Tartu
Contribution of the Unit: Inga Kukk and Janne Pukk

FINSKA

Eurydice Unit
Finnish National Agency for Education
P.O. Box 380
00531 Helsinki
Contribution of the Unit: Irma Garam

FRANCUSKA

Unité française d'Eurydice
Ministère de l'Éducation nationale et de la Jeunesse et des
Sports (MENJS)
Ministère de l'Enseignement supérieur, de la Recherche et
de l'Innovation (MESRI)
Direction de l'évaluation, de la prospective et de la
performance (DEPP)
Mission aux relations européennes et internationales
(MIREI)
61-65, rue Dutot
75732 Paris Cedex 15
Contribution of the Unit: Joint contribution (Eurydice
France and experts from the ministry of higher education
MESRI-DGESIP)

NJEMAČKA

Eurydice-Informationsstelle des Bundes
Deutsches Zentrum für Luft- und Raumfahrt e. V. (DLR)
Heinrich-Konen Str. 1
53227 Bonn
Contribution of the Unit: Elisabeth Baer

Eurydice-Informationsstelle der Länder im Sekretariat der
Kultusministerkonferenz
Taubenstraße 10
10117 Berlin
Contribution of the Unit: Thomas Eckhardt / Experts of the
Kultusministerkonferenz

GRČKA

Eurydice Unit
Directorate of European and International Affairs
General Directorate for International, European Affairs
Hellenic Diaspora and Intercultural Affairs
Ministry of Education & Religious Affairs
37 Andrea Papandreou Str. (Office 2172)
15180 Maroussi (Attiki)
Contribution of the Unit: Emmanouil Sarlamis

MADARSKA

Hungarian Eurydice Unit
Educational Authority
19-21 Maros Str.
1122 Budapest
Contribution of the Unit: Sára Hatony and András Derényi
(expert)

IRSKA

Eurydice Unit
Department of Education
International Section
Marlborough Street
Dublin 1 – DO1 RC96
Contribution of the Unit: Sinéad Ní Thuathail

ITALIJA

Unità italiana di Eurydice
Istituto Nazionale di Documentazione, Innovazione e
Ricerca Educativa (INDIRE)
Agenzia Erasmus+
Via C. Lombroso 6/15
50134 Firenze
Contribution of the Unit: Alessandra Mochi;
expert: Paola Castellucci - Ufficio II, Direzione Generale
dell'internazionalizzazione e della comunicazione -
Ministero dell'Università e della Ricerca.

LETONIJA

Eurydice Unit
State Education Development Agency
Valņu street 1 (5th floor)
1050 Riga
Contribution of the Unit: Baiba Baškere

LIHTENŠTAJN

Informationsstelle Eurydice
Schulamts des Fürstentums Liechtenstein
Austrasse 79
Postfach 684
9490 Vaduz
Contribution of the Unit: Belgin Amann

LITVANIJA

Eurydice Unit
National Agency for Education
K. Kalinausko str. 7
3107 Vilnius
Contribution of the Unit: Ieva Rutavičiūtė (external expert)

LUKSEMBOURG

Unité nationale d'Eurydice
ANEFORÉ ASBL
eduPôle Walferdange
Bâtiment 03 - étage 01
Route de Diekirch
7220 Walferdange
Contribution of the Unit: Isabelle Reinhardt (MESR)

MALTA

Eurydice National Unit
Directorate for Research, Lifelong Learning and
Employability
Ministry for Education and Sports
Great Siege Road
Floriana VLT 2000
Expert: Dr Denise Mifsud

CRNA GORA

Eurydice Unit
Vaka Djurovica bb
81000 Podgorica
Contribution of the Unit: Tamara Milic, Milica Zizic and
Tijana Stankovic

NETHERLANDS

Eurydice Nederland
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Directie Internationaal Beleid
Rijnstraat 50
2500 BJ Den Haag
Contribution of the Unit: joint responsibility

SJEVERNA MAKEDONIJA

National Agency for European Educational Programmes
and Mobility
Boulevard Kuzman Josifovski Pitu, No. 17
1000 Skopje
Contribution of the Unit: joint responsibility

NORVEŠKA

Eurydice Unit
Directorate for Higher Education and Skills
Postboks 1093
5809 Bergen
Contribution of the Unit: joint responsibility

POLJSKA

Polish Eurydice Unit
Foundation for the Development of the Education System
Aleje Jerozolimskie 142A
02-305 Warszawa
Contribution of the Unit: Magdalena Górowska-Fells;
experts: dr Mariusz Luterek (University of Warsaw) and
Renata Korzeniowska-Puculek (Ministry of Education and
Science)

PORTUGAL

Unidade Portuguesa da Rede Eurydice (UPRE)
Direção-Geral de Estatísticas da Educação e Ciência
Av. 24 de Julho, 134
1399-054 Lisboa
Contribution of the Unit: Isabel Almeida; external expert:
Susana da Cruz Martins (ISCTE – University Institute of
Lisbon)

RUMUNIJA

Eurydice Unit
National Agency for Community Programmes in the Field
of Education and Vocational Training
Universitatea Politehnică București
Biblioteca Centrală
Splaiul Independenței, nr. 313
Sector 6
060042 București
Contribution of the Unit: Veronica – Gabriela Chirea, in
cooperation with experts:

- Cristina Ghițulică, Romanian Agency for Quality Assurance in Higher Education (ARACIS);
- Antonela Toma, Ministry of Education – General Directorate of Higher Education;
- Nicoleta Lițoiu, Politehnica University of Bucharest – Career Counseling and Guidance Center;
- Ella Ștefan, Ministry of Education – Intermediate Body for the Human Capital Operational Program;
- Laura Șerbănescu, Politehnica University of Bucharest – Training Department for Teaching Career and Socio-Human Sciences;
- Cristina Barna, National University of Political Studies and Public Administration.

SRBIJA

Eurydice Unit Serbia
Foundation Tempus
Zabljacka 12
11000 Belgrade
Contribution of the Unit: joint responsibility

SLOVAČKA

Eurydice Unit
Slovak Academic Association for International Cooperation
Križkova 9
811 04 Bratislava
Contribution of the Unit: Marta Čurajová

SLOVENIJA

Eurydice Unit
Ministry of Education, Science and Sport
Education Development and Quality Office
Masarykova 16
1000 Ljubljana
Contribution of the Unit: Tanja Taštanoska;
experts: Mojca Ifko Pinosa, Maja Švent and Mateja Berčan
(all MIZŠ)

ŠPANIJA

Eurydice España-REDIE
Instituto Nacional de Evaluación Educativa (INEE)
Ministerio de Educación y Formación Profesional
Paseo del Prado, 28
28014 Madrid
Contribution of the Unit: Gerardo López Porras and
Jaime Vaquero Jiménez

ŠVEDSKA

Eurydice Unit
Universitets- och högskolerådet/
The Swedish Council for Higher Education
Box 4030
171 04 Solna
Contribution of the Unit: joint responsibility

ŠVAJCARSKA

Eurydice Unit
Swiss Conference of Cantonal Ministers of Education
(EDK)
Speichergasse 6
3001 Bern
Contribution of the Unit: Alexander Gerlings; external
experts: Aurélie Robert-Tissot, Irene Rehmman (SBFI),
Antoine Maret (Swissuniversities)

TURSKA

Eurydice Unit
MEB, Strateji Geliştirme Başkanlığı (SGB)
Eurydice Türkiye Birimi, Merkez Bina 4. Kat
B-Blok Bakanlıklar
06648 Ankara
Contribution of the Unit: Osman Yıldırım Uğur

Stupanje u kontakt sa EU

LIČNO

Širom EU nalazi se stotine lokalnih info centara.

Ovdje možete pronaći adresu centra koji Vam je najbliži: https://europa.eu/european-union/contact_en

PUTEM TELEFONA ILI EMAIL-A

Europe Direct je služba koja odgovara na Vaša pitanja u vezi sa Evropskom Unijom. Službu možete kontaktirati:

- telefonom: 00 800 6 7 8 9 10 11 (pojedini operateri mogu naplatiti poziv),
- na standardni broj: +32 22999696, ili
- elektronskom poštom preko: https://europa.eu/european-union/contact_en

Pronalaženje više informacija o EU

ONLINE

Informacija na svim zvaničnim jezicima Evropske Unije su dostupne na Evropa sajtu: europa.eu

EU PUBLIKACIJE

Možete preuzeti ili naručiti besplatne i EU publikacije koje se plaćaju sa EU Prodavnice knjiga: <https://op.europa.eu/en/web/general-publications/publications>.

Više kopija besplatnih publikacija mogu se pribaviti kontaktiranjem Europe Direct ili lokalnog info centra (pogledati https://europa.eu/european-union/contact_en).

EU PRAVO I RELEVANTNI DOKUMENTI

Za pristup pravnim informacijama iz EU, uključujući sve EU zakone od 1951. Godine na svim zvaničnim jezicima, posjetite EUR-Lex na: <https://eur-lex.europa.eu/>

OTVORENI PODACI IZ EU

Portal EU otvorenih podataka (<https://data.europa.eu/en>) omogućava pristup setovima podataka iz EU. Podaci mogu biti preuzeti i upotrijebljeni besplatno, kako za komercijalne tako i za nekomercijalne svrhe.

Prema pravičnosti i inkluzivnosti u visokom obrazovanju u Evropi

Ovaj Euridice izvještaj fokusira se na temu pravičnosti i inkluzivnosti u visokom obrazovanju u Evropi. U njemu se analizira trenutni nivo usklađenosti evropskih sistema visokog obrazovanja sa deset „Principa i smjernica koje su usaglasile sve zemlje EHEA“ kao nacrtu da se unaprijedi posvećenost poboljšanju socijalne dimenzije. Postoji deset poglavlja koja se bave svakim principom. Svako poglavlje počinje potpunim izlaganjem relevantnog Principa i pratećih smjernica. Slijedi sažeto objašnjenje o tome kako se određeni principi i smjernice odnose na pravičnost, metodološke izazove kojima se bavi i izbor indikatora. Konačno, prikupljeni podaci su predstavljeni uglavnom u obliku mapa. Semafor indikator na kraju svakog poglavlja rezimira učinak evropskih zemalja na osnovu stepena implementacije određenih smjernica. Ovo čitaocu daje jasnu vizuelnu sliku o trenutnom nivou pažnje evropskih sistema na pravičnost i inkluziju u visokom obrazovanju. Konačno, u završnom poglavlju se ponavljaju glavni nalazi izvještaja. Glavni izvor izvještaja su informacije o propisima i politikama najvišeg nivoa prikupljene od nacionalnih Eurydice jedinica, koje predstavljaju 38 obrazovnih sistema u 36 evropskih zemalja, sa akademskom 2020/2021. kao referentnom godinom.

Zadatak Eurydice mreže je da razumije i objasni kako su različiti evropski obrazovni sistemi organizovani i kako funkcionišu. Mreža pruža opise nacionalnih obrazovnih sistema, komparativne studije posvećene određenim temama, indikatore i statistike. Sve Eurydice publikacije dostupne su besplatno na Eurydice web stranici ili u štampanom obliku na zahtjev. Kroz svoj rad, Eurydice ima za cilj da promoviše razumijevanje, saradnju, povjerenje i mobilnost na evropskom i međunarodnom nivou. Mrežu čine nacionalne jedinice locirane u evropskim zemljama, a koordinira je Evropska izvršna agencija za obrazovanje i kulturu (EACEA).

Za više informacija o Eurydice mreži, pogledajte:

<https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/>.